

מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ר"ח | פרשת וישב | תשפ"ה

ירושלים			בני ברק			ניו יורק			לונדון		
ביתנו	אילת השבת	מסע השבת	ביתנו	אילת השבת	מסע השבת	ביתנו	אילת השבת	מסע השבת	ביתנו	אילת השבת	מסע השבת
17:57	17:20	16:04	17:53	17:21	16:13	17:43	17:21	16:13	17:05	16:52	15:38

זמני כניסה ויציאה שבת קודש:

חשיפה: על מה שוחחו גדולי החסידים בעת קילוף תפוז א בקרעסטור | עמ' ג'
ווארט מהאור החיים הק': האדם גורם לעצמו | עמ' ב'
אקטואליה: הדליק נרות ולאחר חמש דקות החנוכיה נפלה והתנפצה | עמ' ח'

השבוע בגליון:

בסיסית ופסיא
עמ' כ"א
מזקני ישראל
 גיליון שבועי בנושאי כונת וביאור תיבות המבילה את אבותינו וישראלים וישראליות

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
 גיליון שבועי במסגרת כונת חיים הק' זעירא

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה
 גיליון שבועי במסגרת כונת חיים הק' זעירא

פניני אביר יעקב | עמ' ה' | **מסר חסידי לפרשת השבוע** | עמ' ט"ו

פנינים ואמרות
 פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

מדוע לא שפט יעקב אבינו מדעתו שיוסף חי - מזה שראה שאין הוא מקבל עליו תנחומין

ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר פי ארד אל בני אבלי שאלה ויכר אתו אביו (לו, לה). וברשי"י וימאן להתנחם - אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי.

מצינו דבר נפלא שפירש הרה"ק בעל 'ברך משה' מסאטמאר זיע"א פעם בהילולא דצדיקיא, מה שאומרים בתפילת אב הרחמים: הנאהבים והנעמיים בחייהם ובמותם לא נפרדו, מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם, על פי מה שכתב ההפלאה ב'פנים יפות' (פרשת וישב) על מה שאמרו חז"ל (פסחים נד:): גזירה על המת שישתכח מן הלב, דיותר הוא ליה למימר גזירה על החי שישכח את המת. אלא שענין האהבה הוא 'פנים הפנים לפנים' כן לב האדם לאדם (משלי כו, ט), ועל כן אין מקבלים תנחומין על החי, כיון שלבו מתגעגע אליו, על כרחך הוא מעורר את האדם לבל ישכחוהו, וזה שאמרו גזירה על המת שהוא ישכח את החי, וממילא ישכח החי ממנו עד כאן דברי ההפלאה.

אמנם כל זה במתי עולם, מה שאין כן אצל הצדיקים הנקראים חיים גם אחר פטירתם, אם כן אי אפשר לשכוח מהם גם אחר הסתלקותם לחיי העולם הבא, ובוזה יובן מדוע לא שפט יעקב אבינו מדעתו שיוסף חי, מזה שראה שאין הוא מקבל עליו תנחומין, כי חשב שהוא מן הצדיקים אשר זכרונם עולה גם לאחר פטירתם.

זה שאומרים הנאהבים והנעמיים בחייהם וגם במותם לא נפרדו, שגם אחר הסתלקותם לא

ועבר מסר לו.
 דקדק מהר"ט ז"ל בספר צפנת פענח, למה אמרו מה שלמד משם ועבר ולא מה שלמד מיצחק אביו. ומתרץ על פי מה דאמרינן בשבת דף כ"א ע"ב אי זכאי גמירתי לשמעתי מעיקרא וכו', נפקא מינה לגירסא דינקותא. ולפי שהשכחה מצויה בזקנים מסר יעקב ליוסף כל מה שלמד משם ועבר כשהי' גדול יותר מארבעים שנה, כדי שיהי' שמור ביד יוסף, שזה אפשר שישכח מעט, אבל מה שלמד יעקב בילדותו עם אביו דגירסא דינקותא היא לו, לא הוצרך לכך יעו"ש.
 והנה מספרים על שיתת נאה שהיתה בין כ"ק אדומו"ר האמרי אמת זצוק"ל לאחיו הרב

נפרדים מן החיים ולבם מתגעגע אליהם, ואף שגזירה על המת שישתכח מן הלב, מכל מקום הלא מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם, והרי הם צדיקים הנקראים חיים גם אחר הסתלקותם.
 'אלה מסעי' - הליכות מלכי בקודש (אות צג)

גירסא דינקותא היא - עד ארבעים שנה

וישראל אהב את יוסף מפניו כי בן זקנים הוא לו וגו' (לו, ג). וברשי"י כל מה שלמד משם

הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע שהיה אז ילד רך בשנים, והמנורה שלו היתה כדרך הנערים מנורת פח קטנה ופשוטה) אינה כשרה?"...

סיים הגר"ש אונגר זצ"ל: בהיותי אצל הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע בשבת חנוכה שנת תשי"ב ראיתיו אכן שמדליק את נרות החנוכה במנורת פח ישנה, עזות היתה בי ושאלתי את פי קדשו: מה יחוס יש במנורה זו? ענה לי הרה"ק מראצפערט זי"ע: הרי אבי הקדוש אמר שמנורה זו כשרה היא, על כן בכל שנה ושנה הנני מדליק בה באחד מלילות החנוכה...

המילה בהעלותך עם ח'

שח מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, כמדומה מהחזו"א זצ"ל, על אותם עשויין פלפולים משונים, משל למה הדבר דומה, לאחד ששאל מדוע כתוב בפרשת בהעלותך את המילה בהעלותך עם ח' ולא עם כ'. וענה לו חבריו: הרי כתוב עם כ' ולא עם ח'. אמר לו הלה: זה תירוץ אחד, לי יש עוד תירוץ, כנגד ח' ימי חנוכה...

דברים של טעם (ממכון כרמינו)

ולאחר חג הסוכות היו בני הבית מקבצים מעות ופודים אותה, כדי שתהיה מזומנת לימי חנוכה לקיים בה את מצוותה בהידור.

שנה אחת שבועי ימים בלבד קודם החנוכה, משכן ה"דברי חיים" את מנורתו כנגד מעות שלוה לצרכי צדקה. כששמע זאת בנו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע אמר לבני הבית שלא יפדו את המנורה עד 'ערב חנוכה' ממש, מפני שאם יפדוה עלול אביו הצדיק למשכן אותה שוב, ואכן פדוה רק בערב חנוכה. אולם בהגיע ליל ראשון של חנוכה גילו בני הבית והמקורבים כי את אשר יגורו בא... המנורה נעלמה שוב... כי אכן חזר ומשכנה ה"דברי חיים" לצרכי צדקה.

נכנס הרה"ק מגארליץ זי"ע לאביו הקדוש ואמר: תמה אני, היתכן שכאשר מגיעה לקראתנו מצוה קדושה ונשגבה כזו, הדלקת נרות חנוכה, אבא ממשכן את המנורה? נעמד ה"דברי חיים" והשיב לבנו ברגש גדול: "האתה בני תלמדני מה יפיו ומה טובו של נר חנוכה? הן מאז שמחת תורה הנני מתכונן בכל רמ"ח איברי וש"ס גידי להדליק את נרות החנוכה! אולם מדוע הנך חושב כי המנורה של שלום אליעזריל (=בנו הצעיר של ה"דברי חיים" ש

מפאביאניץ ז"ל, שאדמו"ר זצ"ל אמר בשם איזה ספר דגירסא דינקותא היא עד ארבעים שנה, ושאלו אחיו באיזה ספר כתוב זאת, והשיב אדמו"ר שהוא ראה זאת אחרי ארבעים שנה שלו, ולכך אינו זוכר איזה ספר.

וכפי הנראה היתה כוונת דברי קודשו לדברי המהרי"ט אלו.

טעם הצבי (להג"ר צבי יצחק אברמוביץ זצ"ל רב הקריה החסידיית בחצור הגלילית) - בפרשתנו

לחנוכה:

מדוע הדליק הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע את נרות החנוכה במנורת פח ישנה

הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר סיפר: הרה"ק מרן ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע, ידוע בעבודת הצדקה הגדולה שלו, והיה מוסר כל אשר לו, וממשכן את כל כלי הכסף שלו, עבור הלוואותיו לצדקה. ואף את המנורה הטהורה העשויה כסף טהור היה ממשכן מדי שנה בשנה,

ווארט מהאור החיים הק'

האדם גורם לעצמו

כתב הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע"א (קונטרס אחרון) ששמע מרבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע"א: משל למלך שנהג ליכנס בין עניים לפקח בעסקם, ואחד היה משיב תמיד 'כל מה שאדם עושה, בין טוב או רע, הכל עושה לעצמו'. וחרה למלך על שאינו מחזיק לו טובה ומשיב לו כך. וצווה לעשות תרנגול מפוטם בסם המות, ונתן לו. והשיב גם כן כך. ולקח העני את התרנגול לביתו שהיה בקצה העיר, והצניעו. לימים בא בן המלך, עייף ויגע מצידת חיה ועוף, וביקש מעני זה שבא אצלו ליתן לו שום דבר מאכל, ונתן לו זה התרנגול לאכול. וכשרצה לאכול, אמרו הרופאים שעמו בדוק תחלה, ונמצא סם המוות. ובא הדבר למלך, והתנצל שהוא ממנו, ואז הודה המלך שאמת אתו... ודפח"ח.

ובספר 'יכהן פאר' להרה"ק מבענדין זי"ע"א (דרוש כב לשבת תשובה): ובאמת מה שאדם עושה לחבירו עושה לעצמו... וכן בכל דבר שאדם עושה, הן בין אדם למקום והן בין אדם לחבירו. כדאיאתא שהיה אחד רוכב על הסוס, ופסח אחד ביקשו שיקח אותו על סוסו, והושיבו לפניו ונתן הרסן בידיו. ואחר כך כשבאו לעיר, צעק הפסח לבעל הסוס שיירד. ובעל הסוס נתמלא חימה, והלכו להשוטף והוכיח שהצדק עם בעל הסוס. ואמר השופט: אתה חבת בעצמך כי למה הושבת אותו לפניך, ולמה נתת הרסן בידו.

על הפסוק (בראשית לו ב): 'אֱלֹהֵי תְלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שֶׁבַע עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רֵעֵהוּ אֶת אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת בְּנֵי זְלֶפְחָה נְשֵׂי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָתָם רֵעֵהוּ אֶל אֲבִיהֶם', פירש רבינו האור החיים הקדוש זי"ע"א: ויראה כוונת הכתוב היא על דרך אומרם ז"ל בקש יעקב אבינו לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, והוא אומר 'אלה תולדותיו של יעקב', פירוש, מה שעבר עליו מהרוגז, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף וצערו של יעקב הוא יעקב הגורם במה שביקש לישב, דכתיב וישב יעקב ובוזה תולדותיו הם אלה יוסף בן וגו' ונתגלגלו הדברים, כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו. כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל, ובפרט לידידיו יעקב וכיוצא בו.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

מחברים

הניוז היומי מבית עוז והדר - אור לישרים

מתחילים
את היום!

להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

ישירות למייל האישי

בְּאֶשֶׁר ה' אִתּוֹ

מעשה פלא בעת שהשתתפו חסידים רבים בקילוף תפוחי"א לכבוד האורחים הרבים שהגיעו לשבת פרשת וישב בקרעסטיר, הסכיתו ושמעו:

אל חצר בית המבשלים, והופיע בפתאום בהדרת קדשו בפני החסידים שישובו שם. כמוכן שתיכף קמו כולם ממקומם ונפל עליהם אימה ופחד בראותם את הרבי הקדוש לפתע עומד לפניו, שמעולם לא היה דרכו להופיע שם בשעה זו.

אך הוא לא פנה אליהם כלל ולא דיבר עמהם כלום, רק המשיך בקריאת הסדרה במקום שהיה אוהז אז בדיוק בפסוק שבאותה פרשה פרשת וישב (בראשית טל, כג): "אִין שַׁר בֵּית הַסֵּהר רֵאָה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֶשֶׁר ה' אִתּוֹ וְאֶשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחִי". הוא קרא את אותו הפסוק שבו אחז שם בפניהם, ותיכף ומיד שב על עקבותיו וחזר למרפסת והמשיך בקריאתו.

החסידים נדהמו למראה, המה ראו כן תמהו, ונשארו פעורי פה, לנוכח הרוח הקודש הגלויה שראו עין בעין שכל תעלומות נגלו לפניו, ונתן להם על אתר תשובה מיידית לשאלתם, אף כי לא שמע כלום מדבריהם.

ונראה בעומק כוונת תשובתו לשאלתם, שהרי אי אפשר לראות בשכינה הק', אבל אם רואים בתוצאת הדבר, שבכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, והברכה שורה במעשי ידיו ברוחניות ובגשמיות, ומורגש ברכת ה' הבאה משורש הקדושה ומצד הקדושה, הוא סימן כי ה' איתו, אף כשאינן רואים מאומה. כמו שנאמר (שמות כ, כא) "בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֲלֵיכֶם וּבִרְכֹתֵיכֶם". וכן הוא אומר בדוד המלך ע"ה (שמואל א יח, יד): "וַיְהִי דָוִד לְכָל דָּרְכֹו מְשֻׁפָּל וְהָ עֲמוֹ", ופירש רש"י: "משכיל - מצליח".

והיינו שבהיות ה' עימו היה משכיל להביא הצלחה בכל דבר ודבר. וזה סוד הצלחת דוד המלך ע"ה שמבואר בו בכתובים הרבה פעמים שבכל דבר שעשה היה ה' אתו, והצליח בכל. - והיינו, מחמת זה גופא שהיה משכיל להיות ה' עימו בכל דבר, בגודל ענוותנותו ושפלות לבבו, שלא היה מייחס עצמו לפני השם יתברך כי אם כְּרֵשׁ וְנִקְלָה (שמואל א יח, כג) וכאחד הריקים (שם ב ו, כ). והשאייר את כל ההנהגה והמלכות ביד השם יתברך בלבד, שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ובזה היה ה' עימו להשכיל הצלחתו בכל דבר ודבר שבא לידי.

(גליון טיב הקהילה)

פעם אחת בערב שבת קודש פרשת וישב הגיעו חסידים רבים ונכבדים לשבת קודש לקרעסטיר.

בהיות שנצרכו לבשל כמות גדולה של תפוחי אדמה לשבת קודש עבור האורחים הרבים, שהיו כולם סמוכים על שולחן הקודש לכל סעודות השבת, היה מנהג החסידים שם להשתתף כולם כאחד במלאכת קילוף התפוחי אדמה, וכדי שלא יעבור הזמן לריק היו גם הרבנים וגדולי החסידים יושבים שם עם ה'עולם' לקלוף את התפוחי אדמה, ומשוחחים יחדיו בדברי תורה וחסידות וסיפורי צדיקים באהבה ורעות וקירוב לבבות. בית משכן הצדיק בקרעסטיר היה בנוי לאורך גדול, והיה חדרו של הרבי בקצה האחד של הבית, שם היתה מרפסת גדולה היוצאת מחדר הרבי אל מחוץ הבית. ואילו בית המבשלים היה בקצה ההפוך מן הצד השני של הבית הארוך, ושם בחצר היו גדולי החסידים יושבים על מלאכתם.

באותה עת בערב שבת וישב, בעוד החסידים יושבים במלאכתם מלאכת הקודש, מקלפים תפוחי אדמה ומשוחחים ביניהם כדרכם, היה הצדיק מעביר את הפרשה 'שניים מקרא ואחד תרגום' בקצה השני של הבית, והיה מהלך אנה ואנה במרפסת הגדולה של חדרו עם החומש בידו, כשהוא מעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום.

והנה תוך כדי שיחת החסידים ביניהם על הצדיקים ודרכיהם, נפלה שיחתם על הנהגת רבם הצדיק, שלכאורה אין רואים אצלו שום מעשה צדקות וגדלות, לא תורה ולא תפילה. ושאל אחד מן הרבנים שהיו שם את חבריו הרבנים והחסידים בפליאתו: וואס ציט אונז דא? [מה מושך אותנו לכאן]. הרי אין אנו רואים אצל רבינו שום עבודה בגלוי וכו', ובכל זאת אנו חשים ומרגישים אהבה עצומה ומשיכה גדולה אל המקום, כדרך שנמשך הברזל אחר המגנט... ואנו באים אצלו לשבתות כפעם אחר פעם, והוא דבר של פלא, וואס ציט אונז דא? עודם מדברים עימו, והשאלה שנשאלה בקול רם זה עתה מנסרת בחלל חצר המטבח וממתינה לתשובה קולעת. וירץ לפתע הרבי הקדוש מן המרפסת הקיצונית שהתהלך שם עם החומש שבידו, ורץ את כל אורך הפרוזדור הארוך, עבר את כל חדרי הבית, עדי הגיעו לקצה השני של הבית

באותה עת בערב שבת וישב, בעוד החסידים יושבים במלאכת הקודש, ומשוחחים ביניהם כדרכם, נפלה שיחתם על הנהגת רבם הצדיק, שלכאורה אין רואים אצלו שום מעשה צדקות וגדלות...

וַיְהִי בְרִכַּת ה':

הזמין אצל ידיד קצת עוגות לכבוד שבת חתן, למעשה הביא לו כמות גדולה - ולכאורה מיותרת... לאחר תפילת מוסף התבררה הסיבה למה היו צריכים כמויות של עוגות:

למחרת בקידוש שעשיתי בבית הכנסת הבנתי הכול: הסתבר שהפלטת של הקוגל לא עבד בכלל וכל הקוגל נשאר קר. תיכף נזכרתי במגשים של העוגות והוצאנו לציבור את העוגות. כולם אכלו ונהנו ועוד נשאר מעט עוגות לפליטה.

רק אז הבנתי עד כמה היה הבאת כמויות העוגות לטובה, כשהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו הקדים רפואה לקידוש. אילו לא היו את העוגות הללו, לא היה על מה לקדש...

(טיב ההשגחה מפי בעל המעשה)

לכבוד שבת אופרוף (-שבת חתן) הזמנתי מחבר שיש לו מאפיה מעט עוגות לכיבוד שאחרי סעודת הלילה. הבן אדם הביא שלושה קרטונים ענקיים מסודרים עם שורות של עוגות חתוכות לקוביות בכל מיני טעמים וגוונים בכמות גדולה מאוד, לשאלתי מדוע הביא כל כך הרבה, השיב שזה במתנה ממנו.

כמעט שלא אכלו מעוגות בלילה כי היה גם פיצוחים ועוד מיני כיבוד ומה גם ששבעים מהסעודה. הצטערתי על הכמויות האלה שאין לנו מה לעשות אתם למרות שזה מתנה, אין לי לב לזרוק דברים טעמים ויוקרתיים.

מעשיות ולקחים
מאלפים מצדיקי
הדורות

סיפורי צדיקים

קדשת עינים:

כשראה הרופא את עיני הזקן בן הצ"ג שנה, השתומם ואמר: שכבר עשרים שנה שלא ראה עיניים נקיות כאלו:

עינים מימיו, יעצו לו בניו לשנות הפעם ממנהגו וללכת אל הרופא, כיון שראו שינוי מסויים בראייתו וחששו שמה לא יוכל לכתוב את האותיות בספר התורה כראוי, והנה דרך הרופאים כאשר צריכים לבדוק את העינים מטפטים לתוכן טיפות מיוחדות לנקות את העינים בכדי שיוכלו לראות בהן מה שצריכים לראות.

אכן הרה"ח ר' יעקב לא הסכים לקבל את הטיפות על כן החליט הרופא לנסות תחילה לבדוק בלעדיהן, והנה כאשר אך הציץ הרופא לתוך עיניו נרעש והזדעזע, ואמר לבניו בהתפעלות: 'אני רופא כבר כך וכך שנים, וכבר בדקתי בחיי אלפי אנשים, ומעולם לא ראיתי עינים צלולות ונקיות כאלו כמו שיש לאביכם וזלת אצל אדם אחד, הוא הגאון רבי יהודה זאב סג"ל זצ"ל ראש ישיבת מאנטשעסטער, אני יכול לראות דרך העינים ממש עד המוח פנימה!', ויהי לפלא.

(גליון המאיר)

סיפר הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א:

שמעתי מבניו של הרה"ח ר' יעקב ב"ר משה יחיאל פעקעטע ז"ל שנלב"ע ב' אייר העעל"ט כזקן בן צ"ה שנים, והיה ידוע מאוד בגודל הדקדוק שלו בשמירת העינים, עד כדי כך שמעולם לא יצא למרפסת ביתו חוץ מבחג הסוכות שהיתה סגורה בדפנות הסוכה, מפני שחשש שמה יישל ח"ו במראה אסורה, ותמיד היה נמנע מכל יציאה שלא לצורך לגודל פחדו לפגום את עיניו.

גם בשנותיו האחרונות כאשר הוכרח לצאת החוצה לזמן קצוב לשאוף אויר צח בציווי הרופאים, הסכים בלית ברירה לשבת במרפסת ביתו בתנאי שיסובבו את הכסא אל קיר הבית ולא כנגד הרחוב.

והנה שתי שנים קודם שנסתלק לבית עולמו זכה לעשות הכנסת ספר תורה, והגם שמעולם לא הוצרך לבתי עינים וגם לא ביקר אצל רופא

קו 'מחברים'

שע"י ממלכת התורה עוז והדר

02-803-9999

לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8

להגות בפרשת השבוע עם האוצר הפלום

האוצר הפלום הוא אוסף של פרשי השבוע המפורסמים ביותר, המכילים את כל פרשי השבוע המפורסמים ביותר, המכילים את כל פרשי השבוע המפורסמים ביותר, המכילים את כל פרשי השבוע המפורסמים ביותר.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

פנינים

עצות וסגולות:

הראשון ששלטו בו אנשי כבל וכו', חוטא, זה ישראל שחטאו להם עד שגרמו להחריב וכו', מה ענשו ודינו שכל כך גדול ומר דינם וכו', אמרה להם חטאים תרדף רעה, שהאמת הוא שגדול עונם מנשא על שגרמו חרבן הגדול אשר זהו עולם ומלאו כידוע, על פי חטאים תרדף רעה אחר רעה עד יאשמו כמדתם וכו', כי מי לנו גדול מחרבן הבית וכו', ומה גם בית ראשון המעלה כידוע וכו', ודברי רמיהו גם באיכה יוכיחו גם על כל אותה הרעה וכו':

ביאור מדרש 'שאלו לחכמה' כנגד ד' הגלויות

במדרש וילקוט תהלים איתא שם (רמז תשב) על פסוק הנזכר (תהלים כה ח) 'טוב וישר ה' וכו', דהיינו שאלו לחכמה חוטא מה ענשו, 'חטאים תרדף רעה' (משלי יג כא), שאלו לנבואה חוטא מה ענשו, אמרה להם הנפש החטאת היא תמות (יחזקאל יח ד). שאלו לתורה וכו', אמרה להם יביא קרבן ויתכפר לו. שאלו להקדוש ברוך הוא וכו', אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, שנאמר 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך', עד כאן [וכו']. אפשר שהוא לעמת ארבע גלויות הידועות, שהן המה בכל מדי יון אדום וכו', ונדע הוא גם כן ששלמה המלך עליו השלום הוא שבנה בית ראשון דהיה מקדש וכו', אשר נתן למלכות כבל כידוע וכו', ומנה ובה הגלה יחזקאל הנביא בגולה ההיא עד שהגד על פיו בנבואתו, גם לעמת מדי שהיתה בסוף הגלות ההיא וכו', אכן גלות יון היתה בבית שני, כידוע שבטלו אותם מדברי תורה התורה וקרבנותיה, כידוע ממשימות המטבע שטבעו רבותינו ז"ל בתפלת 'בימי מתניהו בן יוחנן' וכו', כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשקחם מתורתך וכו', ואחר כך וכו' וטירו את מקדשך' וכו', אך כל שלשה אלה כבר עברו ונעשנו עליהם במרא וחצינא אנתנו ואבותינו כמעט כלנו אבדנו לולי רחמי יתברך וכו', אך ואך הוא הגלות הזה של אדום שהיא סתומה וחתומה כמה וכמה, עד גדר שכל הקצים כלו ואין הדבר תלוי אלא בתשובה כידוע וכו':

'שאלו לחכמה' כנגד גלות בבל וזהו שאלו לחכמה לעמת גלות כבל כנזכר לעיל וכו', שעוד בה גם כן חכמת שלמה אשר בנה בית

'שאלו לנבואה' כנגד גלות מדי שאלו לנבואה לעמת גלות מדי כנזכר לעיל וכו', שעוד בה גם כן שלעמת גזרתם שהיתה להשמיד להרג ולאבד וכו', הינו נמי הנפש החטאת היא תמות, זה לעמת זה עשה האלהים וכו', ולעמת חרבן הנזכר לעיל היתה גזרתם שיהיה וכו', שזה גורם לזה שבחטא מחתא ניהו וכו':

'שאלו לתורה' כנגד גלות יון שאלו לתורה לעמת גלות יון כנזכר לעיל וכו', שעוד בה גם כן יביא קרבן ויתכפר לו, ודי להם שלא יענשו כענש הראשונים וכו', וכידוע נמי בגלות חשמונאי ובניו שהיתה בגלות ההיא וכו', וכן יביא קרבן וכו' לעמת שהיו כותבים על קרן השור וכו':

שאלו להקב"ה כנגד גלות אדום שאלו להקדוש ברוך הוא לעמת גלות אדום כנזכר לעיל וכו', שעוד בה גם כן גליתני גליתי ולאכירי לא גליתני (תיק"ז סו:), שלעמת גלות זה אתי שפיר גם כן 'הנסתרת לה' אלהינו וכו' (דברים כט כח), וכנזכר נמי שאין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים וכו', וזהו טוב וישר ה' וכו':

ענייני תפילה (ג)

התפילה מביאה סייעתא דשמיא

התפלות שהוא מתפלל בכל יום ויום הם שהיו לו סיעתא דשמיא. דאמרו בגמרא (ברכות לב): גדולה תפלה יותר ממעשים טובים, שהרי משה רבנו עליו השלום אף על פי שהיו בידו מעשים טובים הוצרך לתפלה. ועוד אמרו רבותינו ז"ל (שם): גדולה תפלה מכל הקרבנות, שנאמר (ישעיה א טו) 'גם כי תרבו תפלה וכו', אך באמת צריך שתהיה התפלה בכונה שלמה, וכשתתפלל בכונה שלמה מלב ומנפש, כל השגות הקדושה הם בתפלה, וזהו שאמר 'זאת היתה לי', דהיינו, מי גרם לי שזכיתי ללמוד תורה ולעשות מצות כדי לנצח הקלפות, 'כי פקדיך נצרת', 'פקדיך' הם תפלותיך, 'נצרת', דהיינו, עשיתי שמירה מעלה לתפלה שלא יוכל המקטרג להשיגה.

(אלף בינה אות ז"ן, ד"ה זאת)

יזהר שלא לבטל שום תפילה

יש לפרש מה שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"א מ"ד) אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשו אימתי. והוא דבא להזהיר התנא עליו השלום על התפלה ביותר, דכיון דהתפלה במקום הקרבן, אם מבטל האדם תפלה בטל הוא ובטלים חיייו כי אין לו על מי לסמוך, וטוב לו שלא נברא דטוב מותו מחייו. לכן צריך האדם להיות זהיר בתפלה ביותר, וכשתתפלל צריך להיות לבו כי אם בתפלה, שהיא תלויה בלב כמו שכתוב (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם', כי אם מתפלל ולבו בל עמו לתפלה רק לצרכי עצמו תפלתו בטלה ומבטלת, ועוד גם כן כיון שתפלת שמנה עשרה יש בה גם כן שאלת צרכי האדם כמו ברכנו רפאנו, לא יהיה מכוון ומשים לבו רק לברכות שהם צרכי גופו, וברכות שהם להודאות ה' אינו נותן לבו להם, שאם הוא עושה כן גם בזה תפלתו בטלה ומבטלת. (שערי ארוכה אות צ')

התפילה בציבור היא קידוש ה'

הזהירו מלהתפלל יחיד, שהעקר היא תפלת הצבור. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ח), כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא שכן רע. וזהו שאמר ולא תחלו את שם קדשי, דהיינו להתפלל יחיד, את ראשי תבות תפלת אחד, דבזה איכא חלול ה' בדרך, דאיכא בית הכנסת בעיר ואינו בא להתפלל, ועקר קדוש שמי הוא בתפלה בעשרה, וזהו שאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, שהם עשרה. אני ה' מקדשכם, כשתהיו ברבים, אני מוריד קדשתי עליכם:

(פיתוחי חותם פרשת אמור, ד"ה וכי תזבחו)

תפילה בהשכמה היא השלמת תיקון השכינה

וישכם יעקב בבקר ויבא את האבן אשר שם מראשתיו וישם אותה מצבה ויצק שמן על ראשה (בראשית כח יח). בא לרמוז, שכשם שנוזרו אדם בלילה לקום לעסוק בתורה, כך צריך לזהר ביותר ויותר להשכים לבית הכנסת להתפלל, כי כל זה לתקון השכינה, ומחצות ואילך מתחלת להתתקן ולא נשלם תקונה כראוי עד תפלת שחרית, לפיכך יהא זריז להתפלל בהשכמה כראוי.

(פיתוחי חותם פרשת ויצא, ד"ה וישכם)

יחשוב השליח-צבור כי אין כלום חוץ מהקב"ה

כשיבוא לאהל מועד שהוא בית הכנסת להתפלל, יחשב שאין שום אדם ולא שום דבר, וצריך השליח צבור שיחשב שלא יש בעולם לא אדם ולא דבר וזלתי הוא והקדוש ברוך הוא. וזה צריך לחשב מתחלת התפלה עד סופה,

(פיתוחי חותם פרשת אחרי מות, ד"ה וכל אדם)

יזהר בתפילת מנחה הגורמת מנוחה מהדינים

זאת התרומה עם הכולל גימטריא זו תפלה של מנחה בומנה, דצריך האדם להתפלל תפלת מנחה בומנה, משום דבאותה שעה הוא זמן תגברת הדינים ומתרבה הקטרוג רחמנא לצלן (וזה ח"ב סג. לו:), לכן צריך האדם להתפלל באותה שעה ולהתחנן לפני ה', לעורר הרחמים ולמתק הדינים על ידי התפלה, ומשום הכי נקראת 'תפלת מנחה' ולא נקראת 'תפלת הצהרים' ולא 'תפלת בין הערבים', משום דאותה שעה הוא שעת הדין והרגו, ועל ידי תפלה משחככים הדינים וחתמת המלך שסכה, וזהו 'מנחה', לשון מנוחה ונחת רוח. (מחשוף הלבן פרשת תרומה, ד"ה דבר)

הגה"צ רבי בנימין פינקיל שליט"א - משגיח ישיבת מיר: וזה מוסר השכל לכל אחד ואחד, לכל אחד יש מצבים קשים יותר, או הסתר פנים, יש הסתרה כללית ויש הסתרה פרטית, פה לא הולך, שם לא הולך, ואדם יכול להישבר, אסור להתיימשך אבל כל אחד רוצה קצת חיזוק, והקב"ה שולח באמצע הקושי חיוך מהשמיים, נכאת וצרי ולט.

חיוך משמים

אני רוצה להביא את מה שזכיתי לשמוע ממרן ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל על דברי הפסוק בפרשתנו: וַיִּשְׁבוּ לְאָכֵל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהָיָה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נִשְׂאִים נְכֹאת וְצָרִי וְלֹט (לז, כה). יש כמה פירושים על פסוק זה ונתמקד במה ששמענו פה ובמה שזה נוגע לכל אחד ואחד.

יוסף הצדיק הולך לעלות על הגמלים, הוא יודע מה סוחבים הישמעאלים בגמליהם, ופתאום הפתעה, אה! איזה ריח טוב, הוא נושם עמוק, אוי, רבש"ע שלחת לי חיוך משמים, (פעם אמר רבי חיים חיוך, פעם לטיפה, וי"א שאמר נשיקה, אני זוכר שאמר חיוך).

יוסף הצדיק קיבל חיוך משמים, בתוך הסבל הוא רואה מסר משמים, לא עוזבים אותו, דואגים לו, הבשמים האלו מלווים אותו שיוכל להתמודד בכל המצבים. כך היה אומר רבי חיים זצ"ל.

וזה מוסר השכל לכל אחד ואחד, לכל אחד יש מצבים קשים יותר, או הסתר פנים, יש הסתרה כללית ויש הסתרה פרטית, פה לא הולך, שם לא הולך, ואדם יכול להישבר, אסור להתיימשך אבל כל אחד רוצה קצת חיזוק, והקב"ה שולח באמצע הקושי חיוך מהשמיים, נכאת וצרי ולט.

ובהמשך הפרשה רואים דברים מפליאים הממחישים שוב את הצרי ולוט, יוסף הרי היה י"ב שנה בבית האסורים, מי דואג לו בבית סוהר, מי חשב עליו, הוא היה נתון למכים, ליסורים ולרדיפות, שר בית הסוהר היה יכול לעשות בו כרצונו ואין פוצה פה, אין מי שיבקר אותו, אין מי שיפגין בשבילו, הרגשה נוראה, וגם אז הקב"ה שלח לו חיוך, וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיְטַ אֵלָיו חֶסֶד וַיְתֵן חֲנוּן בְּעֵינָיו שֶׁר בֵּית הַסֶּהַר (לט, כא).

אחד שאל אותי פעם, רבי חיים זה יסוד עצום, נכון, אבל מי אמר שזה הפשט ברש"י, רש"י כותב ולזה נודמנו בשמים, שלא יזק מריח רע, וכן יש לשון במכילתא בשלח שלא ימות מריח רע, ומהיכי תיתי ראייה ליסודות היפים הללו, אם היה נפט היה יכול למות או להיזקק וזה לא נגזר עליו.

תשובתו בצדו, דקדוק זה הוא ראייה מפורשת לרבי חיים, הרי אם כל הסיבה היא שיוסף לא יזק מהנפט, א"כ עד בְּשָׂמִים יש עוד מצבי ביניים, אפשר להביא קרשים וסמרטוטים וכדו' יש מספיק מה להביא כדי שלא יזקק, אבל ריח טוב של צרי ולוט זה כבר מתן שחרן של צדיקים.

ולרבי חיים - החיוך, החיוך שיקבל ע"י הצרי

יוסף הצדיק הולך לעלות על הגמלים, הוא יודע מה סוחבים הישמעאלים בגמליהם, ופתאום הפתעה, אה! איזה ריח טוב, הוא נושם עמוק, אוי, רבש"ע שלחת לי חיוך משמים, (פעם אמר רבי חיים חיוך, פעם לטיפה, וי"א שאמר נשיקה, אני זוכר שאמר חיוך). יוסף הצדיק קיבל חיוך משמים, בתוך הסבל הוא רואה מסר משמים, לא עוזבים אותו, דואגים לו, הבשמים האלו מלווים אותו שיוכל להתמודד בכל המצבים. כך היה אומר רבי חיים זצ"ל

צריך לדעת שגם הצרות זה לטובה, אמנם הצרות הם צרות, אבל בתוך הצרות צריך לראות נקודת אחיזה שדווקא אתה רואה אור משמיים, תראה את זה, פקח עיניך, אפשר לראות את זה על כל צעד ושעל, כל אחד בסיפור שלו יכול לראות את זה ולדעת שהכל שקול ומדוד.

(הגה"צ רבי בנימין פינקיל שליט"א - משגיח ישיבת מיר - להשיב נפש)

ולוט הוא תוספת על מה שלא ייזק מהנפט. אני לא בטוח שלרשע אין חיוך, אבל הוא לא רואה את החיוך הוא לא שם את ליבו, הצדיק רואה את החיוך הוא רואה שהקב"ה נותן לו ולא עוזב אותו. זה מסר לכל הדורות. אצל אבא (הגה"צ רבי אריה פינקל ראש ישיבת מיר) זכרונו לברכה גדלנו עם היסוד הזה, תמיד בעת צרה ראינו את הדברים הטובים.

אוצרות הפרשה

**הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א: מדוע, באמת, אנחנו לא נופלים?
 כי יש אחד שמסובב את 'הסביבון' מלמעלה. אם הקב"ה מסובב, הרי שלעולם לא ניפול!
 - על האדם לזכור תמיד: בכל צרה שלא תהיה, תמיד ידע שהקב"ה מסובב את הכל מלמעלה.
 אם יבין זאת ויאמין בכך בכל ליבו - לעולם לא יפול!**

'שטח ב'י', וכן על זה הדרך. לכל אחד יש אינטרס שישראל תיפול.

מדוע, באמת, אנחנו לא נופלים? כי יש אחד שמסובב את 'הסביבון' מלמעלה. אם הקב"ה מסובב, הרי שלעולם לא ניפול!

ימי החנוכה לימדו אותנו - היונים חיכו שניפול. ביטלו את קרבן התמיד. ביטלו את המנורה. ביטלו את סוכות. ביטלו תורה. אבל הקב"ה בא והוכיח שיש סביבון אחד מלמעלה שמסובב את הכל.

על האדם לזכור תמיד: בכל צרה שלא תהיה, תמיד ידע שהקב"ה מסובב את הכל מלמעלה. אם יבין זאת ויאמין בכך בכל ליבו - לעולם לא יפול! (הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א - דורש טוב חנוכה)

על איזו אות יפול הסביבון...

ישנו מנהג בתפוצות ישראל לשחק בסביבון. יש שמשחקים על שוקולד, ויש שמשחקים על מטבעות כסף וכדומה. אחד מסובב את הסביבון, וכלם במתח: על איזו אות יפול הסביבון.

נשאלת השאלה: מה הסביבון בא לומר לנו? אמר לי יהודי: דע לך, כמו שהילדים משחקים כאן, כך כל אומות העולם משחקים בכל מקום ובכל זמן, מחכים לראות היכן ישראל נופלים. שבעים אומות מסתכלים כל הזמן, מתי עם ישראל נופל!

מה הם רוצים להרויח?

כל אחד לפי האינטרסים שלו: אחד רוצה את ירושלים, השני רוצה את 'שטח א', והשלישי את

**הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: ואמר האמרי אמת: לי נראה שכוונת המדרש
 כי כלבים הם עזי פנים (ישעיה נו יא), אולם כשרואים שהוא גם כן עז פנים
 שיושב ביניהם הם עוזבים אותו.**

מתחזקת כנגדו, זהו רמז עשוי, שיש להם מורא בעד קדושת הצדיק יעקב ע"כ מתחזקין כיון שראו שהצדיק יושב ביניהם ואין עושה להם כלום ישתקו.

פעם אמרו לפני הרה"ק האמרי אמת' זיע"א בשם הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א שאמר לפרש כוונת המדרש, כי באמת אין הכלבים רוצים להזיק לאדם, רק חושבים שהאדם רוצה להזיק להם ולכך מפחידים ומייראים אותו. אולם כאשר האדם הולך ויושב ביניהם, אז רואים הם שאינו עושה להם שום רעה וממילא שותקים הם ולא מזיקים. ואמר האמרי אמת: לי נראה שכוונת המדרש כי כלבים הם עזי פנים (ישעיה נו יא), אולם כשרואים שהוא גם כן עז פנים שיושב ביניהם הם עוזבים אותו.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

ישראל איך נוהגים בראותם רב וכלב, היעמדו בפנינו או ישבו ('הגאון מלבי"ם' ח"א עמוד קכב).

על הפסוק (בראשית לו א): 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶבְרָהָם וְאַבְרָהָם וְכַתִּיב לְמַעַל מִן הָעֵינַן 'ואלה המלכים' וגו', וכתוב הכא 'וישב יעקב'. אמר רבי חוניה: משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם, כך כיון שראה אבינו יעקב עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם.

ופירש הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א בספרו 'דברי אביב': כמו אם הכלבים רואין את האדם, מחמת שהם יש להם מורא מבני אדם, מתחזקים ונובחים. ואם אדם יושב ביניהם, רואים שאין להם בפני אדם זה מורא, כיון שיושב ביניהם, וישתוק ולא מכה להם. כך הקליפה ימ"ש, כיון שרואה את הצדיק מחמת שיש להם מורא

כת של כלבים

פעם נגש אחד מן הקנטרנים אל הגאון המלבי"ם זצ"ל ואמר לו: רבינו, מזמן אני מתלבט בשאלה קשה ולא ידעתי פתרונה: הנה נאמר במדרש: משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם, מכאן שכדי להנצל מן הכלבים העצה היא לשבת ביניהם. מאידך יודע כל בר בי רב את ההלכה, שהרואה תלמיד חכם הולך וראו צריך לעמוד לפניו, ילמדנו רבינו: אחד שרואה רב וכלב הולכים ובאים כאחד, איך עליו להתנהג? היעמוד או ישב? ענה המלבי"ם בחי"ן: שאלה קשה שְׁאַלְתָּ, אולם משאלתך המחוכמת הזאת אני משער שלא בין עמי הארץ חלקך, ובודאי גם ידועים לך דברי חכמינו (ירושלמי פאה פ"ז ה"ה) 'כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג, וכדי לברר הלכה שנתחבטת בה, תואיל להילוות אלי לטיול ברחוב היהודים, ונראה בני

תשובות אקטואליות

מבית הוראה אביר יעקב

השבוע במדור:

הדליק נרות חנוכה ולאחר חמש דקות החנוכה נפלה והתנפצה | השתמשות במנורה של חנוכה במשך ימות השנה | שחר רכב מחברת השכרה, ונתן לנהג אחר לנהוג, וניזק הרכב

כבו שצריך לחזור ולהדליק, מ"מ אינו צריך לחזור ולברך, כמבואר במשנ"ב (סימן תרעג ס"ק כה). והטעם כתב השער הציון (סק"ל) בשם הפמ"ג שהו"י כמדליק בשמנים ופתילות שאין האור נמשך אחריהם, שכשרים לנר חנוכה, כמבואר בשו"ע (שם ס"א), והטעם שכשרים כתב המשנ"ב (סק"א) שאע"פ שבשבת אסור להדליק, מ"מ בנר חנוכה כשרים, כיון שכבתה אין זקוק לה. וכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה. והסבר לזה, כיון שאין ודאות שהנרות יכבו. והוא הדין ברוח מצויה, כיון שאין ודאות שהרוח תכבם, ויתכן שידלקו חצי שעה, אף שחייב לחזור ולהדליק, מ"מ אין צריך לברך.

אך יתכן שבמקרה השני שהאזיקונים נמסו מפני החום ביום השני, יתכן שאף אינו חייב לחזור ולהדליק, והטעם שהרי נתברר שהאזיקונים אינם נמסים בחום של נר אחד, אלא בחום של שני נרות, וא"כ בעת שהדליק את הנר הראשון קיים המצוה, ורק לאחר שהדליק את הנר השני, אז אינו יכול להחזיק. אך יתכן לומר שכיון שהוא רוצה להדליק את הנר השני, הו"י כידוע שיבא רוח מצויה, ויכבה את הנרות ויפלו, ולכן אולי צריך לחזור ולהדליק.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

השו"ע (סימן תרעה ס"ב) שלא יצא ידי חובתו. מ"מ כתב המשנ"ב (סק"ח) שצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה, אבל לא יברך.

ב. שאם הדליק נרות ושם שמן כשיעור חצי שעה, והניחו במקום שיש רוח מצויה, והנרות

הדליק נרות חנוכה ולאחר חמש דקות החנוכה נפלה והתנפצה

שאלה: מעשה באחד שתלה את בית חנוכה על מסמר, בפתח ביתו מול רשות הרבים, והדליק בו נר ראשון של חנוכה, לאחר חמש דקות החנוכה נפלה מהמסמר, והנרות נכבו, ושואל האם צריך לחזור ולהדליקם, והאם יברך שוב את הברכות?

כעין מעשה זה אירע לאחד שחיבר את הבית עם החנוכה באזיקונים, וביום הראשון החנוכה דלקה כמה שעות, אך ביום השני, מרוב החום של הנרות, האזיקונים נמסו, והחנוכה נפלה, ושאל האם ידליק שוב, והאם צריך לברך?

תשובה: לכאורה הוה כהדליק את החנוכה במקום שיש רוח מצויה, שהנרות יכבו, שהרי התברר למפרע, שאין המסמר והאזיקונים יכולים להחזיק את בית החנוכה. ומ"מ לגבי ברכה אין צריך לברך, משתי סיבות:

א. שאפילו אם הדליק כשלא היה בו כשיעור שידלק חצי שעה, אין צריך לברך, שאע"פ שכתב

הגאון רבי יצחק בירך דסקל שליט"א דיין ומורה הוראה, מח"ס בינת המשפט

היתה מסתפקת, שאולי מישוהו אחר נהג ברכב, היא הייתה מחייבת את השוכר לשלם את כל נזק הרכב. לאור זאת, אין ספק שהוא גזל וחייב לשלם לחברה את כל הנזק, אלא שלאחר מכן יכול לתבוע את הנהג לשלם לו את הנזק, אבל השוכר התחייב לחברה וחייב לשלם.

שחר רכב מחברת השכרה, ונתן לנהג אחר לנהוג, וניזק הרכב

שאלה: "שכרתי רכב מחברה ישראלית גדולה מאוד, שאינה מבוטחת על ידי חברת ביטוח, אלא היא בעצמה סופגת את הנזקין. נתתי לחבר לנהוג ברכב, והלה עשה תאונה קשה, והרכב ניזוק מאוד. סוכן הביטוח לא סיפר לחברה שנתתי לאחר לנהוג, והחברה פטרה אותי מכל תשלום. אלא שנפשי בשאלתי, האם עלי לשלם את הנזק. פניתי לסוכן הביטוח, ואמר לי, שאחרי שהחברה כבר פטרה אותי, והם לא חקרו ושאלו מי נהג ברכב, הרי שאני פטור. האם צודק סוכן הביטוח?"

תשובה: כיון שעל פי תנאי החברה אסור להניח לאחר לנהוג ברכב, והוא תנאי יסוד בשכירות רכב, כמו כן הוא עבירה על החוק, שהרי אם נהג אחר נוהג אין לו ביטוח, לכן, ללא ספק, אנו סהדי, שאם החברה

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א וגב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

של מצוה, וכמש"כ בשו"ת שבו"י (ח"ב סי' מא) דיש שנהגו להדליק נרות ביה"כ כל השנה במנורה של חנוכה, וכן שמעתי מכ"ק הגה"צ רמ"א פריינד זצ"ל כי נוהג להשתמש במנורה שלו להדליק בהם נרות בליל הסדר (עי' מרא דשמעתתא, אות רצ).

השתמשות במנורה של חנוכה במשך ימות השנה

שאלה: נשאלתי מאחד שעשה מסיבה לכבודו של איש נכבד, ורוצה להדליק לכבודו את המנורה דחנוכה.

תשובה: הוריתי כי אין להשתמש בו, כמבואר בפרי מגדים (או"ח סי' כא, א"א סי' א) דשופר ולולב העומדין למצוותן משנה לשנה אסור להשתמש בהם לשימושי הדיוט ע"כ, וא"כ ה"ה במנורת חנוכה יש להימנע משימוש הדיוט מפני כבוד המצוה. אמנם הבני יששכר ז"ע כתב בספרו חידושי מהרצ"א (דף ה) להתיר ככה"ג, אך זה חזי לצירופי לשימוש

פניני הלכה' מתוך תלמוד בבלי
המבואר מתיבתא על סדר הדף
היומי שילמד השבוע

פניני הדף היומי

מסכת סנהדרין דף ה-יא

חידושי תורה עתיד ליתן את הדין, שיהיה נתבע על שיותר חביב היה עליו חצי פרוטה שכתבת בפנקסך מחידוש של תורה, כי מדרך המו"מ הוא שכותבים על הפנקס כל דבר מיד כשנכנס לו כדי שלא יבא לידי טעות, והוא בכלל מו"מ באמונה, וכמו כן במו"מ של תורה יש לו לעסוק באמונה ולכתוב את כל חידושי. וראה עוד בספר חסידים (סי' תקל) ובמה שכתב החיד"א שם.

האם יש ענין להקדים בתור את מי שיש לו רק מוצר אחד

בגמ': אלא לאקדומיה. (סנהדרין ת, א.)

בחשו"ק חמד מביא: נידון מעניין הקשור לסוגייתנו, לפעמים עומדים אנשים בתור, בצרכניה או בבית מרקחת ויש להם רשימה של מוצרים שהם צריכים לעשות עליהם חשבון, ובא אחד ומבקש יש לי רק מוצר אחד, ואני אגמור את החשבון שלי במהירות, ואתם יש לכם לכל אחד הרבה מוצרים, וזה יקח הרבה זמן, מצד שני, גם הדקה הזאת לוקחת זמן, ואם יבואו הרבה אנשים עם מוצר אחד, הם יצטרכו להמתין עוד כמה דקות יקרות, מה הצדק והיושר, האם להרשות לו לעקוף את התור או לא?

תשובה. כתב הרדב"ז (פ"כ מהלכות סנהדרין ה"י) על הא דאמרינן שיש להקדים דין שבא לפני ראשון, מסתברא לי שאם הדין של פרוטה צריך עיון ומתון, ואותו של מאה מנה פשוט הוא מאד, פסיק ושרי ליה, שאין ראוי לענות אותו מפני מתון של זה.

וא"כ מסתבר שגם בענייננו אם יש תור של אנשים שצריכים הרבה דברים, ומגיע אדם שצריך רק דבר אחד, שיש ענין להקדימו, ואין ראוי לענות אותו, להמתין עד שכולם יגמרו לקנות ולשלם את מצרכיהם. אך יש לדון כל מקרה לגופו, שלפעמים גם מוצר אחד, לוקח הרבה יותר זמן, מאשר הרבה מוצרים כגון שצריך לתת לו עודף, או שהרוקח צריך להכין את התרופה.

השתתפות בסיום מסכת למי שלא למד המסכת

בגמ': דתנן רבי עקיבא אומר לא בא שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיצא באלו. (סנהדרין ט, א.)

בשו"ת משנה הלכות (חי"א סי' תמט) נשאל במי שבא לסיום מסכת ולא למד עמהם, אם יכול לומר הדרן עלך עם המסיימים. וכתב שאף שקשה להשיב בדברים כאלו שאין להם מקור בש"ס ופוסקים, וההדרן בכלל הוא דבר שאינו מבואר בש"ס, מ"מ כיון שכבר באה לידו השאלה נראה שיכול לומר עמהם, שהרי הבא לסיום הרי הוא נטפל לעושי מצוה, והרי מבואר בסוגייתנו שאמר רבי עקיבא לא בא עד שלישי המעיד עם שני עדים אחרים אלא להחמיר עליו לעשות

בדין, דכיון שהגיד להם הדין גזול את הזכאי במה שיפחות לו ע"פ הפשרה, ועם כל זה מותר לדיין לבקש את הזכאי שיותר מדעתו להחייב. ומבואר שפירש בדברי הרי"א"ז שאין כוונתו לפשרה אלא ליותר מדעתו של הזכאי.

וכן כתב בשושנת יעקב (הרוויץ, לחו"מ שם סק"ב) בביאור דברי הרי"א"ז, ועל פי זה יישב דברי התשובה מאהבה שלא תהיה סתירה לדבריהו מדברי הרי"א"ז, שכיון שדבריו הם באופן שבעל הדין נותן מדעתו אם כן פשיטא שאין להימנע מלבקשו לתת מדעתו, שהרי אם יתברר שהיה בדבר חוב לאחריני תבטל מחילתו מאליה כיון שיוברר שלא בכוחו היה למחול ולתת במתנה. אך על עיקר דברי התשובה מאהבה חלק מטעמים אחרים ודחאם, וכתב שאין שייך לפרש שהטעם שאסור לפשר אחר גמר דין הוא משום שחב לאחרים אחר שכבר יודע מי החייב ומי הזכאי, שאם כן אף קודם שנגמר הדין יהיה אסור לפשר, שאף על פי שעדיין לא הוכרע מי החייב ומי הזכאי, מכל מקום כבר דעתו של הדיין נוטה לדעת מיהו החייב, ואם מפשר נמצא מפסיד ממון ממי שהוא שלו. ועל כרחק אין לחוש לבעל דין נוסף שהפשרה תהיה חובה עבורו. ועיי"ש שהאריך.

פלפול של הבל וכתובת חידושי תורה

בגמ': אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר (משלי יז, יד) פֹּטֵר מִיָּמַי רֵאשִׁית מִדָּוָן (סנהדרין ז, א.) והקשו התוספות (ד"ה אלא) ממה שאמרו בשבת (לא.) ששואלין תחילה אם נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה, ואיך אמרו בסוגייתנו שתחילת דינו של אדם היא בדברי תורה. ובחידושי מהרי"ט (סנהדרין מ.) הביא בשם הרדב"ז שתי"ץ, שכונת הגמרא בשבת היא ששואלים את האדם אם נשא ונתן בדברי תורה באמונה, וכן כתב מדנפשיה ברגל ישרה (ליפשיץ) בסוגייתנו, שכן מצאנו לשון זה בכמה מקומות בגמרא על דברי תורה, כמו שאמרו (חגיגה יד.) 'שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה', וכן אמרו (מגילה טו.) 'שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה'.

והכוונה בזה היא שצריך לישא וליתן בתורה באמונה ולהתרחק מפלפולים של הבל, וכמו שכתב המהרש"א בחידושי אגדות (ב"מ פה. ד"ה דלשתכח) על ה'חילוקים שבדור הזה, אשר כל מי אשר יודע לכיון על צד היותר בפלפול של הבל הרי זה משובה, וכל אחד מכוין לדחות דברי חבירו, כדקרי להו מחבלים שאין נוחין זה לזה בהלכה, ועל ידי כך לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא'.

וכתב בילקוט המאירי (שבת לא.) שיש לומר שבכלל זה נכלל גם הצורך לכתוב חידושי תורה, וכמו שכתב בשבט מוסר (סי' כב) שאם אינו כותב

מפעל שזיף חותם כשרות, האם הרב חייב להוציא כסף להודיע על הזיף

גמ': ואתו למשרי מום עובר. (סנהדרין ה, ב.)

בחשו"ק חמד מביא: שאלה. רב הנותן כשרות למפעלים מסוימים, והנה אחד המפעלים זיף את חותמת הכשרות של הרב, ומטעה את הציבור כאילו יש לו כשרות, האם הרב חייב להוציא כסף ולפרסם בעיתון, שהמפעל זיף את הכשרות, או שמא הרב אינו חייב להוציא עבור זה ממון רב? תשובה. נאמר במסכת סנהדרין דף ה ע"ב בתירוץ השני, שלכן לא רצה רבי להתיר לרב להתיר בכורות, דרב בקי במומים ויתיר מומים שהאנשים לא ידעו, ויבואו לטעות להתיר גם מומים עוברים, וכתב בשו"ת רד"ך (בית יח) הביאו הגליוני הש"ס בסוגין שמכאן ראה שאם הותר איסור בעיר שלא כדין ולא היה מדעת חכם העיר, אך אנשי העיר אין יודעים זה וכסבורים שהחכם ההוא התיר, ואתו מתוך כך למישרא איסורא, אז החכם מחויב להודיע בעת קיבוץ העם כמה וכמה פעמים כי לא מליבו עשו.

אלא שיש לומר דאמנם מצינו שהרב חייב לפרסם בחינם, אבל יתכן שאינו חייב להוציא כסף עבור זה, ואף שיש מצוה למנוע איסור מהרבים, מ"מ אין זה חיוב המוטל על הרב הזה דוקא, אלא הוא חיוב המוטל על כל ישראל, ולא דמי לרב שלכן רבי לא הסמיך אותו להתיר בכורות, מכיון שהטעות יבא כתוצאה מהתירו.

אך נראה שהרב חייב להוציא מעות כדי לפרסם את הזיוף, והטעם שכל רב הנותן כשרות ומתחיל להפיץ את חותמתו, יודע שיכול לצאת מכשול, ואנשים זייפו את החותמת, ולכן אם אינו רוצה לפרסם את הזיוף עדיף שלא יתן כלל כשרות, דומיא דרבי שלא רצה לתת לרב להתיר בכורות, ואם רוצה לפסוק ולתת כשרות, צריך לקבל על עצמו למנוע את כל המכשולות שיבואו על ידי זה.

פשרה אחר גמר דין בדברי פיוסים ופתויים

במשנה: נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע (סנהדרין ו, ב.)

בברכי יוסף (חו"מ סי' יב סק"ט) הביא דברי הרי"א"ז שבדברי פיוסים ופתויים מותר לעשות פשרה גם אחר גמר דין, והביא שבכנסת הגדולה כתב שכן מנהגם [באזמיר], אך כתב החיד"א שבארץ ישראל לא נהגו כן ואין עושים פשרה אחר גמר דין. וכתב שמדברי הפוסקים משמע שלא כדברי הרי"א"ז וגם מלשון הרמב"ם והשו"ע לא משמע כמותו.

ובערוך השולחן (ס"ב) ביאר גם בכונת הרי"א"ז באופן שאין בה סתירה למנהג שלא לפשר, וכתב: 'אבל אחר גמר דין אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם בטענה שיאמר להם יראתי שמא טעיתי

למפרע מזמנו של הלל, מכל מקום הוא חל מכאן ולהבא למפרע, דהיינו שבבוא הזמן הראוי לקידוש שהוא היום [שראוי להתקדש על ידי בית דין אחר], אז מתקדש החודש למפרע מזמנו של הלל. [ועיי"ש בטעם הדבר, שרק באופן זה מתברר שבזמן הלל היה נחשב כמחוסר זמן גרידא ולא כדבר שלא בא לעולם]. ולכן בליל ראש חודש עוד לא חלו קידושי הלל למפרע, ולכן גם בזמן הזה אינו חוזר אם שכח יעלה ויבוא. [ועיי"ן שם במה שדן לדעת הרמב"ם אם הקידוש הוא ביום או בלילה].

אם חלו הגירושין, וכל שכן בנסתלק מעולם הזה לגמרי, ואיך יחולו עכשיו הקידושים שקידש הלל בעודו בחייו כיון שעכשיו כבר נסתלק מן העולם. ועל כרחק צריך לומר שהלל קידש את החדשים מעכשיו, בזמנו, לכל החדשים שיבואו אחר כך [וכיון שאינם אלא מחוסרים זמן אין בהם חסרון משום דבר שלא בא לעולם]. וכיון שמוכרח שכבר נתקדשו החדשים בזמנו של הלל, אם כן מן הדין שהשוכח יעלה ויבוא בערבית בזמן הזה יצטרך גם כן לחזור, וקשה למה אינו חוזר. ותירץ באבני נזר, שאף על פי שהקידוש חל

דינו כיוצא באלו כשהזמנו, א"כ ענש הכתוב את הנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הנטפל לעושה מצוה כעושה מצוה, ומבואר בדברי רבי עקיבא שדנים את הנטפל לעושי מצוה כאילו עשה בעצמו את המצוה, וא"כ הבא לסיים הרי גם הוא בכלל הלומדים, כיון שהוא נטפל לעושה מצוה. וכתב עוד שנראה שמטעם זה יסדו נוסח התפלה בלשון רבים, 'הדרן עלך והדרך עלן', על כל המשתתפים בסיום. וכיון שאינה אלא תפלה בלי שמות ודאי יכולים כולם לאמרה ואין חשש בדבר, ואולי אדרבה מי שלא למד צריך יותר להתפלל שהקב"ה יאיר עיניו שילמוד.

שכח יעלה ויבוא בערבית בזמן הזה

בגמ': תניא רבי אלעזר בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו בשמים. (סנהדרין י, א). כתבו התוספות (ד"ה שכבר), שיש מפרשים שבית דין של מעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד. והתוספות חלקו על פירוש זה וכתבו שנראה כפירוש רש"י בראש השנה, שביום שלשים ממתינים ב"ד של מעלה לב"ד של מטה שמא יעברו את החודש, אבל ביום שלשים ואחד שכבר אי אפשר שלא יקדשוהו היום, מקדשים אותו בשמים מן השחר. ומבואר בדברי התוספות שגם כשבדאי יקודש החודש היום, אין בית דין של מעלה מקדשים אותו מערבית, אלא רק בשחר מקדשים אותו.

והנה מבואר בגמרא (ברכות ל:): וכן נפסק להלכה, שאם שכח לומר יעלה ויבוא בראש חודש בתפילת ערבית אין מחזירין אותו, לפי שאין מקדשין החודש בלילה. והקשה בשו"ת אבני נזר (או"ח ח"ב סי' שי), שלדעת הרמב"ן המובא לעיל שסובר שהלל כבר קידש את כל החדשים, נמצא שכבר נתקדש החודש מימי הלל. ואם נאמר שקידש הלל שיחול כל קידוש בזמנו, היינו בכל חודש כשיאיר השחר, וכמו שכתבו תוספות בסוגייתנו שכל קידוש חודש שנעשה עכשיו, גם אם לא נעשה על ידינו אלא כגון שקדשוהו שמים, קידושו הוא בשחרית. ואם כן היה ניחא מה שגם בזמנינו השוכח יעלה ויבא בערבית אינו חוזר. אך הקשה באבני נזר שאין שייך לומר שהלל תיקן שהחדשים יתקדשו כשיבואו והקידוש יהיה בשחרית של כל חודש, שהרי הלל נמצא בזמן הזה בישיבה של מעלה, ומחלוקת היא בירושלמי לענין המגרש אשה לאחר שלושים ונשתטה באמצע

חדש! כרך רביעי בסט המונומנטרי

מכתלי בית הדין

שו"ת בענייני חושן משפט, מאת הגאון רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א
שנשאלו בבית הדין, וכו' מו"מ ההלכתי ודברי הפוסקים, עד מסקנת ההלכה.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הרה"ק רבי ברוך ממעז'בוז' זי"ע ח"י כסליו תקע"א

מרירות לבו השמיע קול אנחה, אז הבחינו בו שני הצדיקים ורבינו צעק עליו ואמר, שמע נא דברי, אם תתן לי תקיעת כף שלא תגלה זאת עד אחר פטירתנו, מוטב, ואם לאו, אעשה ממך תל עולם, והוא הבטיחו על זה.

מאוחר יותר ראו את גדולתם של שני הצדיקים שמסרו נפשם עבור כלל ישראל, הם עלו לשיבה של מעלה בתחילת שנת תקע"ב, רבינו חלה בחודש חשוון ונסתלק ביום ח"י כסלו, ורבי יוסף מיאמפאלע עלה למרום ביום כ"ד שבט אותה שנה. מנוחת כבודו במעז'בוז' בתוך אוהל זקיננו הבעל שם טוב הקדוש. פנינים מדברי תורתו נאספו בספר בוצינא דנהורא.

בשנת תקע"א, בעת שנפרד רבי יוסף ממחותנו אחרי זאת שבת פרשת כי תבוא, אמר רבינו כי רצונו לנסוע לבדו עם המחותן בעגלה ללוותו, הוא ציווה גם על חתנו רבי יצחק שלא יסע עמם כהרגלו, וכן שהבעל עגלה יהיה נכרי, שלא ישמעו את דבריהם.

הם נסעו ביחידות ליער הסמוך לעיר, שם ירדו מהעגלה ושוחחו. רבי יצחק שנסע בעגלה אחרת ללוותם, ראה אותם משוחחים לבדם ביער ונעמד בחשאי לשמוע דבריהם. הוא שמע את חותנו רבינו ואמר לאביו הקדוש, מחותן, יש בעולמות העליונים קטרוג גדול על כלל ישראל, אין שום עצה לזה רק שיסתלקו מן העולם שני צדיקי הדור, ואין אני רואה בעולם שני צדיקים גדולים מאיתנו, מצדידי אני מוכן לזה, רק אתכם אבקש שתסכימו גם להסתלק מהעולם למען יסור הקטרוג.

השיב לו מחותנו שהוא אינו יכול להסכים לדבר, אלא לבקש עצות אחרות להשבת הקטרוג. השיבו רבינו שאין לזה שום עצות, הרבה להפציר בו שיסכים, ובסוף הסכימו שניהם להסתלק מן העולם.

ויהי כשמוע רבי יצחק את הנעשה, הבין שהוא עומד לאבד את אביו ואת חותנו ויחרד מאד, ברוב

רבי ברוך נולד לאביו רבי יחיאל מיכל אשכנזי שהיה חתנו של אור ישראל הבעל שם טוב זיע"א, בשנת תק"ג. בילדותו זכה לקרבה יתירה מאת זקנו הקדוש שהפליג בשבחו ובגדלותו, ואף היה יושן עמו בחדרו.

בגיל צעיר התייתם מאביו, ונשלח על ידי אמו להתחנך לאורו של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ. בהמשך הסתופף גם בצילם של גדולי תלמידי זקנו הקדוש, הרה"ק רבי דוב בער ממזריטש והתולדות יעקב יוסף, שנהגו בו כבוד רב. כן דבק בכל נימי נפשו בהרה"ק רבי מענדל מוויטעבסק.

בהגיעו לפרקו, שידכו מורו ורבו רבי פנחס מקוריץ עם בת מקורבו רבי טוביה קצקש זצ"ל מאוסטראה, אחרי כן התגורר באוסטראה סמוך למגורי חותנו. בזיווג שני היה חתן שאר בשרו רבי אהרן מטיטוב, בן רבי צבי בנו של הבעל שם טוב הקדוש.

עם עלייתו של רבו רבי מענדל לארץ הקודש בשנת תקל"ח, והוא כבן עשרים וחמש שנים, החל להנהיג את קהל עדתו, בתחילה התיישב בטולטשין בה נהג נשיאותו ברמה. במכתבו לרבי מענדלי כתב, "קטנים ועד גדולים שתו פניהם אלי, ואת ה' אלוקי השמים אני ירא להעלים עיני מהם ולהסתיר פני מעיניי בקשתם, וברחמים גדולים אני מנהלם".

בשנת תק"ס עבר למעז'בוז' עיר מולדתו, בה חי שנים עשרה שנה עד שנת תקע"ב, כמספר השנים שהתגורר בה לפניו אחיו, בעל הדגל מחנה אפרים זיע"א.

רבי יוסף מיאמפאלא בנו של רבי מיכל מזלאטשוב, היה מחותנו של רבינו, באשר בנו רבי יצחק היה חתנו. רגיל היה לבוא לשבות בצל רבינו בכל שנה שתי שבתות, בפרשת בחוקות ובפרשת תבוא, בהן קוראים את פרשת התוכחה.

כשרוצים לעשות שלום - לא לסמוך אפי' על מלאכים

וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום (בראשית לב, ד). וברש"י, מלאכים ממש.

בשעה שחפץ יעקב אבינו להשלים עם עשו אחיו, חשש לסמוך בכך על שליחים סתם, ושלח אליו 'מלאכים ממש', הוא היה סמוך ובטוח שבאמצעות שלוחיו המלאכים יסתדרו הדברים על הצד הטוב ביותר.

אבל במקום לעשות שלום שבו המלאכים בזעקה ובהתראה, 'גם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו', הגם שלאמיתו של דבר כפי שרואים מפשט הפסוק, הלך עשו לקראתו ככוונות רצויות.

מכאן אנו למדים, בשעה שאדם רוצה לעשות שלום עם הזולת, מוטב שיעשה זאת בעצמו ולא יסמוך על שליחים, יהיו מי שיהיו, אפילו מלאכים, עליו עצמו לבוא בדברים עם יריבו עד אשר יגיע עמו לעמק השווה.

(בוצינא דנהורא)

הרה"ק הרבי רבי (דוב) בער זי"ע המגיד הגדול ממעזריטש י"ט כסלו תקל"ג

היה למגיד מישרים בראוונא. כשזרח אורו של הבעש"ט הק' נסע אליו לעמוד על טיבו והיה לתלמידו המובהק. עם פטירת הבעש"ט הק' לחיי עולם נטלה שכינה מקלה ותרמילה ועקרה ממעז'בוז למעזריטש, כך אמר בעל התולדות יעקב יוסף מפולנאי לאחר ששהה שבת אחת במחיצת קדשו של רבינו ולשם נאספו עדרי הקודש תלמידי הבעש"ט הק' ותלמידיהם.

במשך י"ב שנים להטה אש שלהבת הקודש במעזריטש עד שעלה ונתעלה לגנוזי מרומים, בדבריו האחרונים "חיקו ואימצו והתחברו יחדיו ובכח זה נתגברו על הכל, והרמז לכך "והוא באחד

רבינו נולד בשנת תס"ד לערך לאביו הרה"ק רבי אברהם זי"ע [שהמגיד אמר עליו שהיה מל"ז צדיקים]. מגזע היחס לרב האי גאון ולרבי יוחנן הסנדלר עד דוד המלך ע"ה.

למד תורה מפי רבי שלמה בער אבד"ק לוקאטש עיר מולדתו, ועבר ללבוש ללמוד בישיבתו הרמה של בעל הפני יהושע שהחשיבו כתלמיד חבר.

בהגיעו לפרקו נשא את בתו של רבי שלום שכנא מטורטשין שהעמיד שם לרשותו בית מיוחד ללמוד ולהתבודד בו באין מפריע, משם עבר לקאריץ ישב שם על התורה ועבודת ה' מתוך הדחק, עד שנתמנה שם למגיד מישרים, לאחר מכן

ואכן, כששב רבי שמעלקא לעירו פנה אליו אחד מאנשי העיר ואמר לו: בוודאי מתחרט רבינו על שהלך מרחק רב שכזה עד למגיד במעזריטש. השיבו רבי שמעלקא בשנינות: אמנם כן! מתחרט אני על כך שהלכתי, הייתי צריך לרוץ!
(ספיר ויהלום פר' ויחי פ"ב - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כשהיה הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זיע"א גולה למקום תורה, אל העיר מעזריטש, לשתות ממימי הזכים של הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זיע"א רעש כל העולם היהודי משמועה זו. ידוע היה רבי שמעלקא כאחד הגדולים והמיוחסים שבדורו, ענק בתורה ועילוי מופלא ומה לו עוד ללמוד מהמגיד? כך תמהו בני הדור.

ומי ישיבנו? ומג"כ בהאניפולי אליה עבר חודשים ספורים קודם הסתלקותו. דברי תורתו נאספו בספה"ק "מגיד דבריו ליעקב", "אור תורה", "אור אמת", "תורת המגיד", ועוד.

מתחרט אני על כך שהלכתי, הייתי צריך לרוץ!

הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מרחמיסטריווקא זי"ע כ' כסלו תשמ"ב

החיים הקדוש בפרשת וישב, בה הסתלק, על הפסוק 'וַיִּקְמוּ כָל בְּנָיו וְכָל בְּנֵי חַמְמוֹ, שָׁכַל בְּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוֹ נִתְקַבְּצוּ יַחַד וְעָמְדוּ אֶצְלוֹ, שֶׁתִּהְיֶה זֹאת נַחֲמָתוֹ, וְזֶה וַיִּקְוֶמוּ כָל בְּנָיו לְנַחְמוֹ, קִימָה זֹו שֶׁל כּוֹלֵן יַחַד, הִיא 'לְנַחְמוֹ'.
הפטיר הלב שמחה ואמר, "כשרואים את הבנים שהשאיר אחרינו, קימה זו היא הנחמה".
(מעייני הברכה)

אורו של רבינו זרח ברחמיסטריווקא ביום י"ג מנחם אב תרס"ג, בבית אביו הרה"ק רבי דוד מרחמיסטריווקא, שהיה בן רבי מנחם נחום, בנו של רבי יוחנן ונכדו של רבי מרדכי מטשערנוביל זיע"א.

מנעוריו התחנך בבית אביו, והמשיך בלימוד תורה במסירות נפש גם בתקופת השלטון הקומוניסטי. בשנת תר"פ, נתפס על ידי כנופיית מרצחים ימ"ש שכבר תלוהו על עץ, ברגע האחרון עבר במקום נער צעיר שצעק לעבר הפורעים, "ה'אדומים' מגיעים", והפורעים נסו על נפשם. רוקח שהתגורר בסמיכות מקום, הוריד את הנער המעולף מחבל התליה כאשר כבר היה ללא נשימה, וטיפל בו עד ששבה אליו רוחו.

כאשר גזרו הקומוניסטים ימ"ש כנגד לימוד התורה, וסגרו את כל החדרים, פעל למען ילדי ישראל שיעסקו בתורה, הקים תלמודי תורה במחתרת כשהוא מסתכן בנפשו, ופעל הרבה ברוסיה למען היהדות.

בלכתו ברחוב באותה עת צרה, עצרו אותו חיילי המהפכה הקומוניסטית, ושאלוהו כיצד מעז הוא להמרות את פי הממשלה, לפעול ולהפעיל כנגד חוקיה. אך רבינו לא ידע רוסית, והם פנו לעובר אורח, שיתרגם לו את דבריהם.

הלה הסביר לרבינו כי יש להם טענות על מעשיו, והם דורשים שיענה להם על הדברים. ציוה עליו רבינו בתקיפות שישב להם, "אין לי אתם כלום, ושלא יהיה להם אתי כלום". האיש פחד לומר להם דבר כזה, מאחר שזה היה כרוך בפיקוח נפש ועלול להסתיים בשפיכות דמים רח"ל, אך רבינו הורה לו במפגיע שיענה להם כדבריו, והוא עשה כך. בשמעם כן, אירע הנס ועזבוהו לנפשו. (מילין קדישין)

בחסדי שמים, הצליחה המשפחה הקדושה בראשות רבי מנחם נחום, לעלות לארץ הקודש בשנת תרפ"ו, ולהקים בירושלים את השושלת מחדש. בבואו, היה מראשוני התלמידים בישיבת

בעקבתא דמשיחא יצטרכו הרבה גבירים

בעקבתא דמשיחא צריכים שיהיה אצל כלל ישראל הרבה גבירים ועתירי נכסים, כי כשישמעו שהמשיח בא, אזי היהודים הטובים ירוצו מיד לטבול במקווה, ויחטפו עוד איזה דף גמרא או מאמר בזוהר הקדוש, כי באיזה פנים יתראו אל המשיח.

ואילו ה'פשוטי עם', גם הם ירוצו ויתכוננו לחטוף איזה פרק תהלים או משניות, מהפחד ומהבושה שתאחז את כל יהודי לראות פני משיח. כי הרי המשיח יסתכל בפניו של כל אחד מישראל, ומיד ידע בדיוק נמרץ את כל נבכי מעשיו ומחשבותיו.

נמצא שאף אחד לא ייצא מיד לקבל פני משיח, כי כולם יהיו עסוקים בהכנותיהם הגדולות, ומי ייצא לקראת המשיח. אולם הרי כתוב (משלי יח, כג) 'וְעֵשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת', וכאשר יבואו לבשר לגביר שהמשיח הגיע, יענה ויאמר, "הנני, אני רק נכנס רגע לביתי אל הארון, שם מונחים בגדי המפוארים והמהודרים, אלבשם, ואצא לקראת המשיח כראוי וכיאות".

לכן צריכים כמה שיותר עשירים וגבירים בדורנו, כדי שהמשיח לא יוותר לבדו ויהיו לו הרבה מקבלי פנים.

(מעייני הברכה)

שפת אמת.

בט"ו אב תרפ"ח, היה לחתן גבאי הצדקה רבי נחמן יוסף וילהלם מירושלים, כבר אז, הלך שמו לפניו כאחד הגדולים אשר בארץ. בשנת תר"ץ הגיע להתגורר ברחוב שפת אמת, בו התגורר עד יומו האחרון.

לאחר פטירת אביו בתמוז תש"י, סירב למלא את מקומו בהנהגת העדה, באחד מימי השבעה הגיע הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א לנחמו, ומיד כשנכנס קרא כנגדו, "הרבי מרחמיסטריווקא, רבינו הגיב בביטול, אך הוא חזר על דבריו, ובכך סמכו לרבי ולמורה על חסידיו. (אור הצפון)

ייסד את ישיבת מאור עינים, נהג להרבות בתפילה ליד הכותל המערבי, טיפל אישית בבני הישיבה, והכיר כל אחד מהם על בעיותיו. בהלוותיו השתתפו המונים, נטמן באהל בית רחמיסטריווקא אשר במרומי הר הזיתים.

כשרואים את הבנים שהשאיר אחריו, קימה זו היא הנחמה

אחר הסתלקותו, כאשר בא הרה"ק הלב שמחה זיע"א לנחם את הבנים, חזר על מה שכתב האור

המקובל חכם רבי אברהם אבוחצירא זי"ע

רבה הראשי של יבנה ורמלה
כ"ב כסלו תשל"ד

עד שלאחר הסתלקות אביו הגדול זיע"א, נענה להפצרות הרבות שישב על כסאו של אביו ועבר להתגורר ברמלה ולכהן בה כרב העיר.

כעבור כמה שנים, חלה רבי אברהם את חוליו האחרון ולמרות הסבל והמכאוב קיבל עליו דין שמים באהבה וחיזק את כל הסובבים אותו. ביום כ"ב כסלו תשל"ד, נצחו ארלים את המצוקים ונתבקש רבינו לישיבה של מעלה.

מעלת מצות צדקה - שנרשמת במצחו ואינה נמחקת

'וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים ... וְצִדְקָה תְהִיָּה לָנוּ וְגו' (דברים ו, כד-כה) - בא להודיעם על ענין הצדקה שהיא לא כמו שאר המצוות - שאם עושה מצווה ונרשמה במצחו, וכשבא לעשות מצווה אחרת נמחקת הראשונה ונשארת רק השנייה עד שיעשה מצווה אחרת ונמחקת גם השנייה, אלא הצדקה לא נמחקת.

וזוהו הענין של לתת צדקה קודם התפילה כמו שנאמר (תהלים יז, טו): 'אֲנִי בְצִדְקָה אֶחְזָק פְּנִיָּךְ' - כדי שתובל התפילה בלי מקטרג. כשיראה רשום במצח מצוות הצדקה אף מקטרג לא יוכל לקטרג עליך, ותפילתך תקובל ברצון.

תולדות אברהם (עמ' קכ"א הוצאת הרב אברהם מוגרבי, ירושלים)

לו תומכים ומסייעים ויצליח דרכו בהקמת תלמוד תורה וישיבה, ואף הושיט לו סכום כסף להשתתפות במצווה.

וכך, באותו שבוע, פתח רבי אברהם את התלמוד תורה הראשון ביבנה, ובאותה שבת דרש בכל העיר על פתיחת התלמוד תורה והישיבה, וביום ראשון כבר נהרו עשרות תלמידים.

במשך עשרים שנה הנהיג את קהילתו ביבנה,

רבי אברהם נולד בשנת תרע"ה בתאפיליאת שבמרוקו, לאביו הגדול ה'בבא חאקי' זיע"א, בנו של רבי מסעוד אבוחצירא זיע"א, בנו הגדול של מרן ה'אביר יעקב' רבינו יעקב אבוחצירא זיע"א, ולאמו הצדקנית הרבנית אסתר ע"ה, בתו של רבי דוד אבוחצירא זיע"א, ששימש כסנדק בביתו של רבי אברהם.

מעט עומדו על דעתו היה מתלווה לסבו רבי דוד, שהיה אוהבו ומחבבו מאוד. בצילו הגדול גדל רבי אברהם וינק אורחות חיים של קדושה וטהרה. לימים, העידו כל רואיו, כי רבי אברהם היה ממש זיו אקונין של סבו הגדול ע"ה, שהיה דומה לו מאוד בפניו ובקומתו.

נשא לאישה את הרבנית רחמה ע"ה, בתו הגדולה של הבבא סאלי זיע"א, אשר היתה עזר כנגדו וסייעה לו בכל מפעליו. לאחר נישואיו ישב וסקד על התורה עם בן דודו רבי מאיר אבוחצירא, בישיבה בבודניב ולאחר מכן בישיבה בארפוד.

בהיותו בן ל"ד שנים, בשנת תש"ט עלה לארץ הקודש עם אביו רבי יצחק ובני המשפחה. אביו השתקע ברמלה ורבי אברהם קבע את מושבו ביבנה, שם התמנה לכהן רבה של יבנה והנהיג את קהילתו בעוז.

בשנת תשי"א עלה דודו וחמיו רבינו ישראל אבוחצירא, ה'בבא סאלי', לארץ הקודש והשתקע בבית חתנו ולאחר זמן מה שאל אותו 'איה יבנה וחכמיה', ובירכו רבי ישראל שהקב"ה ישלחו

הגאון רבי בן ציון אלפס זצ"ל

בעל מעשה אלפס
כ"ג כסלו תש"א

בבית הכנסת החורבה, במקביל שימש כמלמד במטרה 'לחנך בני עניים לתורה ולתעודה' כלשונו. כעבור כמה שנים חזר לוילנה. כל חייו הירבה לעשות מעשי צדקה ואף נתן לעיתים קרובות מכספו למען שכר לימוד ליתומים.

בשנת תרנ"א הקים בית מלאכה לגרביים וכפפות והחל לעסוק במסחר. במסגרת זו נסע למקומות רבים ברוסיה, ובכל מקום דאג גם לדרוש בבתי הכנסת ולעשות מעשי צדקה. בית המלאכה שלו פעל עד שנת תרע"ו. באותה שנה נסע ללינסק לרגל עסקיו. ההתנגשות בין הרוסים לבין הגרמנים במלחמת העולם הראשונה, מנעה ממנו לחזור לוילנה. הוא השתקע בפולטבה, ופתח שם בית עסק קטן. לאחר שלוש שנים הגיעו אליו גם אשתו ושתי בנותיו, והם התגוררו במקום עד שנת תרפ"ב. ביום א' בחנוכה של אותה שנה מתה אשתו בגיל שבעים. בן ציון חזר לוילנה והתגורר

רבי צ' נולד בשנת בא' כסלו תרי"א בוויילנה לאביו ר' ירמיהו עקיבא. אביו עסק במסחר, הסתפק במועט ולמד בתורה במשך כל ימיו. בגיל עשר נכנס לישיבתו של הרב שרגא פייוויש ליכט. בכ"ו בחשוון תרכ"ה, בהיותו בן י"ד נפטרה אמו. בסוף אותה שנה התחתן אביו בשנית, עם אלמנה אמידה שהייתה בעלת מאפייה. לאחר עשרה חודשים נפטר גם אביו (ב' בחשוון תרכ"ו).

בהיותו כבן ט"ז התחתן עם בתה של אימו החורגת, ולאחר שנה וחודשיים נולדה בתם הבכורה אסתר. ארבע שנים למד בקלויז הגר"א שבבית הכנסת הגדול של וילנה, בתמיכתה של חמותו.

וכעבור זמן עלה בדעתו לעלות לארץ הקודש, הוא נסע לאודסה ומשם הפליג באניה ליפו, ומשם עלה לירושלים עיר הקודש.

בירושלים למד בבית מדרש "מנחם ציון" שליד

רבי בן-ציון בפניו, והודה בקול חלוש ונכלם: "הרב צודק! אני באמת לא מבין את עצמי..."

רבי בן ציון באהבתו הנסתרת לאיש שיחו, המשיך להסביר לו בנועם: "אני אסביר לך מה החילוק אצלך מהיום לאתמול! אתמול לא חשבת על הדברים לפני שהוצאתם מפיק, ולכן היה קל מאוד לשטן להכשילך. אבל היום, כשאמרת לך מפורשות שלא מצאתי על כך היתר בספר 'חפץ חיים', באותם רגעים מיד התעוררת לחשוב - אם זה אכן רווחי עבורך לספר כעת לשון הרע, אם יש על כך היתר, ומיד תפסת את עצמך שאתה עומד להפסיד את כל עולמך בעד דיבור פעוט ושולי, לכן לא הסכמת לדבר לשון הרע, גם בעד כל סכום גבוה שהוצע לך".

(אוצרותיהם אמלא - פר' תזריע)

בדבר עם בני ביתו, אך לאחר שניות ספורות הכריז בנחישות: "החלטתי כי לא שווה לי למכור את כל הגן עדן שלי בשביל בצע כסף. לא אספר את סיפור הלשון הרע שביקשתם לשמוע גם תמורת סכום כסף גבוה ככל שיהיה!".

פנה אליו רבי בן ציון בתוכחה מיניה וביה: "איני מבין את משמעות דבריך, הרי אמש ראיתך עומד כאן סמוך לבית הכנסת ומספר לפלוני לשון הרע גם על אלמוני בשיא הקלילות והפשטות. בלי פחד מאיבוד הגן עדן, ומבלי שאיש הבטיח לך כל סכום תמורתו, ואילו כעת אינך מסכים לספר לי לשון הרע אפילו תמורת סכום עצום שהצעת לי. מה גרם לך לסרב בכזו צורה נחרצת? מה השתנה אצלך כעת מלפני דקות בודדות?".

האיש עמד בוש מול האמת הנוקבת שהשמיע

שם עד שנת תרפ"ה. כל אותה עת המשיך ובמעשי הצדקה ובדרשותיו שהתאפיינו בסגנון מיוחד, אליהן היו מגיעים המונים מכל שכבות העם והוא היה מקרבם בחן ובנועם לאביהם שבשמים.

לימים עלה לארץ ישראל, שם הוא היה מעורה בפעולת אגודת ישראל, ושמו מופיע ברשימת גדולי התורה שחתמו בשנת תרפ"ז על כרוז הקורא לצאת מ"כנסת ישראל" של הוועד הלאומי.

בערוב ימיו סיכם את פעילותו: "נ"ב ספרים שלי שנדפסו בירושלים דליטא - בעיר וילנא. ועוד שמונה ספרים שלי שנדפסו בירושלים רבתי".

בראש חודש כסלו שנת תש"א, יצא ספר זכרונותיו שחתם את מעגל יצירותיו ופרשת חייו. הספר יצא בהוצאת "ועד היובל" שהורכב מידידים ומעריצים בראשות הרב אליעזר ריבלין. הוא נפ' מיתת נשיקה ונקבר בהר הזיתים בירושלים.

תוכחה נפלאה באהבה מוסתרת

שח המגיד מישרים הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א: מעשה נפלא ששמעתי מפי מורנו הגאון רבי יהושע דוד טורצ'ין שליט"א, רב קהילות 'פרושים', בשם הרב הצדיק הישיש רבי בן-ציון אלפס זצ"ל מוילנא.

אקדים ואומר בשתי מילים מי היה רבי בן-ציון אלפס:

לפני כשמונים שנה היה רבי בן ציון בבחינת איש במקום שאין איש. באותן תקופות בהן המשכילים וגרורותיהם נהגו להפיץ את שיטתם הכוזבת, בגליונות וספרים נוטפי ארס ורעל חמור נגד התורה וחכמיה, ורבים מהצעירים קראו את חיבוריהם ונסחפו אחר דעותיהם. אז רבי בן-ציון כגיבור חלציו, וטרח לחבר כשישים חיבורים מועילים, הכתובים בצורה נעימה ושובת לב, הנטועים על מדרשי ואגדות חז"ל, והפיקו רוח אמונה ויראת שמים טהורה, ביניהם סדרת הספרים הידועה "מעשה אלפס", ומרן 'חפץ חיים' זצ"ל העיד עליו באגרת כי הינו "מזכה את הרבים בחיבוריו". גם שימש כמגיד מישרים שהלהיב המונים לשמירת התורה והמצוות הן בוילנא והן בארץ ישראל.

מעשה שהיה עימו כך היה:

פעם ניגש רבי בן-ציון לאחד המתפללים בבית הכנסת, וביקש ממנו לספר לו לשון הרע על פלוני. רבי בן-ציון הוסיף לומר בהצטדקות: "אמנם לא מצאתי היתר בספר 'חפץ חיים' שאכן תוכל לספר לי את הסיפור, אבל היות והענין נחוץ לי מאוד אבקשך בכל זאת לספר לי".

כמוכן שהלה סירב בתוקף: "מה פתאום! איני רוצה לספר לכבודו לשון הרע", בהטעימו: "הרי כבודו בעצמו טוען כי לא מצא היתר בספר 'חפץ חיים' שאוכל לספר לו דבר זה, ומדוע שאספר?". אולם רבי בן-ציון לא הרפה והפציר ושכנע אותו שוב ושוב, אך לשווא.

בשלב מסויים הציע לו רבי בן-ציון תשלום כספי בעד סיפור הדברים, ולמרות שרבי בן-ציון האמיר את המחיר גבוה יותר ויותר במשך השיחה, והגיע לכדי סכום גבוה שקשה היה לסרב לו. ברגע הראשון השיב הלה כי ברצונו להתיישב

האלף
כרך שלישי
במהדורה
בראשית
הדפוס - יטב

ההשגה הגדולה
את ליכות החורף
את תורתו המאירה של רבי צדוק הכהן מוילנא זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

ביקש יעקב לישב בשלוחה

לו ככלום בשל כך שמבין הוא שהעולם הזה הוא דבר חולף ואינו אלא כפרוזדור דרכו נכנסים לטרקלין העולם הבא.

כיון שכן, נמנו וגמרו בעולמות העליונים שהפתרון לכך יהיה בזה שיעקב אבינו יהא מהלך תמיד במחשבות שאף עולם הבא לא יהיה לו, ובשל כך אכן לא יהיה לו עולם הזה. ואילו עשו הרשע יסבור תמיד ברעיונותיו שגם עולם הבא יהיה לו, וכך אכן יהיה לו עולם הזה. אמנם בסופו של דבר רק ליעקב אבינו יהיה עולם הבא, ואילו עשו הרשע ישאר רק עם העולם הזה.

סיים הרה"ק מזבאריז את דבריו ואמר שעם גילוי זה שנודע לו מכבשי דרחמנא מאחורי הפרגוד, עלה בדעתו לפרש כמין חומר את דברי רש"י בפרשת השבוע (בראשית לו ב): ביקש יעקב לישב בשלוחה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוחה אמור הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוחה בעולם הזה. יעקב אבינו קבל עליו באהבה את כל ייסורי עולם הזה, מחמת שידע כי הוא מוכן ומזומן לתענוגות עולם הבא, ונמצא שאין משמעות לצער עולם הזה. אמנם, הלוא יעקב היה צריך לקבל רק את העולם הבא ולא את העולם הזה, ולפיכך קפץ עליו רוגזו של יוסף, שיעקב סבר שטרף טרף יוסף, והרי הקב"ה אמר ליעקב אבינו שאם ח"ו ימות אחד מבניו בחייו לא יהא לו עולם הבא, ומשכך היה סבור יעקב שאין לו עולם הבא, ועל ידי זה לא היה לו עולם הזה.

ויש להוסיף על דברי הרה"ק מזבאריז, שעניין זה שקפץ רוגזו של יוסף על יעקב אבינו לא בא רק כדי שיעקב אבינו יחשוב שאין לו עולם הבא ומתוך כך יחשוב שאין לו עולם הזה, אלא שתכלית נוספת הייתה בזה, שבשעה שיעקב אבינו סבר שאין לו עולם הזה ועולם הבא, הרי שעבודתו הקדושה והטהורה, שאין לנו השגה בה, הייתה במדרגה הגבוהה ביותר לשם שמים ושלא על מנת לקבל פרס. אמנם בשעה שראו מהשמים שיעקב אבינו עושה הכל לשם שמים, כבר יכלו לגלות לו שעוד יוסף בנו חי, ולמעשה יש לו גם עולם הזה וגם עולם הבא.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

היה זה בליל שבת קודש פרשת וישב, כשהרה"ק רבי בנימין זאב מזבאריז זיע"א, בנו של הרה"ק המגיד מזלאטשוב זיע"א, חזר לביתו נאווה קודש לאחר התפילה בבית הכנסת, כשהוא מעוטר ומסובב בחסידים ואנשי מעשה שהסתופפו בצילו. בצד הדרך היה מוטל על הארץ גוי שיכור כשסביבו פזורים בקבוקים רבים של משקאות חריפים. הפמליה כולה ביקשה שלא להתייחס כלל לאותו שיכור שפגיעתו רעה, אלא שבשעה שעברו לידו צעק להם הגוי השיכור: יהודים, דעו לכם שמוכנים ומזומנים אתם לשבת בגיהנום, ואילו אנחנו נהיה בגן עדן!

שמע הרה"ק מזבאריז את דברי השיכור והיטב חרו לו הדברים הללו. תוהה היה לעצמו מהיכן קיבל הגוי השיכור עזות פנים שכזאת לומר דברים חצופים שכאלה. לגודל חלישות הדעת שהייתה לו, לא היה הרה"ק מזבאריז מסוגל לגשת לקדש על היין, והיה יושב בחדרו כשהוא שקוע במחשבותיו.

כחלוף זמן מה יצא הרה"ק מזבאריז כשפניו מאירות בשמחה ואמר לקהל החסידים: נתגלה לי מהשמים סוד נפלא! הנה חז"ל מספרים לנו את אשר התרחש בטרם לידתם של יעקב אבינו ואחיו עשו הרשע (תנא דבי אליהו זוטא, יט): "כשהיו יעקב ועשו במעני אמן אמר לו יעקב לעשו: עשו אחי, שנים אנחנו לאבינו, ושני עולמות יש לפנינו, העולם הזה והעולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתייה, משה ומתן, לשאת אשה, ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אינו כן בכל מדות הללו, רצונך טול אתה העולם הזה ואני אטול העולם הבא?... באותה שעה נטל עשו בחלקו העולם הזה ונטל יעקב העולם הבא בחלקו".

אלא שבאותה שעה שאלו בעולמות העליונים: כיצד חלוקה זו יכולה להתבצע, כשלכאורה גם יעקב אבינו לא יכול לקבל רק את העולם הבא והן עשו הרשע אינו יכול לקבל רק את העולם הזה. זאת מפני שאם עשו יקבל רק את העולם הזה ולא את העולם הבא, הרי שמחמת צערו על כך שאין לו עולם הבא שוב לא יוכל להנות מהעולם הזה, ונמצא שעל ידי זה שאין לו עולם הבא גם עולם הזה אין לו. כיוצא בזה, גם יעקב אבינו שיקבל את העולם הבא, ממילא יהיה לו גם את העולם הזה, שכן ככל שיודע אדם שיש לו עולם הבא, הרי שצערו בעולם הזה אינו נחשב

מחבורים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרנוביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנוס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ש"ה גריון ג'

הלכות ערב שבת

טז. המתפללים מנחה קודם השקיעה מתי יקבלו תוספת שבת.

א. הנוהגים להתפלל מנחה בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, ובדרך כלל מסיימים תפלת מנחה לאחר השקיעה, יש לעיין אם יכולים לקבל תוספת שבת קודם לתפלת מנחה, דלאחר קבלת שבת לא יוכלו להתפלל תפלה של חול, כמובא במשנה ברורה [סימן רסג סקמ"ג].

בישול בשבת א'

א. דיני שהיה.

א. תבשיל שלא הגיע בערב שבת קודם השקיעה לשיעור חצי בישולו, ולדעת יש אומרים שליש בישולו [כמאכל בן דרוסאי], אסור להניחה [להשהות] בערב שבת לצורך שבת על גבי אש מגולה, שמא יבוא להגדיל האש בשבת [לחיתוי] כדי לקרב ולהשלים בישולו, אלא אם כן הניח כיסוי על האש [גרוף וקטום], דבזה מגלה דעתו שאינו חפץ להגדיל האש, ובאופן כזה התירו להניח [להשהות] התבשיל בערב שבת לצורך שבת, אפילו אם התבשיל ממשיך להתבשל בשבת. [ש"ע סימן רג ס"א, כהר"ף והרמב"ם והוא שיטה הראשונה שתפס הש"ע בסתם כמבואר בבה"ל שם. ועל חומרת הגרעק"א שהובא בבה"ל ד"ה אלא כשהתחיל, דבתבשיל שלא נתבשל כלל יש להחמיר שלא להשהותה אפילו בגרוף וקטום, כתב בשביתת השבת סק"ד דרוב הראשונים לא סברו כן, וכן סתימת הש"ע ושאר פוסקים לא לחשוש לשיטה זו, גם המשני"ב בסי' רנד סקמ"ו וסק"ג סתם בזה להיתר].

ב. מעיקר הדין תבשיל שהגיע לשיעור חצי בישולו, ולדעת יש אומרים שליש בישולו, מותר להניחה בערב שבת לצורך שבת אפילו על גבי אש מגולה, דלאחר שהגיע לשיעור בישול כזה אין לנו לחשוש יותר שיגדיל את האש כדי לקרב ולהשלים בישולו. [רמ"א שם]. אמנם כתב המשנה ברורה, דלכתחילה טוב להיזהר שהתבשילים יהיו מבושלים כל צרכם מערב שבת, וגם יניחם בערב שבת דוקא על גבי אש מכוסה כמו פלטה וכיוצא בזה. [בביה"ל שם ד"ה ונהג].

ג. תבשיל שנבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו [שריבוי הבישול רע לו] כגון מים, כיון דאין בהם חשש חיתוי, מותר להניחם בערב שבת לצורך שבת אפילו על גבי אש מגולה. [ש"ע שם, אולם המניח מים על גבי אש מגולה, יניחם על האש זמן רב קודם השבת, או שיניחם על אש גדולה שיבוא לרתחה עוד קודם השבת, לחוש לשיטת התוס' המובא במ"ב שם סק"ע, דאם מוריד הקדירה בערב שבת ולכשיחזירה לא יספיק לרתוח עד כניסת השבת, הוי כמו שהוריד הקדירה בשבת עצמו, דאסור להחזירה אחר כך אלא על גבי אש מכוסה].

ב. כיסוי הפח [בלעך] על אש הגז.

מה שנוהגים לכסות אש הגז בפח ולהשהות עליה, הובא במנהגי מהרי"ל [הלכות שבת דף ק], והגם יש פוסקים שפקפקו בזה, ונימוקם עמם, דבכיסוי פח לא נעשה שום פעולה בגוף האש, וכיוצא בזה כתב החזון איש [לו ט] שאין להשהות אלא אם כן הפסיק בקדירה ריקנית שממעט את החום הרבה ואין דרך בישול בכך, מכל מקום נהגו העולם להקל בזה, או משום דגם זה נחשב לקטום, או על פי שיטת הראשונים שכתבו דעיקר גדר קטום הוא ההיכר שאינו חפץ בהגדלת השלהבת. [ש"ת שבט הלוי ח"א סצ"א, מלאכת שבת עקל"ב].

ג. כיסוי הכפתורים.

טוב לכסות גם את הכפתורים שמכוונים בהם את גודל הלהבה, אמנם כיסוי הכפתורים לחוד, אינו מועיל. [ש"ת אגרות משה או"ח ח"א סצ"ג].

ד. לסדר גודל הלהבה קודם כיסוי הפח [הבלעך].

צריך לסדר גודל הלהבה קודם שמכסים את האש, דאם יכסה האש ואחר כך יסדר גודל הלהבה, הוי כמבטל את הגריפה והקטימה. [מנחת שלמה תניא ב-ג סימן יב].

ה. פלטה חשמלית. תנור ביתי. כיריים חשמליות.

א. פלטה חשמלית שלא ניתן להגדיל בה את מידת החום, דינה כגרופה וקטומה, ומותר להשהות עליה מערב שבת. [ש"ת הר צבי או"ח קלו, ובש"כ פ"א הערה עא מהגרש"ד, באורחות רבינו שבת אות יא כתב, דלדעת החזון איש גם פלטה כזו דינה כאינה גרופה וקטומה, מאידך ברית עולם שהיה חזרה סכ"ו כתב, שבפלטה חשמלית גם החזון איש יודה שמותר להשהות עליה, ובחוט שני סק"ז כתב, דגם לשיטת החזון איש בפלטה די שיכסנו בנייר כסף מקופל לשנים].

ב. פלטה חשמלית שניתן להגדיל בה את מידת החום, צריך לכסותה. [ש"ת

ב. ויש אומרים דגם הנוהגים כן, יקבלו עליהם תוספת שבת לפני מנחה, ויכולים להתפלל אחר כך תפלת מנחה של חול, דקבלת תוספת שבת הוא דווקא לענין איסור מלאכה, ולא לענין תפלה. [ש"ת מנחת יצחק ח"ט ס"כ בשם הגאון בעל ארץ צבי, ואינו דומה למה שפסק המ"ב דלאחר קבלת שבת אין להתפלל של חול, דהתם מיירי שקיבל עליו עיצומו של יום, מה שאין כן כאן שקיבל עליו תוספת שבת לאיסור מלאכה גרידא, ועיין בספר פני שבת סימן ט"ז שדן בזה עוד בטוטו"ד].

אגרות משה או"ח ח"ד סע"ד אות לה].

ג. מותר להניח סירים בערב שבת בתנורים שמוטקן בהם כפתור מיוחד לשבת. [ש"ת אגרות משה שם, אמנם להחזיר לתוכם בשבת אסור, שם].

ד. מותר להניח סירים מערב שבת על גבי כיריים חשמליות רק על ידי כיסוי פח וכיוצא בזה, אפילו אם אין האש נראית בהם, כיון שהדרך לבשל עליהם. [פסקי תשובות שם].

ו. דיני חזרה.

א. סיר שהוסר מעל גבי האש בשבת, אסור להחזירו על גבי האש אלא אם נתקיים כל התנאים דלהלן:

א. שהאש תהיה מכוסה בפח, או על פלטה בדרגת חום אחידה, שנחשב כגרוף וקטום.

ב. שהתבשיל יהיה מבושל כל צרכו. [ולענין בישול העצמות, כתב בש"ת מנחת שלמה (ח"א ס"ו) דצריך להחמיר שגם הם יהיו מבושלים כל צרכם, וכן פסק בש"ת מנחת יצחק (ח"א סכ"ה), ובש"ת אגרות משה (ח"ד סע"ז) כתב להקל בזה לאלו שאין אוכלים העצמות, והגרי"י פישר (באבן ישראל ח"ח סט"ז) לא חשש כלל לבישול העצמות, והתיר להחזיר בכל אופן, וכן מורה הגר"מ סירוטה].

ג. שהתבשיל לא נצטנן לגמרי. [שראו לאכול עדיין מחמת חמימותו, ש"ע הרב סימן שיח ס"ט].

ד. שלא הניח את התבשיל על גבי קרקע [ריצפה], דלא הותר בשבת אלא חזרה, וכשהניחו על הקרקע הוי כמסיח דעתו מהתבשיל, וכשיחזרו אחר כך נחשב כנתינה חדשה האסורה בשבת.

ב. לדעת הש"ע דוקא כשהניח את התבשיל על גבי קרקע ממש נתבטלה שהיה ראשונה, אך בהניחה על גבי שולחן או ספסל, לא נתבטלה שהיה הראשונה ומותר עדיין בחזרה, ולדעת הרמ"א יש להחמיר גם בהניחו על גבי שולחן או ספסל, ולשיטתו כדי להתיר החזרה, צריך שיהיה התבשיל בידו, ושהיה בדעתו להחזירה בעת שמסירה מהפלטה. אמנם כתב המשנה ברורה [סימן רנג סקנ"ו, ושעה"צ סק"ג], דבעת הצורך יש להתיר חזרה אם התבשיל ביסוד אפילו אם לא היה בדעתו להחזיר, או שהיה בדעתו להחזיר אפילו אם הניחו מידו על גבי שולחן. [לדעת החזון איש בסימן לו סק"ב, גם אם לא היה בדעתו להחזיר, כל שלא הניחו על גבי קרקע אפילו הניחו על גבי שולחן מותר בחזרה. והגרי"י פישר בהגהותיו על המ"ב אות ז' כתב, דבדעתו להחזיר גם אם הניחו על הקרקע ממש מותר בחזרה, ותמה בזה על חומרת המשנה ברורה שהתיר רק בהניחו על השולחן. ודע כי לדעת הגרי"י פישר, אפשר לעשות תנאי בתחילת השנה שכל פעם שמוריד דעתו להחזיר, ומועיל, מהגר"ב פרידמן].

ג. אם הניח את הסיר על השיש, כתבו הפוסקים דדינו כהניחה על גבי שולחן, דאם היה בדעתו להחזיר, מותר בחזרה. [שולחן שלמה שם ס"ג, חוט שני ח"ב עקכ"ג, ו"ק מרן אדמו"ר זיע"א הרשני"ן השני מלעלוב, העיר בזה, דלכאורה בזמנינו שאין הדרך להניח את הסירים על הקרקע בגמר שימושם אלא על השיש, נראה יותר לדמותם לקרקע, והשבת למו"ר זיע"א, דאפשר שדוקא בהניחם על גבי קרקע נחשב לסילוק, דהדרך היה שלאחר גמר השימוש הניחום על"ג קרקע, משא"כ בזמנינו שהדרך להניח את הקדירות על השיש כשולחן, אין ההנחה עליהם נחשב לסילוק, ורק כשהניחם לתוך הכיור נראה דהוי כסילוק וכהניחם על"ג קרקע. ולדעת הגר"מ סירוטה נראה לחלק בזה, דאם הניח את הקדירה בפנים השיש סמוך לחרסיות הוי כהניחם על"ג קרקע, וכשהניחה בתחילת השיש כדרך שמונח בעת שמוציא התבשיל הוי כהניחם על השולחן].

ד. כתב בפני שבת [שם סק"ד-ז], דלפי שיטת הר"ן [דף לה] שבהפסק מפה לא מקרי הניח על הקרקע, אם כן הרוצה להחזיר, יניח את הסיר על גבי מגבת בשיש, ואז גם אם נדון את השיש לקרקע, מותר החזרה. [ולדברי הגרי"י פישר הנזכרים למעלה, גם אם נדמה את השיש לקרקע, אם היה בדעתו להחזיר, מותר בחזרה].

ה. מותר להחזיר את הסיר באופן שיחזיק את הסיר בצורת שיפוע, מקצתו על השיש ומקצתו בידו, דבאופן כזה מותר להחזיר אפילו כשהניחו על הקרקע ממש. [חוט שני שם].

מלוך יקרוך ויהושים נלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי הוד חי אביהצירא שליט"א

מִי־הָרֵא חֹדֶת־הָא

חֹדֶת־הָא דְאֹרִי־תָא
יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

עצה נפלאה לעבוד את ה' אף בימי הסתר - לזכור תמיד מה מבוקשו בעולם

כשהוא יורד לביתו הקדוש של יעקב אבינו, והוא יורד למצרים שהיא ערות הארץ, העצה היא לשוב ולהזכיר לעצמו מה שליחותו ומה מבוקשו בעולם, ועל ידי שיתיישב בדעתו ויזכור תכליתו בעולם, יהיה בכוחו להתמיד בעבודתו גם בימי ההסתר.

לעצמו מהי מטרתו בימי חייו מקבל כוחות להוסיף ולהתעלות כפי שנרמז בדברי המלאך אל יוסף הצדיק בצאתו מבית אביו: 'מה תבקש' (בראשית לו טו), ולימד המלאך את יוסף לחזור ולומר תמיד לעצמו מה מבוקשו בעולם, ודוקא בשעה זו

וּיִמְצְאוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲבָד בְּשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאָמֹר מַה תִּבְקֶשׁ (לו, טו). העולם הזה מלא בהפרעות המסיחות את הדעת משליחותו העיקרית של האדם, אך צריך ויכול לעורר עצמו בכל עת שלא להיחלש בעבודת הקודש, ועל ידי שמשנן

מִילְתָּא דְפִלִּיאָה

יעקב ויוסף בקיאים היו בחכמת הפרצוף

בקשות הגשמיות. אכן כוונת רש"י היא שלא לחינם מסר יעקב את חכמתו ליוסף, אלא כיון שהיה דומה לו בתואר פניו, והעלים רש"י סוד גדול בדבריו, ועומק הענין הוא, שיעקב אבינו היה בקיא להכיר במראה פניו של אדם, ונמנע למסור את סודות התורה כי אם למי שהכיר בפניו את גודל מעלתו, וכיון שראה ביוסף שתואר פניו דומה לו, כלומר, הכיר בו שדומים פניו בקדושתם אליו עצמו, והדבר מעיד על מעלת נפשו שדומה אליו, לכן מסר דווקא לו את סודות התורה שנמסרו לו מפי שם ועבר. ובזה יובן גם מה שנאמר (להלן מב ח) 'ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו', שיוסף שקיבל מאביו את חכמת מראה הפנים, הכיר במראה פני אחיו שהם בני אביו, אבל הם שלא קבלו את החכמה מאביהם, לא הכירו את יוסף ולא הבחינו בצורתו הקדושה.

מעלת יוסף שנוולד לזקנתו של אביו

והנה רש"י הוסיף ביאור נוסף מהו 'בן זקונים', שנוולד לו לעת זקנותו. כי באמת כל מעלותיו של יוסף באו לו מאחר שנוולד לעת זקנת אביו, כי תלמידי חכמים ככל שהם מזקינים דעתם מתיישבת עליהם (קנינים פ"ג מ"ו), וכפי מה שגופם נחלש כך דעתם ושכלם מתגברים, ולפיכך הבנים הנוולדים לעת זקנתם הם במעלה יתירה על אחיהם, נמצא שכל דברי רש"י עולים בקנה אחד, שמאחר שנוולד לזקנת אביו היה תואר פניו דומה לשל אביו, וזו היתה הסיבה שמסר לו אביו את כל חכמתו שקיבל משם ועבר.

מעלת הבנים הנוולדים לזקנת אביהם

כך גם כתב בתורת משה לחתם סופר (ויחי ד"ה שיכל) שבן הנוולד מאוחר חשוב יותר מן הבן הקודם לו, ואף שבעניני העולם הזה הבכור קודם לירושה וכדומה, מכל מקום לעניני קדושה אדרבה מעלים בקודש ואין מורידים, וכמו שמצינו אצל דוד שהיה השביעי לאביו והוא נבחר מכל בית אביו, וזהו הפירוש בפסוק (בראשית מח יד) 'שיכל את ידיו כי מנשה הבכור', כיון שמנשה הבכור על כן ביקש לברך את אפרים הצעיר ושיכל ידיו לשם כך, וזו היתה מעלתו של אפרים שהוא הצעיר ולא המבוגר.

וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זָקִינִים הוּא לֹו וְעֵשָׂה לֹו כְּתָנִת פָּסִים (לז ג). יוסף הצדיק היה חביב על אביו יותר משאר אחיו, והטעם לכך מבואר בהמשך הפסוק, 'כי בן זקנים הוא לו', ופירש רש"י שהיה דומה לו בתואר פניו. ויש להתבונן מהו השבח הגדול בכך, ומדוע אהב אותו בשל מראהו יותר משאר אחיו. ועוד קשה, אם היה זיו פניו דומה לאביו הכי צד לא הכירו אותו אחיו בעמדם לפניו במצרים, הרי היה דומה במראה פניו ליעקב אביהם. ובאמת רש"י מביא פירוש נוסף, שיעקב לימד את יוסף את כל חכמתו שלמד מפי שם ועבר, ולכן היה אהוב אותו יותר משאר אחיו, אמנם גם פירוש זה אינו מובן, מדוע אכן לא לימד את חכמתו גם לשאר בניו.

בבקשת יראת שמים יכול לצרף גם גשמיות ולהיענות

אמור מעתה, אחר שראינו כי בקשת יראת שמים נענית מיד, כי כאשר כוונת האדם לתקן עולם במלכות שדי גם הדברים הגשמיים יתקבלו, כי אם יהיה עליו עול מלכות לא יוכל לעשות חפצי שמים. וכי תאמר מנין לנו, דע את שכתב השפת אמת בשם זקנו החידושי הרי"מ (אלול תרמ"ז-תרמ"ח ד"ה הקדמונים) בביאור דברי המדרש הנ"ל, 'קרוב ה' לכל קוראיו' יכול לכל, תלמוד לומר 'לכל אשר יקראוהו באמת', שעדיין קשה תחילת הפסוק שנכתב בו שקרוב ה' לכל, ולא רק לקוראים באמת. אלא מבאר השפת אמת שבזכות הצדיקים הקוראים באמת יכולה תפילתם של הכל לעלות השמימה ולפעול פעולת צדיק לחיים.

כיוצא בזה מצינו בדברי רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה (נועם אלימלך וארא ד"ה א"י ולא שמעו) בפסוק (תהלים קמה יט) 'רצון יראיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם', פתח בלשון יחיד 'רצון', וסיים בלשון רבים 'שוועתם'. ומבאר, שכאשר עם ישראל זקוקים לישועה ואינם ראוים לה אז הקב"ה מביא רצון לצדיק להתפלל על הישועה ומתקבלת תפילתו, ועל ידי זה נושעים כלל ישראל, וזהו 'ואת שוועתם' של ישראל ישמע ויושיעם.

נמצא אפוא שכמו בזכות בקשת האמת ע"י צדיקי אמת, מתעלים תפילות פשוטי בני ישראל, כן הדבר בבקשת צרכי גשמיות שכאשר מצטרפים עם תפילות על יראת שמים ושאר עניני רוחניות, נענים גם

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

יוסף הצדיק המשיך קדושת ארץ ישראל לתוככי מצרים

אלימלך מליז'ענסק ע"ה בנועם אלימלך (ליקוטי שושנה ד"ה א"י שמחה): ידוע שעיקר החיות של כללות ישראל אינו אלא בארץ הקדושה, השם יתברך יקבץ נדחינו מהרה למקום חיותנו. אך הצדיק הדבק בהבורא יתברך שמו ובשמו הגדול יש לו חיות אף בכל מקום שהוא, עכד"ק. שהצדיק מושך רצועה מארץ ישראל שבה יש אורא דארץ ישראל ולכן במחנהו תשרה הברכה, ועל כן מצינו בכמה וכמה צדיקים שנהגו בקדושת ארץ ישראל אף כשהיו בחוץ לארץ ישראל. וכן מצינו שהתבטאו כך על מקום מנוחת הצדיקים שיש בו מקדושת הארץ.

הלומד תורה לשמה מושך על עצמו קדושת הארץ אף אם הוא בחו"ל

בדברי הצדיקים התבארו עוד אופנים שבהם יכולים למשוך קדושת ארץ ישראל אף שנמצאים חוצה לה. **רבינו החתם סופר** כותב כי כשלומד תורה לשמה מביא עליו קדושת הארץ, וכך אומר בדרשותיו (דרשות לחינוך ס"ת), הנה אמרו חז"ל (מנחות קי). 'ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה' (מלאכי א יא), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום, מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי. נמצא אם כן, שבכל מקום שעוסקים בתורה לשמה הרי הוא ארץ ישראל.

בתי כנסיות ובתי מדרשות והסוכה שבחו"ל יש בהם קדושת ארץ ישראל ומובא בגמרא (ברכות ה): אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי בבבל. תמה ואמר, 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה' כתיב (דברים יא כא), אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה, מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר, היינו דאהני להו. כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חי. ולכאורה עדיין קושיא במקומה עומדת, הרי כתוב בפסוק 'על האדמה' מבאר **המהרש"א** (ח"א ד"ה הנוגעים בנחלה), על פי האמור בגמרא מגילה (כט.), עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, לפיכך גם המשכימים והמעריבים לבית הכנסת כאילו והם נמצאים בארץ ישראל.

אם מקדש עצמו הרי שמקדש סביבותיו בקדושת הארץ וממילא תחול הברכה בכל מקום

הוסיף הרה"ק רבי דוד **מלעלוב ע"ה**, שגם בחוץ לארץ תוכל לחול ברכה, והיינו אם מקדש עצמו מלמטה ומלמעלה, ואפילו ד' אמות שלו, בקדושה וטהרה, אזי תחול הברכה בנכסיו אפילו בחוץ לארץ, כי זהו גם כן בחינת ארץ ישראל.

על פי זה מבאר בנו הרה"ק **רבי משה מלעלוב ע"ה**, זהו הרמז בפסוקי התורה בפרשת וישב (בראשית לט א-ה), 'ויוסף הורד מצרימה וגו', ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי, וירא אדוניו כי ה' איתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו, ויהי מאז הפקיד אותו וגו' ויברך ה' וגו' ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה'.

ולכאורה יש להבין, פתח ב'הצלחה' וסיים ב'ברכה'. אך לפי דברי אביו האמורים בא הכל אל נכון ומדויק היטב בפסוקים. מתחילה מחמת יוסף היתה שורה הצלחה בנכסיו אדוניו כי היה בחוץ לארץ ובבית אדוניו המצרי, ואין ביכולת שתשרה הברכה. כשראה אדוניו כי ה' איתו ומצליח בידו, תמה בעצמו מדוע לאיש קדוש כזה אין ביכולת שתשרה הברכה במעשי ידיו. והבין, שהמניעה היא מחמת שהנכסים שלו ובבית המצרי אין אפשרות שתחול הברכה. מה עשה, מיד 'ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו' בכדי שיהיה כולו של יוסף הצדיק, ואז יוסף קידש עצמו כראוי וכדרכו ואף הד' אמות שלו הכל קידש וטיהר כי היה הכל כמו שלו, ותיכף התחילה הברכה לחול במעשי ידיו ובנכסיו. וזה שסיים הפסוק 'ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וגו', ויברך ה' את בית המצרי וגו', ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו' וגו', שתיכף התחילה הברכה לחול בנכסיו.

סביבות הצדיק וד' אמותיו קדושים בקדושת הארץ

אך צריך להבין הכיצד יכולה הברכה לחול באוהלי הצדיקים והמקדשים עצמם בכל חייהם אף שהם בחוצה לארץ ויודעים אנו כי אור ארץ ישראל הוא המסוגל שתימשך ברכה. הדברים מבוארים בדברי קדשו של הרה"ק **רבי**

יוסף הורד **מצרימה וגו'**, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי, וירא אדוניו כי ה' איתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ויפקידהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו, ויהי מאז הפקיד אותו וגו' ויברך ה' וגו' ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה (לט, א-ה).

האור הקדוש של ארץ ישראל גורם שתהיה תפילתו רצויה בשמים, כפי שכתב **המקובל האלוקי רבי נתן שפירא ע"ה** בחיבורו **טוב הארץ** (טז ע"ב), מפני שאין אותם האותיות המתהוות מהפה מתלבשות באור טמא, ולכן הם רצויות ונעשות תיכף עטרה וכותרת על ראש מלכו של עולם. וזה רמז 'הנה צ'עקת בני ישראל באה אלי' (שמות ג ט) ראשי תיבות 'הצב', רוצה לומר כי בארץ הצב"י תיכף אני מקבל בעצמי הצעקות והתפילות של בני ישראל לא ע"י מלאך אלא אני בעצמי, מה שאין כן בחוץ לארץ שצריכין להתלבש באור טמא ויש כמה מקטרגים עליהם עד התכנס בארץ, ואחר כך צריכים טהרה וניקיון כדי לעלות למקום גבוה.

ברכה מעל דרך הטבע - בארץ ישראל

גבולות הארץ הקדושה מכוונים כנגד ארץ העליונה וכל הברכות מלעילא חלים בה, כפי רואים אנו בלשונות 'ברכה והצלחה' שמאחלים בהם יהודים זה לזה, שקיים הבדל גדול ביניהם, 'ברכה' הרי היא מעל דרך הטבע, ו'הצלחה' הינה בדרך הטבע. לשון 'ברכה', ביארוה בספרן של צדיקים ע"ה, מלשון 'המשכה', כמו שאמרו במשנה (כלאים פ"ז מ"א) 'המברך את הגפן', והכוונה שמכופף זמורת הגפן לארץ וממנה נמשכת נטיעה חדשה, ובדרך זו הוא הביאור בלשון 'ברכה' שבהם ממשיכים את ההשפעות האלוקיות ומגלים אותם בארץ, וכך נוספים עוד מקומות בהם מתגלה לעין כל הנהגת הקב"ה וברוך שמו.

על פי זה ביאר **היהודי הקדוש מפרשיסחא ע"ה**, כי 'הצלחה' בדרך הטבע יכולה שתהיה גם מחוץ לארץ ישראל, אך 'ברכה' שהיא מעל לדרך הטבע אינה יכולה לחול כי אם בארץ הקודש, וכנאמר (תהלים קלד ג) 'ברכך ה' מציון', שכל הברכות מגיעות וחלות בארץ ישראל הקדושה.

יראת שמים כוללת כל הטוב שבעולם

דבר שתמיד מתקבלת תפילתו וכפי שיבואר, אזי יחד עם בקשת הרוחניות יזכה לקבל הברכה גם בגשמיות.

דהנה, מובא **בספר חסידים** (אות קלא) שאם אדם שואל דבר שבח לבוראו כגון על לימוד התורה או על אחד מחפצי שמים, ושופך נפשו עליו הקב"ה מקבל תפילתו אפילו אם אין בידו מעשים טובים. וביאר **רבי ישראל סלנט ע"ה**, שזה בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות לעולם מתקבלת, וזה ביאור הכתוב (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת'. ואמרו חז"ל (ויק"ר יז א) שמא תאמר לכל, תלמוד לומר 'לכל אשר יקראוהו באמת'. מסביר רבי ישראל שכוונת הפסוק לומר שמא תאמר שלכל בקשה קרוב הוא לקב"ה ומתקבלת תפילתו, תלמוד לומר 'לכל אשר יקראוהו באמת', שרק כאשר בקשתו על דבר אמת דהיינו ענייני רוחניות שהם אמת, בשונה מהבלי העולם שהינם אך שקר ואחיצות עינים, או אז תיענה בקשתו.

וכן דרשו צדיקים על מה שאמרו בגמרא 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', שעל כל דבר שמבקש האדם בידי שמים לתת לו או שלא לתת לו, אך אם מבקש האדם על יראת שמים, אינו בידי שמים שלא לתת לו, ומיד כשמבקש על יראת שמים נענה.

וכן פירש החידושי הרי"מ (ליקוטי הרי"מ ברכות לג:) וכן מובא משמו של הרבי מקוצק ע"ה (אמת ואמונה אות תצא): בגמרא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, דקשה, הא אנחנו מבקשים תמיד על יראת שמים - ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל וכו', הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו וכו' וכדומה. אך הפירוש הוא כך, הכל בידי שמים, דהיינו כשאדם מבקש מאת הקב"ה איזה מבוקש בני חיי ומזוני, הוא בידי שמים, אם ה' יתברך רוצה יתן לו משאלותיו, ואם לאו לאו, חוץ מיראת שמים, שאם אדם מבקש מאת ה' יתברך בכל לב ונפש שיתן בלבו יראת שמים, אז בטח לא ישיב תפלתו ריקם ויתן לו תיכף יראת שמים.

ובזה יבואר גם הלשון 'לגבי משה מילתא זוטרתא', היינו אותם שמתחברים אל משה רבנו ולמדים ממנו לנהוג בעונה ומרגישים בעצמם כ'מילתא זוטרתא', להם ודאי יראת שמים דבר קטן הוא, מאחר ורכשו בעבודתם את מידת הענווה המביאה ליראת שמים.

וכך אמר משה רבנו לבני ישראל (דברים יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה', ותיבת 'מה' רמז למידת הענווה כמו שאמר משה (שמות טז ז) 'ונחנו מה', כאומר, 'מה ה' שואל מעמך' שמבקש הוא ממך להיות 'מה', וכך יבואו אחריה שאר המידות שעל ידי זה תזכה 'כי אם ליראה את ה' אלקיך', ללכת בכל דרכיו, ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך'.

כאשר יש לו לאדם יראת שמים זוכה ומקבל כל הנצרך לו גם בגשמיות, וכך דרש **רבנו דוב בער ע"ה המגיד ממעזריטש** (מגיד דבריו ליעקב קמד) בפסוק (תהלים לד י) 'ראו את קדושי כי אין מחסור ליראיו', כי הירא את דבר ה' אינו חסר מכל טובות שבעולם, והטעם, כי יראת שמים נקראת בלשון חז"ל אוצר, כדאיתא בגמרא (ברכות לג:): רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי, אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעיה לג ו) 'יראת ה' היא אוצרו'. ובאוצר הרי נמצא וגנוז כל טוב שיש בעולם, ולכן הירא את ה' הזוכה להיכנס לאוצרו של הקב"ה שהוא יראת שמים, זוכה לקבל כל טוב הגנוז באוצרו של הקב"ה.

בקשה על רוחניות נענית בכל מצב

יתכן לבאר בזה, כי כשמבקש האדם בתפילתו על דבר מה מענייני העולם, אין בהכרח שיקבל הדבר כי יתכן שאינו לטובתו ברוחניות או בגשמיות, או שאינו ראוי ואינו בעל זכויות לקבל דבר זה. אך כאשר מבקש על רוחניות שזה

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לז א). פירש הרה"ק רבי אלימלך **מליז'ענסק ע"ה**, כי 'מגורי אביו' ביאורו כמו 'ויגר מואב' (במדבר כב ג) שהיה תמיד בפחד מאבינו שבשמים. ובכך המשיך דרך האבות הקדושים שהשלימו עצמם במידת היראה. באברהם אבינו ע"ה נאמר (לעיל כב יב) 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה', ויצחק אבינו ע"ה שורשו היה יראה ופחד כנודע כמו שכתוב (שם לא מב) 'אלהי אברהם ופחד יצחק', וכן כתוב (שם פסוק נג) 'בפחד אביו יצחק', ועתה בא יעקב אבינו ע"ה ואף הוא ישב 'בארץ מגורי אביו' - מגורי לשון פחד, וישב שם היינו שהתעכב על מידה זו והתיישב בה.

הענווה מביאה ליראה

והנה, הדרך הנכונה לבוא ליראת שמים על ידי שיסגל לעצמו את מידת הענווה, כמו שאמר הכתוב (משלי כב ד) 'עקב ענווה יראת ה'', ופירש רש"י: בשביל הענווה יראת ה' באה. וכך איתא בגמרא (ע"ז כ:): ענווה מביאה לידי יראת חטא.

הוא הדבר שמצינו באבותינו הקדושים, שהשפילו את עצמם בענווה יתירה וכך זכו להגיע לדרגת היראה השלמה. וכך כתב הרה"ק **בעל תולדות יעקב יוסף ע"ה** (ד"ה וישב) שאף דבר היותם - הענווה והיראה, מחוברים בקשר בל ינתק, נרמז אף הוא בפסוק 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו', כי 'יעקב' לשון עקב - ענווה, ובזכות הענווה בא ליראת שמים כמו שמסיים הכתוב 'מגורי אביו' לשון מגור ופחד.

משה רבנו זכה לכל דרגותיו בזכות הענווה

כן מוצאים אנו במשה רבנו ע"ה העניו מכל אדם שהיה מופלג במידת היראה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לג:): שיראת שמים לגבי משה דבר קטן היא, כי לרוב שפלותו וענוותנותו זכה גם ליראת שמים, וזהו הנאמר בדברי חז"ל (ספרי בהעלותך קא) 'עניו מאוד מכל האדם' ולא מהאבות, הרי לנו שהאבות כמו משה רבנו ע"ה בענווה, ועל ידה זכו למידת היראה.

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים

אֵלֶּזְנֹת

כס"ד, ז' אב תשס"ד

פְּרֻשֵׁת וַיֵּשֶׁב

לְעֵלְמֵנוּ עֵבֶת

אִמְנֵם הַפּוֹנֶה 'וַתִּתְּפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ' כְּלוֹמַר שֶׁהִסְטֵרָא אַחֲרָא הִיא תוֹפְּשֵׁת אֶת הָאָדָם בְּבִגְדוֹ שֶׁיִּשְׁנֶה אֶת מְלִבוֹשָׁיו הַיְהוּדִיִּים, וְכֹאשֶׁר אַף תוֹפְּשֵׁת אוֹתוֹ בּוֹזֵה, אִז 'לְאִמְר' הוּא בְּעֵצְמוֹ יֵאמַר אַחֲרַי כִּי שְׁחַפֵּץ לַעֲבֹד עַל כֹּל דְּבַר פֶּשַׁע רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ וְשֹׂאֵר מְרַעִין בִּישׁוּי. וְכֹל הַמִּתְחַדְּשִׁים הַיּוֹשְׁבִים שָׁמָּה חֲרָקוּ שׁוֹן, בּוֹשׁוּ וְגַם נִכְלְמוּ וַיּוֹרִידוּ לְאָרֶץ רֵאשָׁם.

אֵין לְשִׁנּוֹת מִמְּלִבוֹשֵׁי הָאָבוֹת

סֵפֶר הַגֵּר יוֹסֵף לִיבְרָמֹן זצ"ל שֶׁכֹּאשֶׁר זָכָה לְהִסְתוֹפֵף בְּצֵל גִּיסוֹ הַרְה"ק רַבֵּי אֶהְרֹן מִבְּעֵלְזָא זיע"א בְּחֻצְרוֹת קִדְשׁוֹ בְּשִׁבְתוֹת בְּתֵל אַבִּיב, הָיָה רָגִיל אַחֲרֵי תְּפִלַּת עֶרְבִית דְּלִיל שִׁבְתָּ לְהַפְנִים לְחֻדְרֵי דִירְתוֹ וּלְחַפּוֹת עַד בּוֹא, כִּי דָרְכוּ בְּקִדְשׁ הָיָה לְהַפְנִים אֶז בְּלוּיֹת מִשְׁמֻשְׁיוֹ לְחֻדְרֵי הַרְבֵּנִית הַצְּדִיקָנִית לְבִרְכָה בְּבִרְכַת 'שִׁבְתָּא טְבָא'. וְסֵפֶר כִּי פִּעַם בְּהַפְנִים הַרְה"ק לְחֻדְרֵי הַפְּנִימִי בּוֹ עָמַד, הִסְתַּכֵּל עַל גְּלִימָתוֹ, מְלִבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קֵאֲפִטוֹ, וְשָׂאֵל אִיזוֹ שְׂאֵלָה בְּנוֹגַע לָהּ. כִּן הָיָה גַם בְּפִעַם הַשְּׁנִיָּה, וְכִן בְּפִעַם הַשְּׁלִישִׁית כְּשֶׁשׁוּב זָכָה לְהִיּוֹת שָׁם, אַחַז הַרְה"ק בִּידוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּמְלִבוֹשׁוֹ, הִרְהַר רָגַע וְאָמַר בְּשִׁמְחָה:

שְׁמַעְתִּי מֵאֲבָא מֵאֲרִי, הַרְה"ק רַבֵּי יִשְׁכָּר דִּב זיע"א, כִּי זְקֵנִי הַרְה"ק רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ זיע"א אָמַר פִּעַם: בִּיה"ש שְׂאֵבִי ז"ל הַגַּה"ק רַבֵּי שׁוֹר שְׁלוֹם זצ"ל, לֹא הִלֵּךְ בְּשִׁבְתָּ בְּבִגְדוֹ לָבוֹ, שְׂאֵלְמֵלֵא הִלֵּךְ הוּא לֹא הִיִּיתִי יָכוֹל לְשִׁנּוֹת. וְהַמְשִׁיחַ וְאָמַר: מִשְׁמַעְתִּי דְּבָרִים אֵלֶּה מִפִּי אֲבָא מֵאֲרִי ז"ל אֵינִי יָכוֹל לְשִׁנּוֹת מְלִבוֹשֵׁי, אֲבָל אֶתְּהַ בּוֹדָאֵי תוֹכֵל לְלַבֵּשׁ מְלִבוֹשׁ זֶה ('רַבֵּי עֲקִיבָא וְתוֹרַתוֹ', עֵמוּד פ).

(סֵפֶר סְפִיר וַיהִלּוּם - לְהַרְבֵּי הַגָּאוֹן רַבֵּי מִנְחָם מִנְדֵל פּוֹמֵרֶנֶץ שְׁלִיט"א)

רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ, וְאֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי לֹא יָדַע מִזֶּה. וְכֹאשֶׁר שָׁלַח הַגְּבִיר לְכַבֵּד אוֹתוֹ עִם סְדוּר קְדוּשָׁיו, סָבַר וְקִבֵּל. וַיְהִי כְּבוֹאוֹ אֶל בֵּית הַגְּבִיר וַיֵּרָא אֶת הַחֲתָן וַהֲנֶה הוּא לְבוּשׁ בְּגָדִים קְצָרִים כְּדִרְכֵי הַמִּתְחַדְּשִׁים, וַיֵּרַע בְּעֵינָיו, וַיֵּצֵר לוֹ מַאֲד, כִּי אֵין רְצוֹנוֹ לְסַדֵּר קְדוּשָׁיו לְאִישׁ כֹּהֵ. וַיִּקְצַף עַל הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּאמֶר לוֹ, לָמָּה רְמִיתִנִּי וְלָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי, כִּי אִז לֹא הִלְכְתִּי אֶל הַחֲפָה. וַיִּשָּׂא אֶת רַגְלָיו וַיֵּצֵא מִן הַבַּיִת בְּחָרִי אַף. הָאֲנָשִׁים הַקְּרוֹאִים אֲשֶׁר הָיוּ מֵרֵאשִׁי גְבִירֵי הָעֵדָה וְנִכְבְּדֵיהֶם רְצוּ אַחֲרָיו, וַיִּפְצְרוּ בּוֹ מַאֲד לְבָלִי לְבִישׁ אֶת הַמִּתְחַדְּשִׁים. וְהוּא בְּאֶחָד וַיִּמְיֵי שִׁיבְנָה, וַיְחַזְּקוּ בִּידוֹ וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְעִשׂוֹת דְּרָכּוֹ הַלְּאָה, וַיֵּרָא כִּי אֵין דְּרָךְ לְנִטּוֹת מֵהֶם, וַיֵּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּ נָא דְבַרִּי. הֵן אֲנִי לֹא אוֹבֵה וְחַפֵּץ לְסַדֵּר קְדוּשָׁיו רַק לְאִישׁ יְהוּדִי הַלּוֹבֵשׁ בְּגָדִים יְהוּדִים כְּמוֹנֵי וְאֵינוֹ מְשַׁנֵּה מְדִרְכֵי מִנְהַג אֲבוֹתָיו כְּמֵלֵא נִימָה. לָכֵן, הַלְּבִישׁוֹ עִתָּה אֶת הַחֲתָן עִם בְּגָדִים אֲרָפִים וְכוּבַע שְׁטֵרִימִיל בְּרֵאשׁוֹ כְּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמִדְיַנְתּוֹ מִקְדַּמַּת דְּנָא, וַיִּלְךְ אֶל הַחֲפָה עִם בְּגָדִים עֲבָרִיִּים וּמְלִבוֹשׁ קִיטָל, וְאִז אֶעֱתֵר לָכֶם לְסַדֵּר הַקְּדוּשָׁיו. וְהִכְרַחוּ לְעִשׂוֹת כִּן לְמִרוֹת רְצוֹנָם, וַיַּחֲלֵף הַחֲתָן וַיָּבֵא אֶל הַחֲפָה עִם שְׁמֹלוֹתָיו בְּגָדִים אֲרָפִים.

אַחַר הַחֲפָה הִרְהִיב אִישׁ אֶחָד עִז בְּנִפְשׁוֹ וְשָׂאֵל אֶת אֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי, מִדּוּעַ שׁוֹנֵא רַבְּנוֹ אֶת הַמִּתְקַדְּמִים, הֵאֵם אֵין בִּיכְלֵת לְהִיּוֹת יָרֵא ה' גַּם בְּבִגְדֵי קְצָרִים. וַיַּעַן אֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי בּוֹזֵה הַלְשׁוֹן לְעֵינֵי כָּל הַמִּתְקַדְּמִים הַנֶּאֱסָפִים. יָדַע תְּדַעוּ כִּי כָּל אִישׁ שֶׁהוּא פּוֹשֵׁט אֶת בְּגָדָיו הָעֲבָרִיִּים וְלִבֵּשׁ בְּגָדִים אַחֲרִים, הוּא חָשׂוּד עַל כָּל הַתּוֹרָה, וְרָגִיל אֵין לְפָרֵשׁ אֶת הַפְּתוּב בְּפִרְשֵׁת וַיִּשְׁבַּ (לֹט יב): 'וַתִּתְּפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאִמְר', אֲשֶׁר תִּבְתַּת 'לְאִמְר' אֵין לָהּ שׁוּם בְּאוּר, דְּהִנֵּה לּוֹ לּוֹמַר 'וַתֵּאמַר'.

רַק כְּשֶׁהַחֲתָן לְבוּשׁ כִּיהוּדִי וַתִּתְּפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאִמְר וְגו' (לֹט, יב).

כְּתֵב הַגָּאוֹן רַבֵּי אַבְרָהָם סָג"ל אִיטִינְגָא מְדוּקָלָא זצ"ל בְּסִפְרוֹ 'דַּעַת זְקֵנִים' (חֲלֵק 'שְׁמַע שְׁלֵמָה' אוֹת ח):

דָּרְכוּ בְּקִדְשׁ שֶׁל אֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי הַגַּה"ק רַבֵּי שְׁלֵמָה קְלוּגֶר זצ"ל רַבֵּה שֶׁל עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל בְּרֵאדִי, לְבָלִי לְסַדֵּר קְדוּשָׁיו לְאִישׁ הַלּוֹבֵשׁ בְּגָדִים קְצָרִים. וְאֵין הַכּוֹנֶה לְאוֹתָם הַאֲשַׁכְּנִיזִים בְּמִדְיַנּוֹת כְּאֵלֶּה שְׁמִכְרָחִים לְלִבֵּשׁ בְּגָדִים קְצָרִים עַל פִּי גִזְרַת הַמַּמְשֵׁלָה וְכִדּוּמָה, שִׁישׁ בְּתוֹכָם גְּדוּלִים חֲקָרֵי לֵב מְלֵאִים דַּעַת וַיֵּרָא ה'. הַדְּבַר הַזֶּה נֵאמַר רַק עַל אוֹתָם הַמִּתְחַדְּשִׁים מֵאֲנָשֵׁי פוֹלִין, אֲשֶׁר בּוֹדוֹנָם וּבְרַשְׁעֵת לְבָבָם פּוֹשְׁטִים אֶת בְּגָדֵיהֶם הָעֲבָרִיִּים וְלוֹבְשִׁים אֲדָרַת שְׁעִיר, לְמַעַן כַּחַשׁ בְּתוֹרַת ה' וּבְמִצְוֹתָיו, לְנַתֵּק מֵעֲלֵיהֶם אֶת מוֹסְרוֹת הָאֱמוּנָה. וְכִבֵּר יָדְעוּ זֹאת הַמִּתְחַדְּשִׁים בְּבִרְאדִי, וְלֹא כְּבָדוּ אוֹתוֹ לְסַדֵּר חֲפָה וְקְדוּשָׁיו כָּלֵל.

פִּעַם אַחַת אֶרַע כִּי גְבִיר אֶחָד גְּדוּל וְנִכְבֵּד בְּעִיר בְּרֵאדִי, שָׁמוּ לֹא אֲכַנָּה מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, דְּבָרוּ בּוֹ נִכְבְּדוֹת עֲבוּר בְּתוֹ עִם בְּחוּר חֲרִיף וְבָקִי עֲצוּם מְעִיר אַחֲרַת אֲשֶׁר אֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי הַקְּדוּשׁ יָדְעוּ הֵיטֵב כִּי הָיָה לוֹ כְּמָה פְּעֵמִים פְּתֻחוֹן פֶּה בְּהִלְכָה לְפָנָיו. וַיְבֹא הַגְּבִיר הַהוּא אֶל אֲדוֹנֵי אֲבִי זְקֵנִי זצ"ל לְשִׂאֵל בְּעֵצְתוֹ, אִם יְבֹא עִמּוֹ בְּלוּלָאוֹת קִשְׁרֵי הַחֲתָן, וְזְקֵנִי זצ"ל הִלֵּל וְשִׁבַּח לְפָנָיו אֶת הַבְּחוּר, וַיֵּאמֶר לְדַבֵּק טוֹב, וְעַל פִּי דְבָרָיו עֲשֵׂה הַגְּבִיר הַשְּׂדוּדָה. וְאוּלַם הַפְּלָה בֵּת הַגְּבִיר רוּחַ אַחֲרַת הִיִּתָה עִמָּה, וַתִּבְחַל נִפְשָׁהּ בְּבַעַל תְּלִמִּיד חֶכֶם וַיֵּרָא ה', וּבִשְׁעַת הַתְּנָאִים הַתְּנָתָה עִם הַחֲתָן שִׁיתְּחִיל לְעֵסֶק בְּלִמּוּדֵי חַל וְשְׁפוֹת זְרוֹת, וְלְלִבֵּשׁ בְּגָדִים קְצָרִים וְהַחֲתָן נָאוֹת לָהּ, אָמַר וַיַּעַשׂ. וְעַל הַחֲתָנָה כְּבָר בָּא כְּגוֹי בְּנַחֲלַת הַגְּבִיר הַהוּא

חִידוֹן אֵלֶּזְנֹת - נוּשָׂא פְּרִסִים הֵיכָן מְזַכֵּר בְּפִרְשֵׁתוֹ לָחֵם?

פְּתָרוֹן הַחִידָה - פְּרֻשֵׁת כִּי תְּבוּא:

ש. הֵיכָן נֵאמַר בְּפִרְשֵׁתוֹ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁתְּמַשׁ בְּסִיד? ת. מִשָּׁה אוֹמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁבִיּוֹם אֲשֶׁר בּוֹ הֵם יַעֲבִירוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הֵם יִיקַחוּ 12 אַבְנִים גְּדוּלוֹת, יִצְפוּ אוֹתָן בְּסִיד (דְּבָרִים כו ב), וַיִּכְתְּבוּ עֲלֵיהֶן אֶת הַתּוֹרָה כּוֹלָה. שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מִתִּבְתָּא מִנְחָה מְעֵרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדְר": פְּרֻשֵׁת כִּי תְּבוּא: ה' מִתְּתִיחוּ שְׁלֵמָה וְלִמְן אֵילָאִם מַחִיפָה.

פְּתָרוֹן הַחִידָה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יְפּוֹרְסוֹ מוֹ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים הַפּוֹתְרִים נִכּוֹנָה יִכְנסוּ לְהַגְרָלָה אִי"ה עַל סִידוֹר מִתִּבְתָּא מִנְחָה מְעֵרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדְר". אֶת הַפְּתָרוֹנוֹת יֵשׁ לְשַׁלּוֹחַ אֵלֵינוּ עַד לְיוֹם שְׁנֵי לְמַסְפֵּר פֶּקֶס: 077-470-26-81 אוֹ לְמֵיִל: magdenot@gmail.com

נֵא לְכַתּוּב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדוּקָת וְטִלְפוֹן. בְּרֵאשׁ הַדָּף לְצִיּוֹן "עֲבוּר חִידוֹן לְנוֹעַר".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ט'

פרשת וישב | תשפ"ה

התפילה בפרשה אמרי שפר ממאורי האומה

וַיִּמְנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָה עַד בּוֹא אֲדָנָיו אֶל בֵּיתוֹ (לט, טו).

והנה איתא בזוהר (ח"ב קמב, ב) ובספרים שכל תפלות פסולות, כשהאיש מתקן מעשיו ומכין את לבו, להוציא דבור לפני אלקים בדחילו ורחימו, במחשבות טהורות, מול הארה עליונה, אזי יש גם כן עליה לשאר התפלות הפסולות, עם התפלה הכשרה, מול זה בא הרמז בתורתנו הקדושה, וַיִּמְנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָה, ירצה להורות הנ"ל, מה שבגד תחלה בתפלותיו הפסולות, מונח אצלה אצל החיצונים, עד בוא אֲדָנָיו אֶל בֵּיתוֹ, כלומר עד שמכין לבו לומר דיבורים כאלה, להכניס אדוניו אדון צבאות, אל ביתו, אל התיבה, אזי מעלה עם זו התפלה כל שאר התפלות, והשם בגודל חסדיו, יאמץ לבבינו ורעיון לבנו להתפלל במחשבות קדושות וטהורות, אמן נצח סלה ועד (אור המאיר).

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

לחם צר ומים לחץ היו בגדר מותרות עבור הרה"ק ר' אהרן מטיטוב זי"ע, נכדו הגדול של מרן הבעל שם טוב זי"ע, זאת מהסיבה הפשוטה שאף בשביל צרכים בסיסיים מעין אלו לא היה לו פרוטה לפורטה.

ביתו היה ריק מכל, עולליו שאלו לחם ואין, וניתן בהחלט לומר שכלל שמדובר היה בדקדוקי עניות, היה ר' אהרן מהמדקקים ומהזדים ביותר.

תקופה ארוכה סבל ר' אהרן בדומיה, קיבל את מנת ייסוריו באהבה ולא אבה לעשות ייחוסו ומעלתו הרוחנית קרדום לחפור בו. אם כי יכול היה, בפנייה אחת לאנשי עירו, לעוררם לתמוך בו ביד רחבה - הן בשל רזם מעלתו והן מפאת ייחוסו הרם, ביכר הצדיק שלא לעשות כן.

אולם לא לעולם חוסן. ויהי היום, ואף סאה גדושה זו של עניות בה נתברך ר' אהרן והגדשה עוד יותר, עד שבאו מים עד נפש ולא נותרה לו ברירה כי אם לפנות לאנשי העיר ולעורר את רחמי הבריות עליו.

ניגש אפוא ר' אהרן, בין מנחה לערבית, לבימת בית הכנסת, דפק עליה והסב את תשומת לב המתפללים אליו.

'היתכן?' זעק בקול מרוסק מקירות לבו, זעקה שייצגה נאמנה את סבלו הממושך ואת העובדה שהמצב קשה מנשוא, **'האם תניחו לנכד הבעל שם טוב להינמק ברעב ולילדיו להגיע עד פת לחם?'**

הזעקה המטלטלת עשתה את שלה.

אנשי העיר, אשר שמץ מושג לא היה להם בנוגע למצבו הכלכלי הדחוק של ר' אהרן, נחלצו חושים והחליטו על אתר על פתיחת מגבית חרום, כזו שתוציא את הצדיק מהדוחק הנורא בו הוא שרוי ותעמידנו על רגליו בדרך של כבוד.

שב ר' אהרן הביתה, וחפץ ראשו בידי. חשב, הרהר במה שעשה, ניחם והתחרט על כך בכל מאודו.

'היכן בטחוני בהשי"ת?' הלקה את עצמו, האם טרם הבינותי כי הפרנסה, המזון והמזיחה הינם מתנת שמים, מידו הקדושה הפתוחה והרחבה של הקב"ה? מה לי אפוא לפנות ללב הבריות ולהסתמך על בשר ודם שיושיעוני?

מצפוני ייסר אותי, קול פנימי לחש לו כי הדבר עומד בסתירה מוחלטת לשיעור קומתו הרוחנית, ולא התיישבה דעתו עד שניגש לפתח הבית, הניח ידיו על המזוזה ושפתיו החלו מרחשות: **'רבונו של עולם, השכח נא מלכ בני העיר את האירוע כולו, את בקשתי ותחינתי וכך גם את העובדה שהחליטו להיחלץ לעזרתי.'**

ואכן, באורח פלא שכחו אנשי העיר את המעשה כולו, כלא היה, וכך זכה הצדיק לשוב ולעבוד את קונו מתוך אמונה תמה בהשי"ת, המפרנס את כל

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (לו, א).

במדרש (בראשית רבה פד, א): **'תני, כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו.'** כנוס בניו זה קריאת שמע... ואיתא (פסחים נו, א) שיעקב והשבטים קראו קריאת שמע **'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד,** והם י"ב תיבות כנגד י"ב שבטים. **'כנוסו'** זה תפלה, והוא החלום השני דכתיב ביה (פסוק ט): **'וְהָיָה הַשֵּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשְׂרֵי כּוֹכָבִים מְשֻׁתָּחִים לִי,** ואיתא בשפת אמת (תרג"ג) שהם רמז לג' תפלות, שחרית מנחה וערבית. וזהו כנוסו, שמכל התפלות שתקנום האבות נעשית תפלה אחת...

ואיתא (שמות רבה כא, ד): **'המלאך הממונה על התפלות נוטל כל התפלות וכו' ועושה אותן עטרות ונותן בראשו של הקדוש ברוך הוא,'** צריך להיות התחברות בין קריאת שמע לתפלה, ויוסף הצדיק הוא הסומך גאולה לתפלה, שיש י"ח ברכות בתפלה כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע (ברכות כח, ב), וכפי מה שמקבלים עול מלכות שמים בק"ש כמו כן מתקבלת התפלה שכל שם נותן חיות (אמרי אמת).

מזידה אני

כל ילד, כבר מגיל צעיר ביותר, שגור על לשונו בנוסח הבא והוא אומרו בהתעוררות וחשק מדי בוקר: **'מזידה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתִי בחמלה, רַבָּה אַמּוֹנְתְּךָ.'**

נוסח זה נקבע במקורו על ידי המקובל האלקי רבי משה בן מכיר זי"ע (סדר היום א), ולאחר מכן הובא בפוסקים (מגן אברהם סי' ד ס"ק כח ועוד).

מהותה של תפילה זו הינה שבח הודיה להשי"ת על השבת הנשמה לאדם בבוקר של יום, לאחר שהופקדה בידי יתברך במשך שנת הלילה. השבח שבתפילה, וכך גם החלק הנוסף המתייחס לאמונה הרבה של הקב"ה, מבוססים על דברי המדרש על הפסוק (איכה ג, כג): **'תְּדַשֵּׁים לְבָבְךָ רַבָּה אַמּוֹנְתְּךָ,'** וזו לשון המדרש (פסיקתא זוטרותא שם): **'מתוך שאתה מחדש בכל בוקר ובוקר נשמתנו, יודעים אנו שרבה אמונתך לגאלינו.'**

יתירה מכך, היות והשינה הינה מעין מיתה (עיי' ברכות נו, ב), הרי שיש בהחזרת הנשמה בבוקר מעין תחיית המתים, ועל כך אומרים חז"ל (איכה רבה ג, ח): **'על שאתה מחדשנו בכל בוקר ובקר, אנו יודעים שאמונתך רבה לתחיית המתים.'**

תפילה זו, בניגוד לשאר התפילות הייחודיות להשכמת הבוקר - הנאמרות למעשה בבית הכנסת (ראה לעיל), נאמרת תיכף בקום האדם משנתו, עוד טרם נטל ידיו (היות ואין בה הזכרת שם שמים, ואין חסרון בכך שתיאמר בעוד ידיו טמאות) (סדר היום שם). אכן, יש הסבורים (סידור היעב"ץ הנהגת הבוקר סק"א) כי בטרם נטל האדם ידיו אין לאומרה בפה, אלא רק להרהר בה.

במהלך הדורות תיקנו היעב"ץ, הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע ועוד, להוסיף תפילות שונות מיד לאחר אמירת נוסח זה.

צהר לתיבה

הארת מושגים ומתחים בתפילה

ברכות השחר

כחלק מסדר היום ובתוך החובה הכללית להודות ולשבח להשי"ת על טובו וחסדו עמנו, תיקנו אנשי כנסת הגדולה סדר שלם של ברכות שעל האדם לומר כחלק מתהליך הקימה מדי בוקר, ובהתאם לפעולה בה הוא נוקט בכל רגע נתון במהלך הבוקר.

על פי המובא בגמרא (ברכות ס, ב), נקבע זמן אמירת ברכות אלו דווקא בזמן בו נעשות פעולות אלה על ידי האדם. כך למשל יש לברך **'על נטילת ידיים'** כשנטול ידיו; **'הנותן לשכוי בינה'** בעת שמיעת קול התרנגול המעורר את השחר; **'פוקה עוורים'** בשעה שפוקה האדם עיניו לאחר שמתעורר; **'המעביר שינה מעיני'** בעת שרוחץ פניו וכן הלאה.

על אף גדרי התקנה המקורית, לאור העובדה שרבים מקרב העם לא היו בקיאים בנוסח הברכות, שינו רבותינו הגאונים את המנהג וקבעו כי את הברכות הללו יש לומר בבית הכנסת, לפי סדר מסוים.

אכן, יש הסוברים כי לא חל שינוי בתקנה המקורית. הרמב"ם למשל פוסק (הלכות תפילה 1, ג - ט) כי יש להיצמד לסדר הדברים כפי שנתקנו במקור, וכי על כל ברכה להיאמר בזמן המתאים, לפי סדר הפעולות שעושה האדם בבוקר.

מכל קצווי ארץ פנו שדכנים ודיברו נכבות בבנם כדושים, הלא הוא אחד מנכדיו-חביבו של הרה"ק ר' יששכר דוב מבעלזא זי"ע, בן עלייה מורם מעם בפני עצמו אשר ייחוסו הרם רק הוסיף לכך שמיטב השידוכים הוצעו לפתחו.

המילה האחרונה והדעה הקובעת למעשה, ידעו הכל, הינה של הסבא הגדול. לא יפלא אפוא כי כשעלתה על הפרק הצעת שידוך מפוארת בכל קנה מידה, ענבי הגפן בענבי הגפן ממש - נערה צדקנית ומיוחסת, מבית שתורה וגדולה התאחדו על שלחנו, הגושה ההצעה אחר כבוד לפתחו של הרבי, להכרעתו בענין.

עד כמה נדהמו השדכנים, כמו גם בני המשפחה, לשמוע כי הרבי שולל נחרצות את השידוך המוצע ומעדיף לשמוע הצעות אחרות, כאלה אשר למראית עין פחותות בהרבה בערכן.

'מה פסול מצא הרבי בשידוך זה?' העז אי מי מהעוסקים בדבר לברר בחרדת קודש.

'יש שם כסף, והרבה' ציין הרבי, משל היה זה חסרון. סתם, ולא יסף.

פניו התמהות של השדכן אמרו הכל.

'אסביר לך' הואיל הרבי לבסוף לשפוך אור על תגובתו הנחרצת.

'עז רצוני' גילה הרבי, 'כי נכדי זה קום מדי בוקר, יישא עיניו למרום וישפוך נפשו בתחינה ליושב במרומים, יעתיר לפניו ויפציר בעד פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

'כעת, שווה בנפשך' המשיך אמו, 'שהחתן יהיה סמוך על שלחן חותנו עתיר הממון, האם יזכור להתפלל על פרנסתו? האם לא תישכח ממנו העובדה הפשוטה שהוא זקוק למתת ידו הרחבה של הקב"ה? מכך אני חושש!'

כך גם הביא הרה"ק ר' יעקב יוסף מאוסטראה זי"ע בשם מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, כי בעוד שהעשיר מקבל מאת השי"ת את מזונותיו ברווח, ובעשירותו הינו זוכה למזונותיו למשך כל ימי חייו, הרי שהעני אינו כן. הוא זוכה למתנה שאין לשער - משמים מעניקים לו את ההזדמנות המיוחדת והיקרה מפה, לשוחח עם השי"ת מדי יום ביומו ולהעתיר לפניו על פרנסתו. התבוננות בפרשת יוסף הצדיק וניסיונו הגדול עם אשת פוטיפר, מלמד אותנו כי גם יוסף הצדיק זכה לכך, וכפועל יוצא ישיר מכך נלמד לקח לעצמנו.

כך מספרת התורה הקדושה (ט.י): 'וַיְהִי כַּדְבָרָה אֵל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיטֵעַ עִמָּה'.

נשווה בנפשנו את גודל הניסיון, את הקושי המר והאתגר העצום שבכך. יום יום, ללא הרף ומבלי להתיימש, ניצבת המרשעת ומנסה להפילו אל עברי פי פחת. היא מנסה, והוא מסרב. היא לוחצת, והוא ניצב איתן. היא אינה מרפה, טוֹנָה תכנית שטנית שבכוחה להחטיא אף צדיק שבצדיקים, ויוסף עודנו בתומתו הולך, דבק בדרכו ובבוראו.

אך יש כאן עוד נקודה.

יום יום התנסה יוסף בנורא שבניסיונות, ויום יום הוא נלחם בכך, מסתייע בכוחות שמימיים שניתנו לו משמים ובכך מתעלה עוד ועוד, זוכה לקרבת אלקים נשגבה. דווקא בשל הניסיון המר, דווקא משום שהוא היה יומיומי וללא הפוגה, זה מה שהוביל את יוסף לדרגה הגבוהה הזו, המקום הנשגב בו הוא זוכה להתקרב לקונו יום יום.

מכאן ניקח מוסר לעצמנו, ונתייחס לניסיונות העוברים עלינו מנקודת מבט שונה לגמרי, מרוממת בהרבה. נביט בהם, בניסיונות, ונראה בהם את מה שהם באמת - הזדמנויות חוזרות ונשונות להתקרב לאבינו שבשמים, לרצות את בוראנו ולדבוק בו ובדרכיו!

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

העולם כולו מקרני ראמים ועד ביצי כינים.

בכך פירשו צדיקים את הפסוק (מ. כג): "וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמְשָׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ".

יוסף הצדיק נתן בתחילה מבטחו בשר המשקים, אולם תיכף לאחר מכן התחרט ביותר על הצעד שנקט, ופעל בתפלתו כי זה האחרון ישכחוהו וכך יוכל לתלות ייחוסו בשר המשקים ולא בבשר ודם. זהו 'וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמְשָׁקִים אֶת יוֹסֵף', וזאת למה - 'וַיִּשְׁכַּחְהוּ', משום שיוסף הצדיק 'השכיח אותו'.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֶחָיו מַה בָּצַעְתָּ כִּי נִהְרָג אֶת אֶחָיו וְכִסְיֹנוּ אֶת דָּמוֹ" (לז. כו). ותרגם אונקלוס: "מא ממון נתהני לנא [איזו הנאת ממון תצא לנו מכך]".

לכאורה תמוה, ומה היה אם כן היה יוצא לאחים הקדושים רווח ממוני מהריגת יוסף הצדיק, האם חלילה היו רואים בכך הצדקה להריגתו? זאת ועוד - מה פשר הלשון 'וְכִסְיֹנוּ אֶת דָּמוֹ', לשון הנראית מיותרת לכאורה?

מבאר הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב זי"ע [בשם הגאון ר' יצחק חיות בעל 'זרע יצחק] ביאור נפלא המעמיד את הדברים על תיקונם.

הנה נפסק (ברכות לב. ב, ועיי' שו"ע או"ח קכה, לה) כי כהן שהרג את הנפש אסור לעבוד עבודה בבית המקדש, ותקנתו כי יתעטף שחורים ויתוודה ברבים ויאמר 'רוצח אני'.

והנה ידוע (ראה במדבר רבה יח, כא) כי תחת הקרבנות שהיו בזמן שבית המקדש היה קיים, נתקנו התפילות בבחינת (הושע יד, א): "וַיִּשְׁלַחְמָהּ פְּרִים שְׁפִתָיו", וכמאמר חז"ל (תענית ב. א): "איזו היא עבודה שהיא בלב - הרי אומר זו תפלה". אם כן, נמצא שההורג את הנפש אסור להתפלל.

זהו מה שאמר יהודה לאָחיו: "מה בָּצַעְתָּ" - ראשית תיבות 'בוקר, צהרים, ערב, והיינו תפילות היום, וכיצד נוכל להתפלל 'כִּי נִהְרָג אֶת אֶחָיו', הלא ההורג את הנפש אסור להתפלל.

עוד הוסיף ואמר יהודה לאחיו - אם טעננו שיש תקנה כי נוכל להתפלל, בכך שנלבש שחורים ונתוודה ונכריז כי רוצחים אנחנו, זה אינו פתרון ראוי, שהרי 'וְכִסְיֹנוּ אֶת דָּמוֹ', אנו חייבים להסתיר את ההריגה מעיני יעקב אבינו, ואם כן לא נוכל להתוודות בפרהסיא.

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

לאחר שכיח הגה"ק ר' דוד הלוי סגל בעל הט"ז צ"ל ברבנות ערים חשובות כדוגמת קראקא, אוסטראה ועוד, נקרא אחר כבוד לכהן ברבנות העיר המעטירה למברג, הלא היא לבוב שבאוקראינה.

תיכף בכניסתו לתפקיד, הבחינו אנשי העיר כי טליתו של רבם החדש מרופטת ובלויה מרוב שימוש. הללו, בגודל חביבות רבת בעיניהם, ארגו עבורו טלית חדשה, נאה ומהודרת, והגישו לו אותה כמנחה.

במפתיע, סירב הט"ז להחליף את טליתו הישנה בזו החדשה.

'בטליתי הנוכחית, הבלויה' המתיק באוזני בני עדתו, 'התפללתי מעודי, ומעולם לא הרהרתי בתפילתי בדבר-מה ולא באה בלבי מחשבה זרה.

'טלית זו תבוא ותעדי עליי בפני בית דין של מעלה, ואתם חפצים שאחליף אותה בטלית אחרת, נאה ככל שתהיה!'

הלכה ופשרה

נידון במשה בעניני תפילה

נחש, עקרב ותפילה

על הפסוק (לז. כד): "וַיִּקְרָהוּ וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ הַבְּרָה וַיְהַבֵּר רַק אֵין בּוֹ מִים" מפרש רש"י: "ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו".

ענין זה מביא אותנו בעקיפין לנידון מעניין אשר לו השלכה מעשית בדיני תפילה.

כך הורו חז"ל במשנה (ברכות ל. ב): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש... ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק". ומדייקת הגמרא מלשון המשנה (שם לג. א): "לא שנו אלא נחש, אבל עקרב - פוסק".

זאת משום שנתחשב על עקבו - אין בכך משום סכנה מוחשית, היות ולא בטוח שיכישו הנחש. אולם העקרב, בניגוד לנחש, טבעו להכיש בכל מצב, ולפיכך נתפס מצב זה בו עקרב מטפס על עקבו - כסכנה מיידית ומוחשית. וכך אכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח קד, א): "אבל עקרב - פוסק, לפי שהוא מועד יותר להזיק". עם זאת, נפסק בשלחן ערוך (שם) שאם הנחש נראה כעוס ומוכן להזיק ולהכיש, במקרה כזה מותר להפסיק את תפילתו מחמת הסכנה שבדבר.

נידון מעניין נוסף העולה מתוך הלכה זו, הוא דווקא ההגדרה 'הפסק' בתפילה לענין זה. בעוד שהמחבר כותב (שם סעף ב): "אבל בענין אחר, אין לצאת ממקומו עד שיגמור תפלתו", אחרונים אחרים חלוקים בדעתם וסבורים כי לא מצאנו באף מקום שתיחשב עקירת הרגליים ממקום התפילה כהפסק. לדעות אלה, 'הפסק' היינו אך ורק כשהמתפלל מפסיק בדיבור.

לנידון זה השלכה הלכתית, מלבד השאלה האם מותר בכל מקרה לעקור רגליו ולהסתלק מהמקום בו נמצא הנחש, השלכות נוספות כדלהלן, וכבר דנו בכך באריכות האחרונים (עיי' באריכות שו"ע ונו"כ שם).

יש שכתבו להתרות בחזנים העוקרים ממקומם בתפילת יוה"כ, לצורך ההשתחויות בתפילת מוסף, ואילו אחרים תיירו זאת. קיימות דעות לפיהן יש הבדל בין עקירה למקום אחר באותו בית - המותרת, לבין עקירה לבית אחר - האסורה.

אכן, בנקודה אחת הסכימו רוב הפוסקים - כי עקירה סתמית וללא סיבה מיוחדת אסורה בהחלט.

מילתא חדת"א

עניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

מחשבות קדושות

הנה פל איש ישאל בעבודתו לה' יתברך בתורה ובתפלה ושאר מצות הרי הוא מביא תענוג ונחת רוח גדול למעלה בשמים, ומן הכתוב ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל (שמות כד יז), למד הקדשת לוי (ד"ה ומראה) סימן לאדם הרוצה לדעת האם יש לה' יתברך תענוג מעבודתו, וסמל אם נתעורר תמיד בלב התלהבות אש קדש רשפי אש שלהבת יה בעבודת ה' ובתפלה ובלימוד תורתו הקדושה, אזי בודאי מוכח שיש לה' יתברך נחת רוח מעבודתו, ולכך מסיעים לו מן השמים ומכניסים מחשבות קדושות לתוך לבו, ולזה אמר הפסוק ומראה כבוד ה', כלומר, הסימן קשריצה האדם לדעת אם רואה כבוד ה' והקדוש ברוך הוא נהנה ממנו, כאש אכלת, אם לבו בווער כרשפי אש.

תפלה בהתלהבות

והוסיף הרה"ק רבי מנחם מנדל מדעעש ע"ה בעל מעגלי צדק (ד"ה ומראה) נפך מדיליה, שאם מתפלל בהתלהבות ברבים ובצבור אין כל כך ראיה, שכן אולי יש בו פניות בשביל התפארות בני אדם, אבל אם קשמתפלל ביחידות בינו לבין קונו אז גם כן בווער כאש ובקרב ישים אור בו, אז סימן מכהק ומופת חותך שלבו לשמים, וזה נרמז בהמשך הפסוק ומראה כבוד ה' כאש אכלת, וכפרוש הקדשת לוי שאם הוא כאש אכלת אז הוא מראה כבוד ה' שפונתו לשמים ומביא נחת רוח למעלה, אולם תנאי בדבר, שהוא מתלהב בין קשה הוא בראש ההר - ביחידות, בין אם הוא לעיני בני ישראל - בצבור, שהכל שנה אצלו.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

על הפסוק (לו, לה): "ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להנחם", כותב רש"י: "אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי". ומקור הדבר בגמרא (ברכות נח, ב): "אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש".

בשו"ת הריב"ש (סי קטו) מצא במאמר חז"ל זה סמך למנהג לומר 'קדיש יתום' במשך שנים-עשר חודשי האבלות על אב או אם שנפטרו, משום שבמשך זמן זה חקוק עדיין זכרון המת בלב היתום.

עצם אמירת הקדיש על ידי היתום, מטרתה לתקן את נשמת הנפטר ולהעלותה למקום גבוה יותר מתבססת בעיקרה על המעשה המובא במדרש (עיי' מעשה שהובא בתנא דבי אליהו זוטא פרק יז, והובא בבית יוסף (יו"ד שעו) בשם הכלבו בשינוי קל כדלהלן).

בימינו פשט המנהג ביהדות אשכנז שלא לומר קדיש במשך שנים עשר חודש, כי אם במשך אחד עשר חודש בלבד. זאת על פי המובא בחז"ל (שבת לג, ב) כי "משפט רשעים בגיהנום - שנים עשר חדש", ואמירת קדיש במשך שנים עשר חודש מהווה כביכול עדות לרשעותו של האב ולעובדה שהוא נזקק לתיקון נשמתו במשך פרק זמן זה.

בתוך דבריה לגבי מי שמסופק ואינו יודע אם התפלל או שמא טרם התפלל, מביאה הגמרא (ברכות כא, א) את דעת המורא רבי אלעזר שקבע: "ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל". בהמשך מביאה הגמרא את דעת רבי יוחנן שחולק ואומר: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו".

זהו למעשה המקור למושג 'תפילת נדבה', המבוסס על קרבנות הנדבה שהיה כל יהודי יכול להקריב בזמן שביית המקדש היה קיים, מלבד קרבנות החובה. כך גם תפילת נדבה אינה כלולה בסדר התפילות הרגיל בו מחויב כל אדם, כי אם כתפילה נפרדת שהאדם 'נודב' לבוראו ללא שחייב בכך.

הגמרא כאן מתייחסת לענין לא רק כשלעצמו, בתור נדבה, כי אם בתור פתרון למצב בו האדם מסתפק אם אכן התפלל. אם אכן מותר לאדם להתפלל אף שלא מן המניין, הרי שיוכל להתפלל כעת כהשלמת התפילה שיתכן והחסיר, ועל הצד שכבר התפלל - תהיה זו תפילת נדבה.

כך אכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח קה, א): "אם הוא מסופק אם התפלל, חוזר ומתפלל, ואינו צריך לחדש שום דבר".

עם זאת, במידה וברור לו שהתפלל, כדי למנוע חטא של 'בל תוסיף' וכביכול הקריב שני קרבנות התמיד בזה אחר זה, חובה עליו לחדש דבר-מה בתפילתו, כדי שזו תעמוד בכללי תפילת נדבה ותיחשב לו לרצון.

'חידוש דבר' בתפילה נחשב אם הוסיף בקשה מסוימת, וכתב הטור שאין הכוונה להוספה בברכת 'שומע תפילה', שהרי בברכה זו יכול להוסיף גם בתפילה רגילה ואין הדבר ניכר, אלא עליו להוסיף דווקא בברכות שמונה-עשרה האחרות.

כמו כן, מסייג המחבר (שם) היתר זה וקובע את הזמנים בהם לא ניתן להתפלל תפילת נדבה, וזו לשונו: "חוץ מוסף שאין מתפללים אותה בנדבה. ובשבת ויום טוב, אינו מתפלל תפלת נדבה כלל".

בטעם הדבר שאין מתפללים מוסף בתור נדבה, הביא המשנה ברורה (ומקורו בטור) כי הרי אין קרבן מוסף מתנדב על ידי יחיד, ואם כן אין מקום ל'נדב' תפילת מוסף כיחיד. ואילו לגבי תפילות שבת ויו"ט הביא כי הסיבה לכך היא שאין נדרים ונדבות קרבים בשבת ויו"ט.

המשנה ברורה מציין בשם האחרונים כי חובה על המתפלל לכוון לשם תפילת נדבה ותחנונים, שאם עושה זאת לשם קיום חובת תפילה, יש בכך משום 'בל תוסיף'. זאת הסיבה - מבאר המשנה ברורה, כי המתפלל תפילת נדבה עליו לחדש בה דבר, משום שעל ידי כך ניכר שתפילתו לשם תחנונים ולא לשם חובה.

הטור בדבריו מביא את דעת אביו הרא"ש, שכתב וזו לשונו: "אני אומר, שיש לאדם לזהר שלא יתפלל נדבה בלא חידוש, וגם צריך שיהא מכיר את עצמו זריו וזהיר ואמיד בדעתו שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף, אז קרינן ביה (דברי הימים ב כט, לא): "נדיב לב עלות". אבל אם אין יכול לכוין יפה, קרינן ביה (ישעיהו א, יא): "למה לי רב זבחיכם". והלוואי שיוכל לכוין יפה בג' תפלות הקבועות ליום".

השלכה הלכתית נוספת יש לדין תפילת נדבה, במקרה של 'תפילת תשלומים' לאדם שנאנס ולא התפלל.

במידה ושח אדם יותר מתפילה אחת, מעיקר הדין אין לו אפשרות להשלים כי אם אחת מהם, אולם נפסק בשלחן ערוך (או"ח קח, ה): "אף על פי שאין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה לאותה תפלה, ותפלות שהפסיד אין להם תשלומין, אם רצה להתפלל אותה נדבה ושיחדש בה שום דבר, הרשות בידו, ונכון לעשות כן".

כך גם פסק המחבר (שם סעיף יא) לגבי מקרה אדם מתפלל תפילת תשלומים בערבית - על מנחה שהחסיר, אולם אינו יכול לכלול הזכרה מסוימת שהיה עליו להזכיר בתפילה המקורית, כגון אם שכח תפילת מנחה של שבת או ראש חודש, ובערבית עליו הרי להתפלל תפילת חול רגילה.

במקרה שכזה פסק המחבר כי עליו להתפלל תפילת תשלומים זו מתוך כוונה לתפילת נדבה, ואין מוטלת עליו חובה לחדש בה דבר.

סדרא הצלותא

מתוך מבוא לסידור מתיבתא עוז והדר

שני סידורים שנערכו ונכתבו על ידי גדולי עולם וקדושי עליון כונו בשם זהה, ולעתים קרובות חל בלבול והעדר אבחנה ברורה בקרב המון העם בין שני הסידורים, זאת למרות שמחבריהם חיו במרחק שנים רבות זה מזה, ומלבד שמם הזהה אין מן המשותף בין הסידורים. בשורות הבאות נסקור בקצרה את שני הסידורים המדוברים, תוך התייחסות למחבריהם וכמובן גם לתוכן כל סידור בפני עצמו.

סידור רבני שבתני - הראשון

הגה"ק ר' שבתני סופר מפרעמישלא זצ"ל, מגאוני ומאורי דורו - דור סופרים בו נמנו המהרש"א, השל"ה הקדוש ועוד, היה סג-נהור בשתי עיניו. למרות מוגבלותו זו, התעלה ר' שבתני מעל הקושי הטכני והמורכבות הגדולה שבדבר, וחיבר סידור מקיף בן כשש מאות עמודים, ובו סדר התפילות והברכות ועוד.

בהקדמתו לסידור הוא מציין עובדה זו, וכותב בזו הלשון: "צויתי לקרות לפני סידור תפלות מכל השנה ולהגיה אותו בכל דבר הצריך, על הטוב האפשרי כיד ה' הטובה עלי". מאפיין ייחודי לסידור הוא ההקפדה על דקדוק הלשון, כולל 'מתגים' בעזרתם סימן את ההגיה הנכונה - מלעיל ומלרע, וכן 'הקדמה כללית' אשר נועדה לבאר את כללי הדקדוק לפיהם ערך את הסידור. בנוסף כתב 'הקדמה פרטית', אשר עניינה להרחיב ולבאר בפרוטרוט את נוסח התפילה, דיניה ועוד.

סידור זה מעוטר בהסכמותיהם הנלהבות של ענקי הרוח וגדולי אותו דור, ביניהם ניתן למנות את המהרש"א; השל"ה הקדוש; הב"ח; הסמ"ע; ר' נתן שפירא בעל 'מגלה עמוקות' ועוד. לצד זאת מעטרת את הסידור הסכמת 'ועד ארבע הארצות' שכתבו כך: "בראותנו שהסידור שהדפיס מהר"ר שבתני הנ"ל הוא מוגה מאד, בפרט בנקודות ובדגש וברפי, על כן גוזרים אנחנו שבכל קהל וקהל מחוייבים לקנות על כל פנים סידור אחד מאותם הסידורים הנ"ל, שיתפלל הש"ץ מתוכם וגם כל הקהל יגיהו מתוכם את סידוריהם".

סידור רבני שבתני - השני

הרה"ק ר' שבתני מרשקוב זי"ע, תלמיד מובהק להרה"ק ר' מאיר הגדול מפרמישלאן זי"ע ואשר עוד קיבל ממנו הבעל שם טוב זי"ע, שימש כסופר סת"ם ונודע כמקובל אלקי. לא נודע רבות אודות קורות חייו, ימי נעוריו והרקע שלו באופן כללי, אולם מעשיהם של צדיקים הם זכרונם - ואנו אין לנו אלא את סידורו שנתר לנו לדורות. ר' שבתני ביסס, למעשה, את סידור 'נוסח ספרד' כפי שהוא מוכר כיום. בעבודתו על הסידור התבסס על סידור 'קול יעקב', אך במקומות בהם חל שינוי בנוסח מכפי שנהג הארז"ל - הטמיע ר' שבתני בסידורו את נוסח האר"י ועל פי כוונותיו.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

את מזמורי התהלים המרכיבים את 'פסוקי דזמרא', אנו חותמים במזמור ק"ג העוסק בהלילו שמו יתברך במיני זמר שונים.

מובא בכלבו (סימן ד) כי נהגו את הפסוק האחרון במזמור: "פל הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יְ-הוָה הַלְלוּ יְ-הוָה", כשם שנהגו לכפול את הפסוק האחרון בשירת הים, זאת כדי להראות שבכך הסתיימו פסוקי דזמרא.

בטור (א"ח טז) הובא כי בספרד נהגו לכפול את חתימת כל מזמור בפסוקי דזמרא, ואם כי יש שפקפקו בכך משום שנראה הדבר כמודה ח"ו לשתי רשויות, כאומר 'שמע שמע' שמשתקים אותו (עיי' ברכות לג, א), יישבו פוסקים אחרים את המנהג משום שהדבר נהוג מדורות ופשוט לכל שאין הכוונה לשתי רשויות חלילה.

יד ושם

פסוקי שמות הטמון בהם

יקוהיאל

"ה' יִדַע מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הִמָּה הַבֵּל" (תהלים צד, יא).

פירוש נפלא כתב החיד"א (הומת אנך על תהלים שם), כי 'הבל' היינו הבל בן אדם הראשון, ו'המה' בגימטריה חמישים, שהם שנותיו של הבל בן אדם.

על פי זה ממשיך החיד"א ומלמדנו לקח: "ומזה יקח האדם מוסר מה הוא ומה חיייו". הלא כל חיינו חולפים כהרף עין, ועל האדם להתבונן בכך ולנצלם כראוי.

בפרשה נזכר דבר-מה הנאמר בתפילה, התדע היכן בפרשה?

- א) בחלומות שר המשקים ושר האופים.
- ב) במעשה יהודה ותמר.
- ג) במכירת יוסף לישמעאלים.

תשובה מגיליון קודם - פר' וישלח:

"וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר" (לב, ו), פירש רש"י: "דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים". הרי לנו רמז לברכת 'הנותן לשכוי בינה'.

שם הזוכה בגיליון פר' יורא: הרב סלובס צני, בני ברק

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב
לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה:

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

הפלא ופלא

שאלות וחידות בנבכי הפרשה ומעשריה

יוסף דעת

עיון בעומק הפרשה

מהפסוק (לח, כה): "הוא מוצאת והיא שולחה אל חַמֵּיָה לֵאמֹר וְגו' דרשו חז"ל (בבא מציעא נט, א): "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבירו ברבים".

מאיךך, בדיני תפילה נפסק (שו"ע או"ח קכד, ז): "לא ישיח שיחת חולין... וגוערים בו", וכתב השל"ה (ווי העמודים עמוד העבודה פרק י): "יעמדו אנשים על זה, אשר ישגיחו באיזמים רבים על המדברים, ויביישו אותם ברבים".

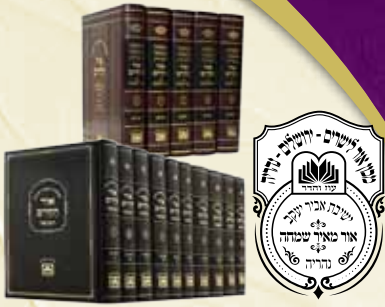
מדוע בתפילה נשתנה הדין מכל מקום, בו מותר אך לאבד עצמו בידיים שעונו חמור עד מאד, ובלבד שלא ילכין פני חברו ברבים?

תשובות יתקבלו על ידי הקוראים, ויתפרסמו בעלון הבא מדי שבוע.

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

על הפסוק (לו, ו): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי" כותב האור החיים הקדוש וזו לשונו: **"על דְּרָךְ אֹמְרָם ז"ל (ברכות נו, א) פִּי עֵקֶר פִּתְרוֹן הַחֲלוֹם הוּא דִּיקָא בְיוֹמוֹ וְלֹא בְיוֹם אַחֵר, וְלִזְה מִתְעַנֵּין תְּעִינֵית חֲלוֹם אֲפִלוּ בְשַׁבַּת, וְאִינוּ נִדְחָה לְיוֹם אַחֵר."**

בנושא זה של תענית חלום בשבת, מצאנו יריעה נרחבת בפוסקים. ראשית נקדים ונביא דברי הגמרא (שבת יא, א): "אמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, יפה תענית לחלום כאש לנעורת. אמר רב חסדא, ובו ביום. ואמר רב יוסף: אפילו בשבת."

סיבת הדבר, כאמור בגמרא - הינה משום שכוחה תענית חלום תקף אך ורק ביום שלמחרת, ולא בימים מאוחרים יותר.

וכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח הלכות שבת רפח, ד): "מותיר להתענות בו תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו. וצריך להתענות ביום ראשון, כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת [עפ"י גמרא ברכות לא, ב]."

בענין זה מצאנו שכתב הט"ז (שם ס"ג א) שלשה חילוקי דינים, כדלהלן.

במידה ומדובר בחלום עליו **נוכר בגמרא** שיש להתענות כדי לבטלו, הרי **שחובה** על האדם להתענות ואף בשבת. מאידך, בחלום עליו לא נאמר כן בדברי חז"ל, **מותיר** להתענות אפילו בשבת, מהסיבה הפשוטה שזהו תענוג לאדם - שחושב שבכך מסיר מעליו גזירה קשה, ואם כן אין בכך משום פגם ביעונוג שבת.

אולם אין חובה בכך. אכן כשמדובר בחלום שבה לאדם מהרהורי לבו ביום, או מחמת רוב מאכל ומשתה לפני השינה, אין כלל היתר להתענות בשבת משום שאין אלו כי אם דברים בטלים.

סייג נוסף שכתבו האחרונים (כנסת הגדולה ועוד, הובא במשנ"ב) הינו - כי במידה ו**אתר** חלם עליו את החלום, אין לו להתענות בשבת על כך, ואף שבימות החול יש ענין להתענות לביטול חלום רע אף כשמדובר בחלום שחלם לו חברו.

כעת, לאחר עשורים של ניסיונות חוזרים ונשנים, הואיל בעלה לראשונה להטות אוון לתחנוניה ולתת צ'אנס להידברות. פתח כחודו של מחט. 'לא שאני מאמין בניסיון עקר זה' טרח להדגיש בכל רגע נתון, 'אולם שמא, כולי האי ואולי, יתכן ויקרה נס בסדר גודל היסטורי ומשהו יפשיר ביחסים הללו'.

הוא לבש את מיטב מחלצותיו, נטל עמו בקבוק שיכר משובח להפשרת האווירה במידה ויקרה הנס, וירד למבואת-הבנין, במיקום ההיסטורי בו נתקל לראשונה בשכן זעוף הפנים, בדיוק באותו מקום בו הוא נתקל בו מדי יום במשך למעלה מחצי יובל.

תמהיל בלתי-נהיר של גוללות הרגעה וצמחי-שיקוי מסתוריים רקחה לו הגברת, תרגילי הרפיה בוצעו על ידו בקצב שאינו מבייש מטפל ותיק כהכנה למפגש החזיתי, והוא הזמין את המעלית באצבע רועדת.

'אפס' הורה לאשתו בניד ראש, מתקשה ללחות על הכפתור המבוקש.

המעלית ירדה מהר, מדי מהר, והוא מצא את עצמו במאורע המביך והמתסיס גם יחד, נכון לקב ושש אלי ויכוח.

'צא מהמעלית ברגל ימין' הזכיר לעצמו בציניות, ועשה את דרכו אל הלובי, זה שהיה מהודר פעם, בזמנים טובים יותר.

הפגישה החלה.

הוא דיבר, הלה הטיח. הוא הזיל דמעה או שניים של עלבון צורב, ובן-שיחו לא בוש לשחק את תפקיד הנפגע בעצמו. מרגע לרגע הבין ברוך-מרדכי כי צדק, וכי מוטב היה שלא להישמע לעצת אשתו ולהביך את עצמו במעמד שאין ממנו מוצא.

רק יענקל'ה, הזאטוט מקומה 3 אשר בעורקיו זורם למישרין סודה במקום דם וברירת המחדל שלו כוללת אך ורק פונקציות כמו רעש מוגזם והשתוללות חסרת רסן, עשה סוף לאירוע. הוא, ביכולות השמורות רק לו, הביא את הפגישה לקיצה באופן המפתיע ביותר שיכול היה ברוך-מרדכי להעלות בדעתו.

הכדור המרוט שראה ימים יפים יותר, זה שטרד את מנוחתם של השכנים כולם מדי שבת אחר הצהריים, התערב בפגישה ללא שהוזמן אליה. הוא עף, התכדרר באוויר בתנוחה לוליינית מרשימה, ופגע חזיתית בשכן הזעפן.

רעש איום ואוסף מרשים של רסיסי זכוכית הפציע באחת לאוויר, קטע את הפגישה באיבה והותיר את ברוך-מרדכי עם השאלה שתוסיף ללוות אותו

שולחן שבת עם האור החיים

הפגישה היתה מתוחה, אין דרך אחרת לתאר זאת. שנים ארוכות של ניכור ויחס הדדי קפוא, עשורים של מפגשים חפוזים עם העיניים מושפלות למטה והאגרוף קמוץ בתנוחה שאינה משתמעת לשתי פנים, מצבורי טינה בלתי נגמרים ואיבה הנערמת כהר חוצץ ומאיים, כל אלה - בתקוה, יבואו לסיימם הערב.

זה לא התחיל סתם כך. כבר לפני כשלושה עשורים, כשהגיע ברוך-מרדכי להתגורר בפרויקט החדש והנכסף, קיבל אותו השכן עם פנים חמוצות וארשת המביעה הכל מלבד קבלת פנים חמה.

לא זו בלבד שהוא היה טרוד בהשגחה על הסבלים העושים בחפציו כבשלהם ונוהגים בהם כביכול נועדו לשבירה, לא די בכך שהוא אינו יודע היכן יניח את ראשו הלילה - אם בינות לארגזים או מעליהם, והנה קפץ עליו גם רוגזו של זה.

מה היה לו נגדו? אין לו מושג. אך מה שברור - הוא לא מצא חן בעיני השכן כבר מהרגע בו העז להציג את כף רגלו על מפתן הבנין, וזה האחרון רק הוסיף לתחזק את היחס העוין הזה במשך חודשים שהצטרפו לשנים ואז לעשורים ארוכים.

שמחות נערכו בלב עולץ, ילדים גדלו ואף נישאו, השכונה כולה הפכה בתוך חודות הבנייה המשותפת לחממה משפחתית אחת גדולה, ועדיין - השכן עודנו בשלו, וכך גם הוא. כל אחד מהם התבצר בעמדתו, נכון לקרב עד זוב דם.

זה לא שהם העירו זה לזה הערות שאינן במקום, ובטח של הטיחו האשמות כאלה ואחרות, שלא לדבר על עלבונות מפורשים. ממש לא.

היה זה רק המבט הקר, המתנשא, הפוגעני משהו. קבלת הפנים היומיומית אותה קיבל ברוך-מרדכי בבואו אל הבנין, וכך גם החמצת הפנים הקבועה לה זכה בצאתו ממנו בדרך לכולל, היה בהן די כדי לקלקל את מצב רוחו ולדכדך אותו עד עפר.

'למה זה מגיע לי?!' תינה את כאבו לא אחת בפני אשתו, 'האם עשיתי לו משהו? הכאבתי לו? ביצעתי נזק כזה או אחר ביום בואנו הנה?'

אשתו, נוות בית צדקנית וחכמה, ניסתה לשכך את הלהבות. היא הבינה כמה דברים אמורים, ידעה אל נכונה במי האשם ועל איזה רקע הכל התחיל, אולם לשווא היו ניסיונותיה הרבים.

'אישי היקר' ניסתה את מזלה שוב ושוב, מתחננת ומפצירה כי אך יטה אוון לדבריה. אולם בעלה, משל לקה בחרשות זמנית כל עת בה פנו אליו בנידון, אטם אוזניו משמוע. דבריה נפלו, כמו שהסופרים אוהבים להתבטא - על אוזניים ערלות. נפלו, התרסקו ואבדו להן אי שם בחלל.

ספיר ויהלום

פניני מוסר

ויראת שמים בפרשה

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן יַקְנִים הוּא לֹא וַעֲשֵׂה לֹא כְתַנַּת פְּסִים" (לז, א)

דבר יום ביומו, כהורים, אנו נתקלים בסיטואציה הבאה.

הילדים מתקוטטים, מתעמתים ביניהם ומנסים להכריע בכח הזרוע, או הרגל, או הציפורניים במקרים מסוימים ולא נדירים. יש והשיניים אף הן מתערבות בנעשה, תלוי בגיל.

בסופו של דבר, כמה צפוי, מופיעים בפנינו השניים. פרצוף של בכי, שפתיים שמוטות בעלבון ואצבע מאשימה הנשלחת באופן הדדי. הטונים מחריפים ועולים, הטענות נשמעות פחות כמו דיון תרבותי ויותר כמו בליל קולות בלתי נהיר, ואנו מוצאים את עצמנו בפעם המי יודע כמה מפשרים, מגשרים ומנסים למצוא מוצא מן הסבך הילדותי.

בדרך כלל זה מסתיים במשפט הקסם: **'ילדים, תסתדרו לבד'**. ואם זה לא עוזר, נוסף לכך ההמשך הקסום והכה נדוש: **'אתם מספיק גדולים'**.

אכן, לא תמיד צריך להתערב. לעתים קרובות עלינו להותיר ביד הילדים את הברירה כיצד להכריע בוויכוח שעל הפרק, סוער ככל שיהיה, ולהנחות אותם להגיע לפשרה או הכרעה בכוחות עצמם. צעד חפוז בו אנו נוקטים לעתים קרובות, אך מוטעה וחסר טעם, הינו להכריע לטובת אי מי מהילדים ולהפלותו לטובה. גם אם נניח שהוא צודק, אם כי ההיגיון לצדו, מכל מקום אין זה מתפקידנו כהורים לבכר מי מהאחים על פני האחרים.

פרשת יוסף ואחיו, אם כי אין לנו שמץ של הבנה בה, אולם ככל פרשיות התורה היא נכתבה כדי ללמד, להקנות לנו - פחותי הערך ומעוטי ההשגה, אורחות חיים והליכות נכונות, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו.

רבנו האור החיים הקדוש מתייחס לנקודה שיש לתת עליה את הדעת - מהי הסיבה לאיבתם הגדולה של האחים כלפי יוסף? מה גרם לליבם לפנות כנגדו, הגם שהיה הוא אחיהם בשרם?

על כך משיב רבנו במילים אשר יש בהם מסר עבורנו, כהורים: **"הקדים לתת טעם למשטמתם של אחים לאח קטן... כי הגם שיוסף הוציא דבת אחיו, אף על פי כן לא היה דבר רע יוצא, כי היו האחים מתנכחים עמו ומוכיחים אותו, וסרה קנאתם."**

"אלא לצד כי נוסף דבר זה, שאהב ישראל וגו' מכל אחיו, פרוש, יותר מכל יחד. גם פרסם אהבה והודיעה להם במה שעשה לו כתנת פסים, והרי זה מגיד שידיעו, וידעו אביהן שידיעו... ומעתה, בבוא השנאה, לא היה לה תקנה לתקן ולשום שלום."

הוא שאחראי לכל התמורות השליליות אשר חלו בחייו יום אחר יום.

סיבה ותוצאה

בדברי מוסר נוקבים אלה יש, כמובן, התייחסות נכונה לכך שהאדם - ורק האדם - הינו אחראי לתוצאות מעשיו, וכי בכוח הבחירה החופשית שלו הוא מביא על עצמו גמול שמימי - לטוב ולמוטב.

אולם לצד זאת, קיים כאן ממד נוסף עליו ראוי לתת את הדעת.

נשאל פעם גאון המוסר ר' חיים שמואלביץ' זצ"ל אודות דינו של ממזר, הנולד מנישואין אסורים: **'וכי במה חטא הילד? אם אמו חטאה בנישואיה, מה לו ולכך?'**

ר' חיים לא התייחס לדברים ישירות, אלא בחר להשיב בשאלה.

'אמור נא, פנה לשאול, אם האם שתתה רעל, חומר הרסני המסוגל לאפל את הגוף מבפנים ולפגוע פגיעה אנושה בבריאות האם והילד גם יחד, האם יקרה דבר-מה לילד?'

'ודאי' השיב הלה.

'ומה הילד אשם? ... תהה ר' חיים.

באופן דומה הגיב ר' חיים שמואלביץ' לנוכח טענתו של אדם מסוים, אשר היה מעורב עד צווארו במחלוקת כזו או אחרת, ולטענתו היתה דרכו מוצדקת בעליל.

'מחלוקת - זה אש' הגיב ר' חיים בחומרה, 'ובאש כמו באש - גם אם צודקים ואפילו אם באים לכבות אותה, גדול הסיכוי שתיכווה. ללא קשר לשאלה האם ישנה הצדקה לכך ששיחקת באש או שמא אין הדבר מוצדק. מי שמשחק באש - נכווה!'

בתשובות אלו הגדיר ר' חיים, למעשה, את המנגנון המכונה 'שכר ועונש', באופן נפלא. לא מדובר כאן רק בגמול על פעולה שנעשתה, בתמורה חיובית או שלילית אותה מקבל האדם בעקבות מעשיו, **כי אם זוהי תוצאה ישירה של מעשיו.**

כשהאור החיים הקדוש מלמד אותנו: **"כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו"**, טמון במילים אלה - מלבד ענין השכר והעונש, גם המשמעות העמוקה יותר של הדברים. רבנו מלמדנו במילים אלה כי יש סיבה ותוצאה, לכל מעשה יש השלכה ובכל בחירה של האדם כלולה גם התייחסות ממשית למה שייגרר בעקבותיה.

עד יומו האחרון: **אז למעשה, במשך כל השנים הללו התקוטטתי עם מראָה?!**

זה, והתמיהה הקלה למראה אשתו המגנביה חופן סוכריות לידי של יענקל'ה, תשורה על חלקו במאמץ השכנת השלום.

אל תחפש אשמים

חכמינו ז"ל (בראשית רבה פד, ג, הובא ברש"י) דורשים את הפסוקים בהם פותחת פרשתנו (לז, א - ב): **"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֵעָה אֶת אָחִיו בְּצָאֵן" וגו', תוך התייחסות לפעולותיו של יעקב שהובילו לאותו סיפור עגום של מכירת יוסף.**

"אמר רבי אחא, בשעה שהצדיקים יושבים בשלוח ומבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, השטן בא ומקטרג. אמר, לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא, אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה. תדע לך שהוא כן, יעקב אבינו על ידי שביקש לישב בשלוח בעולם הזה, נזדווג לו שטנו של יוסף."

רבנו האור החיים הקדוש, בבואו לבאר פסוק זה, מלמד אותנו מסר עמוק ביותר, ואלו דבריו: **"והוא אמרו 'אלה תולדותיו של יעקב, פרוש, מה שעבר עליו מהרגו, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף וצערו של יעקב."**

"הוא יעקב הגורם - במה שבקש לשב [בשלווה], דכתיב: 'וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב'. וּבָזֶה תִּלְדוֹתָיו הֵם אֵלֶּה: 'יוסף בן יגו'. וּנְתַגְלֹלוּ הַדְּבָרִים, כִּי הָאָדָם גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבַאֵנָה עָלָיו. כִּי אִין דְּבַר רַע בָּא מֵהָאָדָם הַטּוֹב לְכָל, וּבִפְרִט לִידִידוֹ יַעֲקֹב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ."

נתבונן בדברי רבנו, נעמיק בהם וננסה לנתח את התנהגותנו כבני אנוש לאור דברים אלה. האור החיים מתייחס, למעשה, לאורחות חיינו והליכותנו של אדם באשר הוא, ומתמקד בקשיים המשתרגים בחייו. על כך הוא כותב: **"כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו. כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל"**.

במילים פשוטות - אדם יכול להסתובב במשך עשורים בתחושת קיפוח מתמשכת, לראות בכל הסובב אותו צר ואויב ולפזר סביבו אווירה נשכנית וניצית, כשלמעשה - הוא מתקוטט עם מראָה...

אם רק יתבונן, יבחין כי הוא הגורם לכל מכאוביו, הפיזיים כמו גם הנפשיים, הוא שהחל בתהליך ההרסני של פגיעה עצמית מתמשכת.

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

בכך הוכיח התלמיד, והוכחה זו הצטרפה למי-יודע-כמה הוכחות וראיות ניצחות, כי האדם מטבעו נשרך אחר החברה ופועל על פי מוסכמותיה, כלליה והאווירה השולטת בה, גם אם איננו מסכים עמה מכל וכל.

זו, מסתבר, היתה מטרת המחקר. אך למעשה, קביעה זו נחקקה כבר מאות רבות בשנים לפני אותו מחקר. רבנו הגדול הרמב"ם מתייחס לכך בספרו, וכך הוא כותב (הלכות דעות ו): "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו".

מכאן יסוד זה מבאר רבנו את הנאמר בפרשתנו: "וְיָטַעַם שְׂמֵצֵינוּ הַשְּׁבִטִים שֶׁהָיוּ יַחַד בְּעֵצָה אַחַת בְּמִכְרֵת יוֹסֵף, וּבְכָלֵם הָיוּ גַם בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת [הגם שטענת השבטים על יוסף היתה שהוא מתלונן עליהם שמבזים את בני השפחות, ולכאורה היה מקום שיהיו בני השפחות לצידו]... אַפְשָׁר שֶׁנֶּשְׂאוּ פָּנִים לְשֵׁשֶׁה בְּנֵי הַגְּבִירָה וְהַסְפִּימוּ לְעֵצָתָם בְּמִכְרֵתוֹ הַגַּם שֶׁהָיָה לָבָם שְׁלָם עִמּוֹ". להתבונן בדברים, ולהזדעזע.

אם כי אין לנו כל השגה בשבטי י-ה ובמה שכביכול נתפס כחטא שלהם, אולם תורה היא וללמוד אנו צריכים, כדי להסיק את המסקנות המתבקשות ולעמול על תיקון מידותינו בהתאם.

אדם מסוגל להסכים עם רעהו, לאהוב ולהעריך אותו, ועם זאת - מעט לחץ חברתי יש בכוחו להסית את אותו אדם לחבור לקבוצה אשר מטרתה לרצוח נפש - את אותו אדם שהוא כה מעריך ומכבד. מחריד.

אם נרצה להתגבר על המכשול הגדול הזה, על הסיכון העצום שכרוך בכל חֲבֵרוֹת כזו ואחרת ועל האפשרות הרת-האסון שמא לחץ החברה ישפיע עלינו ולא לטוב, נשגב השכם והערב את המשך דברי הרמב"ם, ואלה יעמדו לנגד עינינו: "לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם".

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

לעתים אנו נדרשים לנחם אדם, לעמוד לצידו ולהושיט לו כתף תומכת ברגעי משבר. רבות התגובות האפשריות ברגעים רגישים שכאלה, ולאחת שכזו מתייחס האור החיים הקדוש בפרשתנו - ושוולל אותה.

בהתייחסו לניסיונות שבטי י-ה, בני יעקב, לנחם את אביהם לנוכח המשבר הגדול באובדן יוסף הצדיק, כותב רבנו כך: "כְּשֶׂרְאוּ בְּנֵי כָּל אֲבֹתָ וְשָׁק בְּמַתְנֵי יָמִים רַבִּים... נִתְחַכְמוּ לְעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁבְּאִמְצָעוֹתָיו יִתְנַחֵם מֵעֲצָמוֹ, וְהוּא שֶׁנִּתְקַבְּצוּ יַחַד כָּל בְּנֵי, אֶחָד עֶשְׂרִי בְּנִים וְאֶחָד עֶשְׂרִי בָנוֹת, וּבְנֵיהֶם וּבָנוֹתָם רַבִּים הֵם, וְהִלְכוּ וְעָמְדוּ אֲצִלוֹ, וְתָהּ זֹאת נִחְמָתוֹ. "פי מי שיש לו כל כך בנים ובנות, אין ראוי לו להצטער כל כך על בן קטן אם נעדר מן הבנים. והוא אומר: 'יקומו כל בני וכל בנותי יחד', ויקימה זו של כולן יחד היא לנחמו כשיראה פי רבו בני ובנותיו. ואף על פי כן לא הועיל לו דבר זה, וימאן להתנחם".

מסתבר, מלמדנו רבנו, כי חצי הכוס המלאה אינה בהכרח פתרון קסם המעלים את הכאב כלעומת שבא, וכי 'איהו עשיר השמח בחלקו' נאמר כעבודה עצמית של האדם, ולא כנחמה המוגשת לו בתור טיעון משכנע.

לא תמיד עוזר להציג טיעון משכנע כזה או אחר, לא בהכרח שהוכחה ניצחת על כך שישנם דברים טובים בחיים והכבדת דוגמאות לכך שחצי הכוס אכן מלאה - יסלקו את היגון מן הדרך משל היה מטרה קל ותו לא.

לעתים קרובות זה קשה מדי, ולא תועיל שום טענה.

לפעמים עלינו פשוט להיות שם בשביל הזולת, להקשיב ולהשתתף בנטל הכאב.

ובעיקר - לשתוק.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

נוסעי הספינה המיטלטלת כביצה טרופה אחזו איש איש בפיסת עץ כזו או אחרת שהודמנה להם, ועד מהרה מצאו את עצמם נאבקים בגלים הסוערים כשהם נתלים בכפיסי עץ דקים. נישאים עם הגלים ומייחלים להגיע לקרקע מוצקה.

רבנו, אשר השתתף במסע המדובר, לצד תפילות ורתחות שבקעו ממעמקי לבו הטהור, נקט אף הוא בדרך השתדלות זו ונתלה בקורת עץ שנשברה מן הספינה והוטחה אל הים. כך היטלטל מגל לגל עד שמצא את עצמו כעבור ימים אחדים, רעב, צמא ותשוש וכשבגדיו קרועים ורטובים, על אדמת אי נידח כלשהו.

מן השמים חסו עליו, ולעיניו נגלתה בקתה מבודדת, בתוכה - כך נראה, מואר ונעים. בגודל רעבונו וחולשתו אשר עמדו על סף פיקוח נפש, לא היסס רבנו אלא נכנס על אתר לבקתה, תר אחר דבר מה לאכול.

על השלחן ניצבו להם פשרה כמה וכמה כיכרות לחם ריחניים, מנה שיש להתכבד בה ולהשיב את הנפש. נטל רבנו כיכר לחם, בירך בכוונה ומתוך שבח והודיה עצומים לבורא עולם אשר חנן אותו ויפדהו מרדת שחת, והשיב את רעבונו העז.

אך אחז רבנו באמצע סעודתו, והנה נפתחת הדלת כרוח סערה, בגסות ובקול רעש גדול, ודרכה עוברת כנופיית שודדים עזי נפש, אשר נדהמו לנוכח האורח הבלתי-קרוא.

מנהיג הכנופייה ניגש לרבנו כשהוא מנופף מעל ראשו של רבנו - שאמר בסילודיו את מילות הוידוי והתכונן לפגוש את קונו - את להב החרב הנוצץ.

לפתע עצר הלה ממעשיו, הישיר מבט לרבנו ואמר לו: 'רבי! אינך זוכר אותי?'

רבנו הביט בו, ניסה להיזכר, אך אפס. הוא איננו מכיר. או אז הציג הלה את עצמו, והתברר כי מאחורי הדמות המגושמת והפרצוף הבהמי ניצב לא אחר מאשר תלמידו לשעבר של רבנו, אשר הקדיח תבשילו ברבים והתדרדר עד לשפל המדרגה, עד שהפך למנהיג כנופיית שודדים רצחנית המטילה את חתתה באזור כולו.

ליהודי יש נשמה, מסתבר.

הלה, שזיק נשמתו הטהורה התעורר בו לנוכח מראה פניו האלקי של רבנו, פנה אליו וביקש דרך תשובה על חטאיו כי רבו.

הורה לו רבנו כי יתור אחר נחש שזה עתה נולד, יכניסנו לתוך כד חרס ויתלה את אותו כד על צווארו, כך במשך שבע שנים, כשבכל אותו זמן עליו להאכיל את הנחש ולדאוג לכל מחסורו. לאחר מכן - הורה לו רבנו, עליו לפתוח את הכד, ואז תבוא הישועה לנשמתו.

חלפו שבע שנים, והנה לבית מדרשו של רבנו נכנס יהודי עתור זקן, פניו מאירות וכל כולו אומר 'בן עלייה' של ממש. כד חרס התנווד על חזהו, תלוי ברישול בצווארו.

לפתע פתח האיש את הכד, והנחש האימתני זינק באחת והכישו בפניו. לא חלפו כי אם דקות ספורות עד שהשיב האיש את נשמתו ליוצרה מזדכך בייסורים ברגעיו האחרונים.

נתן רבנו את עיניו באיש שזה עתה נפטר, ואמר: 'במקום שבעלי תשובה עומדים - אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד!'

מתיבתא אור החיים

אצל משה רבינו בשעה שרצה פרעה להורגו, שנעשה צווארו כשיש (רשי"י להלן יח ד). וכן מציינו אצל יעקב אבינו בשעה שרצה עשוי להורגו, שנעשה צווארו כשיש (ילקוט שמעוני וישלח רמז קלג).

ה. כשפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א, מאמרי גזירה ובחירה מאמר ג) ביאר, שודאי גם לדברי רבינו לא יתכן שאדם יזיק לחבירו אילולי נגזר עליו מלמעלה, אמנם כוונת רבינו שהדבר תלוי ברצון בעל הבחירה, לפי שגם אחר שנגזר על אדם שימות יש לו זכות קיום כדי לשמש ככלי בשביל הבחירה של ההורג. וברצונו יכול להרוג ולקיים גזירת ה', אמנם יכול גם לבחור בטוב ולא להרוג, וזה עצמו נותן זכות קיום לנהרג, שישמש ככלי לעבודת ה', ובמקרה הזה הוא כלי לבחירה בטוב של ההורג. וזו היתה כוונתו של ראובן שרצה להציל את יוסף מיד אחיו בעלי הבחירה, כי חשש שמא באמת נגזר על יוסף מן השמים שימות, ולכן רצה להציל את יוסף מידם כדי שלא ישתמשו בבחירה הרעה, ועל ידי כך יקבל יוסף זכות קיום מחדש, ככלי לעבודת ה' של אחיו שיבחרו בטוב, ולכן אמר לאחיו שישליכוהו לבור שיש בו נחשים ועקרבים שהם אינם בעלי בחירה, וזה יהיה סימן אם יקבל זכות קיום ככלי לעבודת ה', או שבכל זאת ימות על ידי הנחשים והעקרבים, וזה יהיה ראיה שחלומותיו אינם אמת, ונתחייב בפועל דין מיתה.

ג. בספר הבה נראה את יד השי"ת (להגרי"ח פרידלנדר, עמ' ז בהערות) כתב בשם הגרא"א דסלר לבאר דברי רבינו, כי הקב"ה דן את האדם גם על גרמא ועל גרמא דגרמא, והאדם שנפגש עם שונאו הרוצה להזיקו, הרי הוא גורם לשונאו לחטוא בזה, וממילא מתעורר עליו קטרוג על שגרם לו לרצות להזיקו, וגוזר עליו ה' להיענש על ידו.

ד. בברכת שמעון ביאר, שכיון שתכלית העולם היא יצירתו של האדם, ומעלתו על כל הבריאה היא בכך שהוא בעל בחירה, לכן רצון ה' יתברך שלא תבטל בחירת האדם, וכביכול קשה לפני המקום לעשות נס לצדיק בדבר שנוגד את בחירת האדם. ואמנם כאשר יש לאדם זכויות גדולות, ה' מצילו גם מידי בעל בחירה, אך צריך לזה זכויות גדולות יותר מהנצרך להנצל מידי חיות שאינן בעלי בחירה. וגם באופן שיש לאדם זכויות גדולות, אם אפשר להצילו באופן אחר, אין ה' מצילו על ידי ביטול בחירתו של האדם, אלא על ידי נס שאינו מתנגד לבחירת האדם, כמו שמצינו

כתב רבינו (בראשית לו כא): 'וציילהו מידם'. פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו וציילהו מידם פי' מיד הבחירי ובוזה סתר אומרו ונראה מה יהיו חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראיה אם יהרגוהו כי שקר דבר.

מבואר מדברי רבינו שבעל בחירה יכול להזיק אף שלא נגזר כן מן השמים, ובמפרשים מצינו שביארו בזה בכמה אופנים:

א. בשם החזון איש מובא לבאר (בספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו, ח"א עמ' יז), שכאשר בעל הבחירה רוצה להזיק, נעשה מקום סכנה, ומתגבר הקטרוג של מידת הדין, וממילא משתנה הדין. ואם יתגבר הבוחר על יצרו, אזי יתבטל מקום הסכנה, ועל ידי זה יתבטל הקטרוג.

ב. בשם בעל מסגרת השלחן מובא (בספר שמועות טובות, גליק, עמ' קלח) שביאר, שוודאי הכל הוא מה' יתברך אפילו מה שבא על ידי אדם בעל בחירה, אך האדם יכול לגרום שידונו בבית דין של מעלה את חבירו למיתה. וכמבואר בגמרא (נדרים מ.) שרבא ביקש מאנשי ביתו שלא יגלו לאחרים שחלה, כדי שלא יורע מזלו, וביאר הרא"ם (שיטה מקובצת שם ד"ה שלא), שאין אדם שאין לו שונאים, וחשש רבא שיזכירו עוונותיו, וידונו אותו בבית דין של מעלה על פי דבריהם.

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

רבנו מבאר, כי אחי יוסף בחרו לפגוע בו דווקא כאיש אחד, היות ובכך ייפטר על פי דין. מהו מקור ההיתר לכך והיכן מצאנו זאת בדברי האור החיים?

תשובה מגליון קודם: פרק לה פסוק י. עיי' אוה"ח ובהרחבה במדורי עוז והדר.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'זכרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחוברים לחיים

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מוריניו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

סדר הנחת והדלקת נר חנוכה

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממוריניו הרב שליט"א

יותר להדליק תחילה בצד ימין וזה עיקר החשיבות להתחיל בו את המצווה, וכן כתב הג"ח (סימן תרעו ס"ק ו). אמנם דעת מהר"ם מרוטנבורג שכאשר צריכים לפנות מצד אל צד, צריכים שהפניה תהיה מצד שמאל לימין, ולכן צריכים להדליק מצד שמאל לימין ולא ההפך.

מהר"ל גלהויץ שאל מלפני אחינו מהר"ל סג"ל (ש"ת מהר"ל סימן מ, מנהיג מהר"ל חנוכה אות ב) על דברי מהר"ם מרוטנבורג שהורה להתחיל את ההדלקה בצד שמאל כדי לפנות משם לצד ימין, שניתן לחלק שכל דברי הגמרא לפנות לימין נאמרו בהליכה ברגליו במקום אל מקום, אבל אפשר שאם עומד במקומו ורק מטא את ידו מצד אל צד לא נאמרה ההלכה לפנות לימין, ומהר"ל סג"ל השיב כי יש להוכיח דבר זה מן ההזאות שהיו במזבח הזהב, שגם לשיטה שהכהן גדול היה עומד במקומו ומטה את ידו, נאמר הדין לטות לצד ימין.

ועוד הקשה ממוזב החיצון, אך ביאר שאלתו, ומהר"ל תמה מה הביא ממוזב החיצון, ואדרבה היה בפירוש אמרה הגמרא שהכהן יפנה תחילה לכיוון צד ימין לקרן דרומית מזרחית. ועוד העיר על שמצאנו בכתיבת לשון הקודש שמתחילים בצד ימין ופונים לצד שמאל, והרי לדעת מהר"ם מרוטנבורג היה רצון להתחיל בצד שמאל ומשם לפנות לצד ימין, ומהר"ל השיב דשנא מחמת שמשה היה כותב כנגד הבורא יתברך, היה כותב מצד שמאל של מעלה כלפי צד ימין של מעלה, ולא לפי צדדי עצמו.

סדר הדלקה דרך ימין - שהקביעות בימין והתנועה בשמאל

בלבוש (סימן תרעו סעיף ה, סימן תרנא סעיף יא) כתב להצדיק מנהג בני אוסטריה, וכתב שבכל ענייני מצווה יש להתחיל בצד ימין לנוע לצד שמאל ומשם לחזור לימין, והביא ראיה שכן הוא בהקפת המזבח, שמתחיל בימין מקיף את המזבח בצד שמאלו, ושוב חוזר למקום קביעותו בימין, ושכן הוא דרך טבע רוב בני אדם שכאשר הם פונים לטובב עצמם הם נעים דרך צד שמאלם לשוב לקביעות של צד ימיןם, וכן תנועת המחול נעשיית אצל רוב בני אדם לצד שמאל, וכתב שכן גם דרך הכתיבה בלשון הקודש להתחיל מצד ימין ולנוע לצד שמאל, ולכן כתב לדינא שגם את הדלקת נרות חנוכה יתחיל מצד ימין ויבוע לצד שמאל כמנהג אנשי אוסטריה.

אמנם בעל התוס' יו"ט בספרו מלבושי יו"ט (סימן תרנא ס"א א) האריך לחלוק על הלבוש ולקיים המנהג לעשות כבני ריינוס, וכתב לדחות הראיה מסדר כתיבה בלשון הקודש שהרי לאידך גיסא מצאנו שכל אות ואתא בפני עצמה נכתבת על ידי הסופר סת"ם מצד שמאל לכיוון צד ימין, וכבר העיר על כך גם מהר"י ברוגא (כתב סת"ם), וכן הכריע באליה רבה (שם ס"ק לא) לקיים המנהג. וכן פסק בשו"ת חתם סופר (חלק א א"ח סימן קפז).

המשך בעמ' ב'

בענין מה ששאלת אודות מה שאמרו להדליק בטפח הסמוך לפתח, לברר המנהג, ואיך אפשר לסדר נכון המנורה.

תשובת מורנו הרב שליט"א:

דע כי רבו השיטות בנידון, על כן ראוי לבאר הדברים מפורשם:

דינא בגמרא - מקום הנחת החנוכה

בגמרא (שבת כב.) נפסק שאת הנרות יש להדליק בטפח הסמוך לפתח, וביאר רש"י (שם) שאם ירחיק את הנרות מן הפתח לא ניכר שבעל הבית זה הדליק נרות אלו. והגמרא מביאה שנחלקו האמוראים האם יש להניח את הנרות בצד המשקוף הימני או בצד המשקוף השמאלי, והגמרא מכריעה שיש להניח בצד המשקוף השמאלי, כדי שיהיה מזוהה בצד ימין ונר חנוכה בצד שמאל, והוסף השאלות (סימן כו) שבעל הבית עומד בטלית מצויצת ביניהם, ויהיה מוקף במצוות. וכתבו הראשונים (מרדכי סימן יטו, ועוד) כי מה שמדליקים בצד שמאל הוא דווקא כאשר יש מזוהה בצד ימין, אבל כשאין מזוהה מדליקים בצד ימין.

סדר הדלקה דרך ימין - לפנות משמאל לימין

במרדכי (שבת סימן רסח) מביא שמהר"ם מרוטנבורג נהג להתחיל להדליק את החנוכה מהנר שמאל ביותר, כדי שמשם ימשיך להדליק הנרות לצד ימין, וכדין שאמרו בגמרא (ובחים סב.) יומא נח: ועוד) 'כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין', דין זה מביאה הגמרא (יומא מה.) ללמוד שכהנים העולים למזבח מהכבש שבצד דרום המזבח צריכים לפנות עצמם קודם לצד ימין שהוא קרן דרומית מזרחית. וכן פסקו מהר"ל (סימן מ) מהר"י ברוגא (סימן לט) מהר"ק (שורש קפג) ועוד, וכן נפסק בשו"ע (סימן תרעו סעיף ה).

סדר הדלקה דרך ימין - להתחיל בימין

בתרומת הדשן (סימן קו) מביא שבני ריינוס נחלקו עם בני אוסטריין בענין זה, בני ריינוס (-על-שם נהר הריין) שבארץ גרמניה היו מדליקים ביום השני בנר השמאלי כדי לפנות לימין, ואילו בני אוסטריין (-אוסטריה) היו מתחילים בצד ימין ומדליקים לימין לשמאל כדרך שרגילים לכתוב, והתרומת הדשן דן בטעמו של דבר, שהרי נאמר בגמרא שיש לפנות לצד ימין, ובתחלה כתב שאפשר שהם סוברים שהפניה לימין נעשית על ידי שמתחילים בצד ימין.

ונראה כוונתו, שלאורה אם החיוב לפנות לצד ימין הוא מפני החשיבות של צד ימין, הלא מתאים

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א

עשיית מלאכה בחצי שעה הסמוכה

להדלקת נרות חנוכה

כתב בשולחן ערוך (סימן תרע ס"א) נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ואין להקל להם, והוא כחצי שעה (משנ"ב שם): מה הדין אם רוצים להכין את הסעודה בתוך החצי שעה, האם מותר לאפות לטגן ולבשל, או שגם אלו בכלל עשיית מלאכה:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

עיקר המנהג הוא שלא לעשות מלאכות של תפירה וכדומה, אבל בישול ואפייה מותר.¹

אמר בטעות חצי הלל בחנוכה

אדם שמתוך שיגרת הלשון אמר בחנוכה רק חצי הלל, ודילג את הקטעים שמדלגים בראש חודש, האם צריך לחזור ולומר הלל עם ברכה: תשובת מורנו הרב שליט"א:

לכתחילה צריך לדקדק שלא לחסר אף לא מילה אחת ולהוציא התיבות כהוגן כמו שהזהיר במשנה ברורה (סימן תפח ס"ק א), אמנם בדיעבד אם דילג יחזור ולומר את ההלל השלם ללא ברכות.²

טעות בחזרת הש"ץ

מעשה שלאחר חזרת הש"ץ, טען אחד המתפללים שהחזן טעה ואמר 'ותן ברכה' במקום 'ותן טל ומטר',

אלא שלא יכול היה להעיר על כך בקול כיון שהיה באמצע תפילת שמו"ע; קעת השאלה: א. האם אפשר לסמוך עליו וצריך לחוש לדבריו. ב. במידה וחוזרים, האם צריכים להכניס לישא כפיים שנית:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם שליח ציבור טעה, לכתחילה צריך לחזור את התפילה כדין יחיד שטעה.³ ויש לחוש ליחיד שאומר במקום שהוא ודאי ונאמן על הקהל. אך אם נראה בעיני הקהל שלא טעה ורק היחיד אומר כן, אין צריך לחזור.⁴ ולענין נשיאת כפיים נחלקו הפוסקים, ולצאת מן הספק ראוי שיצאו הכהנים מבית הכנסת.⁵

1 אמנם בשו"ת אבני ישפה (חלק ג סימן ט) דחה סברה זו, ובשו"ת משנת יוסף (חלק ט סימן לו) כתב שאם יחיד אומר שהש"ץ טעה, תלוי אם נאמן היחיד בעיני הציבור.

2 באשל אברהם (בוטשאטש שם ס"א) כתב שהכהנים נושאים כפיהם פעם שנית, וכן יאמרו הציבור פעם שנית מה שנוהגים לומר בשעת ברכת הכהנים, אולם בשו"ת הר צבי (אורח סי' סא) כתב שלא יאשו כפיים שנית (ע"פ חת"ס אורח סי' כא) שכתב לא לומר נשיאות כפיים ב' פעמים באותו ציבור בשום אופן,

3 בקצות השלחן (שם) כתב שאין הכהנים חייבים לישא כפיהם שנית, אך הש"ץ יאמר 'אלוקינו ואלקי אבותינו' וכו' שזהו מסדר התפילה, והוסיף שנוהגו שישאו כפיהם שנית בלא ברכה. ואם יש בבית הכנסת כהן שעדיין לא נשא את כפיו, חייב לישא כפיו עכשיו בברכה.

4 סוף סימן רל"ג) שקביעות יום טוב ביום שנעשה בו נס הוא דאורייתא, ולכן חנוכה ופורים הם מצוות עשה מן התורה, רק שאיזה דבר לעשות לזכר הנס זהו מדרבנן, אמנם אמירת ההלל היא עיקר המצווה מדאורייתא כיון שיצאנו ממות לחיים חייבים לומר שירה בפה דווקא, ואם אינו אומר כראוי עובר על מצוות עשה דאורייתא יעריש.

5 ראה ר"ח סימן קכו ס"א). בספר הלכות קטנות (למהר"י אהרן ח"ב סימן קכג, מובא בבא"ה ס"ק) שאם לא נזכרו הציבור עד לאחר גמר התפילה וכבר נתפזרו והלכו לדרסם, אין צריך לטרוח ולאספם כדי שיחזרו הש"ץ התפילה, אלא יסמכו על חזרת הש"ץ של התפילה הסמוכה כעין תשלומין, אך בכך חייבים (סק"ב) מפקפק על דבריו ומכריע שאם אפשר תבקצו ויאמר שוב החזרה.

6 ראה בשו"ת רבבות אפרים (חלק ח סימן סח, וחלק ה סימן עב) ובשו"ת שבט הקהתי (חלק ו סימן מא), שאם כל הקהל לא העירו על הטעות, מוכח שלא טעה.

אח אהב בקריאת המגילה, אמנם לא כתב עם כשחזרו יברך שנית, ועיין בשו"ת שבת הלוי (חלק ו סימן סב) מה שהאריך לבאר את שיטות הראשונים, שלכל הראשונים אינו יוצא ידי חובת אמירת ההלל אם דילג תיבה אחת, אלא שכתב שלענין ברכה אף שלא יצא מכל מקום לא יחזור ויברך, מכיון שמברך 'לקרא' חלה הברכה על פסוקי ההלל שאמר בראשונה אלא שלא קיים את המצווה כתקנת חז"ל וצריך לחזור ולומר שוב, אבל מאחר שחלה הברכה הראשונה על ההלל הראשון לא תקנו לברך פעמים עיי"ש. וראה בשו"ת חתם סופר (יורה דעה

1 שני טעמים נאמרו בפוסקים בטעם המנהג. א. משום היכר שלא יהנה מאור הנרות. ב. משום שהוא כמו יום טוב, ולכן בשעת קיום המצווה נהגו שלא לעשות מלאכות כמו ביום טוב. וכתב בשו"ת בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן ט) מביא בשם הגרי"ם משום שהוא כיו"ט לא עדיף מיו"ט שמתורב בבישול וכו', וכן כתב הגר"ש ואונ"ו (קובץ מבית לוי קובץ י עמ' 14) שמלאכות המטבח מתורות אלא שראוי להימנע משטיפת הרצפה, ולענין שטיפת כלים במטבח תלוי לפי ענין הטהרה. וכן כתבו הרבה פוסקים שכן הוא המנהג שאין אסורות בבישול ואפייה. אמנם בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן ט) מביא בשם הגרי"ם פירש שמנהג ירושלים לאסור כל מלאכה ואפילו בישול ואפייה בחצי שעה שהנרות דולקות, וכן נהגו בבית הגרש"ז ואירעבאך שלא לעשות גם כתיבה ובישול, אמנם בטיגון הסופגניות שאוכלים באותה שעה הקילו לפעמים (הליכות שלמה תשרי פ"ט אורות הלכה עט"ה 14). וראה בשו"ת שרגא המאיר (ח"ו סי' פ

סדר הדלקה דרך ימין - החילוק שבין להתחיל בצד ימין ובין שהקביעות בצד ימין

לדברי הלכות לעולם הנוגעה היא לצד שמאל, ולכן גם לגבי כיווני נענועי הלוח פסק (סימן תרעו סעיף ה) שיש להתחיל בצד צפון שהוא שמאל המתפלל, וכן הורה לכהנים (סימן קכח סעיף ז) שכאשר הם מסובבים עצמם מן ההיכל אל הציבור ומן הציבור אל ההיכל, יעשו זאת תמיד דרך צד שמאל.

אבל הט"ז הגם שסבר (סימן תרעו ס"ק ו) לעיקר כבני אוסטריה שיש להדליק את החנוכיה מצד ימין ולפנות לצד שמאל, זה משום שיש להתחיל בצד ימין החשוב, ולא משום שכל תנועה נעשית בצד שמאל, ולכן לגבי הנוגעים כתב הט"ז (סימן תרנא ס"ק ג) שיש להתחיל מצד ימין לצד שמאל, וכן בסבוכו הוהניח פסק (סימן קכח ס"ק יא) שיש לעשות מן הימין אל השמאל ודלא כהלבוש.

מחלוקת זו בין הבאר למאמר כל פניה שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין עתיקת יומין היא, הרמ"ע מפאנו ובית מדרשו כתבו בנידון שני קונטרסים להצדיק את מנהג בני אוסטריה, האחד בשם "סימן ה' רוממה", והשני "ימין ה' עושה חיל", וכנגדם נכתב הקונטרס 'פירוש דרך ימין' על ידי רבי יוסף סאמריה זצ"ל, אמנם בר חיים וויטאל (שער הכוונות, חוכה דרוש א; נגיד ומצוה עמוד כו); מריד כי "האר"י נהג כמנהג בני ריינוס, וכפי שיתבאר לקמן.

וכבר האריך בזה בספר באר שבע (סוטה טו): וכתב: "יען שראיתי כי מקרוב עמדו קצת אנשים מחזיקים עצמם חכמים גדולים בעיניהם כמו סנהדרין גדולה, שחייב האדם לשמוע להם אפילו באזניים אל שני שהוא שמאל ועל שמאל ימין, והמצויא וברו מלבם לפרש ה' ולעמוד על פנות שאתה פונה לא יהיו אלא לדרך ימין דהיינו מצד ימין, וכנגדו שאלו בני ברית כותבים, שלא כדברי הראשונים ז"ל אשר מפיחים אנו חיים". וכתב שאין לשנות מנהג הפוסקים הראשונים שכתבו כולם להתחיל מצד שמאל כדי לפנות לצד ימין, והם מהר"ם מרוטנבורג, תרומת הדשן, מהר"ל, מהר"ק, השו"ע ורמב"א. [ראו לצדין כי הבאר שבע על התלמיד בעל הלבושים, והוא שכתב כאן בנחרצות לפסוק קדעת בני ריינוס, ולא הביא כלל את דעת רבו הלבוש].

מדליקים תחילה - את הנר שבטפח הסמוך לפתח כי בו מתקיים עיקר החיוב

בתרומת הדשן (סימן קו) הוסיף לבאר את מנהג בני אוסטריה מכיון נוסף, שבזמן הזה מדליקים בתוך הבית, ונהגו להדליק בפתח של בית החורף (-חדר בעל קירות עבים לשמירת חום ההסקה, ובשל החום הוא היה חדר מרכזי בבית), ומחמת שנהגו הנשים להתקטש בבית החורף סברו חלק מן החכמים שאין לקבוע בו מוזהו (כמבואר בשו"ת מהר"ל סימנים מ, צד), וכשאין מוזהו יש להדליק את החנוכיה בצד ימין של הפתח, והם נהגו להדליק בתוך חלל הפתח כשהחנוכיה נמשכת מהקצה של המשקוף הימני אל עבר המשקוף השמאלי, ומאחר ויש דין להדליק בטפח הסמוך לפתח, את הנר הראשון שבו מקיימים את עיקר החיוב להדליק נר אחד, יש להדליק בטפח הסמוך לפתח, ונמצא שמתחיל להדליק את החנוכיה מצד ימין, ובהכרח ממשך משם לצד שמאל.

וכתב התרומת הדשן, שבני אוסטריה סברו שדבריהם עולים גם בדעת מהר"ם מרוטנבורג, שכל מה שכתב הפתח את הנר, שישמאל תחילה, היה לפי שבאצו כן הייתה מוזהו ברובת והניחו את החנוכיה בחלל הפתח מן המשקוף השמאלי אל עבר המשקוף הימני, ונמצא שהנר הסמוך לפתח שממנו מתחיל להדליק הוא הנר השמאלי, וממילא המשך ההדלקה הוא בדרך של פניה אל הימין.

אין שנתן טעם מצד שיש לפנות לצד ימין, נצרך לאופן בן חלל הפתח עבה ביותר, שאם גם כאשר אין מוזהו בפתח, ניתן להניח את כל החנוכיה לאורכה בעובי של חלל פתח צמוד למשקוף הימני, ובהו כל הנרות עומדות בשווה בטפח הסמוך לפתח, ויש לו להדליק מן הנר השמאלי כדי לקיים את הדין שיש לפנות מן השמאל אל הימין, ובהו גם בני אוסטריה מודים שכן יש לעשות.

בט"ז (סימן תרעו ס"ק ו) ביאר שלדברי תרומת הדשן אין מחלוקת בין בני ריינוס ובין אוסטריה, והכל תלוי האם יש מוזהו בפתח החדר בו מניחים את החנוכיה, אמנם תלמיד תרומת הדשן בספרו לקט יושר (הלכות חנוכה קנא ס"ק ו) העיד כי אצל רבו אל הייתה מוזהו בפתח החדר ואפ"ל הכי הניח את החנוכיה בצד ימין הכניסה, ואם היה מקפיד להתחיל מהטפח הסמוך אל הפתח היה צריך כבני אוסטריה להדליק מן הנר השמאלי, אבל אלו הדליק מהנר הימני אל השמאל, וכתב בלקט היושר שהוא נהג בעצמו מנהג בני ריינוס, ומבואר שבני ריינוס סברו שאין הקפדה להדליק תחילה את הנר שצמוד למשקוף כדי לקיים בו את עיקר מצוות ההדלקה, ותמיד יש להדליק את הנר השמאלי כדי לקיים בו את הפניה לצד ימין, וכן מבואר במהרה"ל (סימן מ) ובמהר"ק (שורש שש) שלדעת מהר"ם מרוטנבורג אין מחלוקת בין השמאל אל הפתח, אל העולם מדליקים מצד שמאל אל הימין.

[ובאמת שלולא מה שכתב תלמידי הליקוטי יושר שרבו נהג כדרך בני ריינוס, היה אפשר לסבור שהוא אל הדליק בתוך החלל של הפתח, אלא בקיר שנמשך מהמשקוף הימני אל תוך הבית, (וכן קצת משמע מלשונו שם), ואז הוא השמאלי ביותר הוא שעומד בטפח הסמוך אל הפתח, ונמצא קיים שני הדברים יחד, גם הדליק בטפח הסמוך אל הפתח וגם התחיל מצד שמאל, אבל בהדיא ביאר הלקט יושר שרבו נהג בעצמו את כבני ריינוס, ומוכח שלא הדליק בדרך זו. וגם בלאו הכי יש לעיין מדוע לא כתב תרומת הדשן שהפסק' מהדין לפנות לצד ימין, שיש להדליק על הקיר הנמשך מן המשקוף אל תוך הבית ולא בתוך חלל הפתח, והרי באופן זה מתקיימים גם הדלקה מצד שמאל אל הימין וגם הדלקה בטפח הסמוך אל הפתח].

מדליקים תחילה את הנר החדש כדי לברך על את הנס שהתווסף

באבודרהם (הלכות חנוכה) כתב בשם רבינו יונה שבליהו הראשון יברך את כל שלושת הברכות על הנר קודם ההדלקה, אבל מהלילה שני והלאה יברך את הברכה על מצוות ההדלקה על הדלקת הנר הראשון שהוא עיקר המצווה, ואת ברכת 'על הניסים' על הדלקת הנר הנוסף המורה על ההוספה בימי הגס. וכן כתב רבינו ירוחם (דף ס' אור ב) בשם רבינו יונה, אך העיר שלא ראה למי שנהג כן. ואכן בשו"ת מהר"ק (שורש קפג) כתב כי הוא מקובל מרביתו כי למה שכתב מהר"ם מרוטנבורג שיש להדליק משמאל לימין, אם יקבע את הנר של היום הראשון בצד שמאל של החנוכיה, ושוב יוסיף נר מימין לנו זה, כדי לקיים את הדין שיש להדליק משמאל לימין יצטרך להדליק כל יום את הנר השמאלי תחילה, ונמצא כל ימי החנוכה מברך עליו, אבל הנהו הוא לומר את הברכות כולם על הנר הנוסף המורה על תוספת הגס, ולכן יניח את הנר הראשון מצד ימין של החנוכיה, וכל יום יוסיף נר נוסף מצד שמאל ויתחיל להדליק ממנו ועליו יברך, כי הנר החדש הוא שמורה על תוספת הגס שבימי זה. והובאו דבריו הלכה בבית יוסף (סימן תרעו) ובשו"ע (שם סעיף ה), ולזה הוספת דברכי משה (שם) לדינא.

דין טפח הסמוך לפתח - במדליקים בתוך הבית

במהר"ל (סימן מ) כתב שכל דיני ההדלקה שיש בחוץ יש גם בהדלקה בפנים, ובכלל זה גם המצוה להדליק בטפח הסמוך אל הפתח, וכן מוכח דעת תרומת הדשן (סימן קו), אבל מהר"א מפראג (הובאו דבריו ברדכי משה סימן תרעא א) כתב ששואח וכל הטעם כדי ששדע בעיני הבית אל הדליק את הנר, הרי במדליק בתוך ביתו אין חשש טעות, וכן כתב במרדכי (שבת סימן רסו) לגבי כמה דינים הנוגעים בחוץ שאינם נוהגים במדליקים בתוך הבית, וכגון שמורת להדליק גם למעלה מעשרה טפחים, ולהדליק גם אחרי שכבר כלתה רגל מן השוק.

וכבר כן הרמב"א (שבת כא:) שבאוראה לפי הטעם שצריכים להדליק בטפח הסמוך לפתח מפני החשד, הרי כאשר מדליקים בתוך הבית כל בני הבית יודעים שהוא הדליק ואין צריך להדליק דווקא בטפח הסמוך אל הפתח. אך כתב שרבי מאיר אשכנזי ז"ל היה מקפיד גם בתוך הבית להדליק דווקא בטפח הסמוך לפתח. אך פסק הרמב"א (סימן תרעא סעיף ז) שמעיקר הדין במדליקים בתוך הבית אין שייך דין טפח הסמוך לפתח, וסיים שכתב נהגו להקפיד בדבר ואין לשנות.

אופן קיום דין טפח הסמוך לפתח - בהדלקה תחילה

התרומת הדשן (סימן קו) בביאורו את טעם בני אוסטריה כתב שיש להדליק תחילה את הנר הסמוך אל הפתח, וכיון שלא היה להם מזוהות בחדר בית החורף והחנוכיה הייתה מונחת בחלל הפתח בצד ימין, כדי לקיים דין טפח הסמוך אל הפתח הדליקו תחילה את הנר הימני ביותר הסמוך לפתח, ושוב הדליקו כל שאר הנרות לצד השמאלי.

גם לדעת רבינו יונה שמדליק בכל יום תחילה את הנר העיקרי ומברך עליו שתי ברכות, ורק אחר כך מדליק את הנר הנוסף לאותו היום, הרי אפשר לקבוע את הנר העיקרי בטפח הסמוך אל הפתח, ואפ"י אם מדליק משמאל לימין קדעת מהר"ם מרוטנבורג הרי ניתן להניח את החנוכיה באופן שהצד השמאלי של החנוכיה צמוד לפתח, וידליק תחילה נר זה, ושוב מוסיף להדליק כל יום נר נוסף לצד ימין. אבל לפי תירוט מהר"ק שכל יום מורחב מהנר הקודם כדי להדליק נר אחר מתוך הנרות שבחנוכיה, לא ניתן להתחיל להדליק כל יום מהנר הסמוך לפתח.

אופן קיום דין טפח הסמוך לפתח - במה שכל לילה דולק גם בטפח הסמוך לפתח

אמנם גם לדעת מהר"ק והכרעת השו"ע, עדיין אפשר שיש חיוב להצמיד את הצד הימני של החנוכיה לפתח, ואז ידליק תחילה את הנר הימני, ושוב כל יום יוסיף עוד נר מצד ימין לצד שמאל, ויברך עליו, ואפ"י שלא ידליק תחילה ויברך על נר שבטפח הסמוך לפתח, הרי לכל הפחות הנר האחרון שידליק יהיה תמיד בטפח הסמוך לפתח, אבל אם יניח את הצד השמאלי של החנוכיה צמוד לפתח, הרי כדי לברך על הנר הנוסף כל יום וגם לפנות בהדלקה מצד שמאל לצד ימין, יהיה חיוב להדליק תחילה מצד ימין של החנוכיה, ואז רק ביום האחרון ידליק בטפח הסמוך לפתח בנר השמאלי ביותר של החנוכיה, וכדי להקטין המחלוקת ראוי לחוש שיש להצמיד את החנוכיה לצד שמאל של הפתח.

ואכן הט"ז (סימן תרעו ס"ק ו) שסבר שיש להדליק מצד ימין לצד שמאל (ובהפך מדעת מהר"ם מרוטנבורג) כתב שיש להניח את צד שמאל של החנוכיה בצמידות לטפח הסמוך לפתח, וידליק תחילה את הנר השמאלי ביותר, ומכאן יוסיף כל יום נר ימני וידלק ממנו לצד שמאל, ונמצא שאפ"י שאינו מתחיל כל לילה להדליק בנר הנמצא בטפח הסמוך לפתח, עכ"פ כל יום מדליק גם את הנר הסמוך לפתח.

אופן קיום דין טפח הסמוך לפתח - במניח בחלל הפתח

ונהג במרדכי (שבת סימן רסו) כתב בשם ספר התרומה (סימן רכח) שאת החנוכיה יש להדליק בטח הסמוך לפתח, ואם מדליק בתוך החלל של הפתח ידליק בחצי השמאלי של הפתח, ומשמע שכל הצד השמאלי טוב להדלקה, ואין צריכים להקפיד להדליק דווקא בטפח הסמוך אל הפתח, וכן פסק בשו"ע (סימן תרעא סעיף ז); ואם הניחו בלול עצמו, ויניחו מחציו של כניסה לצד שמאל, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק לו) כי במגן אברהם (שם ס"ק ח) משמע שבמדליק בתוך חלל הפתח אין דין טפח הסמוך לפתח, ונראה הטעם משום שכל עיקר הטעם שצריך להניחה בטפח הסמוך לפתח היינו כדי שידעו שבעל הבית הדליק את הנרות, וא"כ כשהמורה כולה בחלל הפתח הרי זה ברור שהמורה שייכת לבית זה, אלא שצריך להניחה בחצי חלל השמאלי, כדינא דגרמא שמוזהו בימין ונר חנוכה משמאל, וכמו שביאר השאלות שבוהו יהיה המדליק מסובב במצוות.

אבל בספר תרומת הדשן (סימן קו, והו"ד לעיל) מבואר שאפ"י מניח את החנוכיה בתוך חלל הפתח, צריך לקיים דין טפח הסמוך לפתח במה שידליק מהנר הקרוב לפתח, וגם הט"ז (סימן תרעא ס"ק ו) כתב דרובא להניח הנרות בצד השמאל בקצה האחרון סמוך לפתח, וכמו שהביא גם במשנה ברורה (שם) בשמו, ומבואר שגם במדליק בתוך חלל הפתח יש הלכה להדליק בטפח הסמוך לפתח, ונראה שהט"ז הבין שגם כוונת המורכזי רק לומר שיש לצמצם את החנוכיה שיהיה מקומה בחלל השמאלי ולא בחלל הימני, ולא לומר שאין צורך להדליק בטפח הסמוך על הפתח.

וכן מבוארת דעת מהרש"ל (שו"ת סימן פה ס"ק ה) המטה משה (סימן תתקעט) והט"ז (סימן תרעו ס"ק ו) שכתב שהטוב ביותר להניח את אורך החנוכיה לעובי הפתח, ומהו שלא כתבו שדין במה שניח את החנוכיה בתוך החלל השמאלי של הפתח, מבואר שגם בתוך חלל הפתח יש דין טפח הסמוך אל הפתח, וכן כתב במשנה ברורה (סימן תרעו ס"ק ט) שהטוב ביותר להדליק בדרך זו.

ומיהו חסרון אחר יש בזה שאינו יכול להדליק כאשר הוא ניצב בחלל הפתח בין המזוזה לנרות, כי במארח שהנרות ניצבים ברוחב הפתח, הלא עליו לצאת מחלל הפתח כדי להדליקם, וא"כ אינו מסובב במצוות בשעת ההדלקה עצמה. ומ"מ בשעת הדלקת הנר הראשון יכול להיות בין המזוזה למנורה. ושואל שי לבאר את ההקפדה להדליק גם בתוך הבית בטפח הסמוך אל הפתח השמאלי במה שכתבו המקובלים (ראו: סדור האר"י 'קול יעקב' הקדמה לחנוכה) שיש עוד ענין להסמיך את הנרות לצד השמאלי של הפתח, והיינו למשקוף השמאלי, כי מאחר שבר חנוכה הוא אבוד ואינו מקובל בצד שמאל, על כל ראו שיהיה סמוך להוד, הוא המשקוף שבעד שמאל המורה על בחינת הוד, ומהו אנו זוכים לתקן בחינת הוד ששם היה בחינת החורבן, כי ה' הודו נהפך לדוד, והודי נהפך עלי למשחית, ועל ידי נ"ר חנוכה, הוא בחינת נ"ר המצטרף לפ"ח השמן, נזכה להרמת קר"ן משיח צדקנו בב"א (ראו: בני יששכר כסלו-טבת ס"ק ק"ג ד"ה ונהג כבר).

הכרעת האחרונים

קדעת התרומת הדשן קדעת בני אוסטריה שיש להדליק ולברך על הנר שסמוך אל הפתח אפ"י שבוה מפסיקים את הדין לפנות אל הימין קדעת מהר"ם מרוטנבורג, כן תפסו לעיקר מהרש"ל (שו"ת סימן פה ס"ק ה) ה"ב"ח (סימן תרעו) וביאור הגר"א (שם סעיף ה), והובאו דבריהם במגן אברהם (שם ס"ד ק). אך כתב מהרש"ל כי כדי לקיים גם דין פניה אל הימין, יש להניח את החנוכיה לאורכה בעובי הפתח ובוה יהיו כל הנרות בטפח הסמוך אל הפתח, וכתב תלמידו במטה משה (סימן תתקעט) שיש בו הורה לו בידו שאין כוונתו שהנרות יצאו אל תוך חלל החדר, שהרי בוה לא יהיו בטפח הסמוך לפתח, רק שיכניס את כל הנרות בתוך עובי הפתח.

וקדעת הלבוש (שם) הט"ז (שם) הרמ"ע מפאנו (שם) וסיעתם, כן נהג בעצמו הפרי מגדים (משבצות סימן תרעו ס"ק ו), וכן בספר ברך חיים (סימן קפד). במשנ"ב (שם ס"ט ט), ובביאור הלכה שם ד"ה כדי לפנות) הביא את כל השיטות, וכתב להלכה שדעביד כמר עביד ועדיד כמר עביד, וכתב שאין נפק"מ בכלל זה רק להידור מצווה ובכל אופן יצא ידי חובתו, אך כתב שמה טוב ונכון אם יוכל לסדר את החנוכיה לאורכה בעובי הפתח והיינו כמבואר מהרש"ל שכלי לקיים גם את דין טפח הסמוך לפתח וגם את הדין לפנות לצד ימין, אם יש לו חנוכיה קצרה ופתח עבה, יכול להניח את אורך החנוכיה לעובי הפתח, ובוה יקיים שני הדינים יחדיו.

ומחמת שאין מצוי פתח העבה דיו כדי להדליק בו את החנוכיה לאורכה, מנהג רוב העולם להחזיק בהכרעת השו"ע להעדיף את הדין לפנות לצד ימין על פני הדלקה בטפח הסמוך אל הפתח, וקדעת מהר"ם מרוטנבורג שיש לפנות מצד שמאל לצד ימין, ולא קדעת הלבוש והט"ז, וקדעת מהר"ק שיש לברך כל לילה על הנר הנוסף, ולא להעדיף לברך על הנר שהוא עיקר החיוב.

הנהגה, הדלקה, וטפח הסמוך לפתח - שיטת האר"ז

נבאר לענין כי בשו"ע שפסק כמהר"ק לא מפורש האם יש להקפיד להניח את החנוכיה באופן שכל יום ידליק גם את הנר שסמוך לפתח, אמנם הדברים מפורשים בכתבי האר"ז (פרי עץ חיים חנוכה פרק ד, ספר נגיד ומצוה עמוד כו): שתפס עיקר לדינא קדעת מהר"ק והשו"ע, ואפ"י הכי מפורש דקדק לכתוב שסדר ההדלקה אינו באופן שצריכים להקפיד להצמיד את צד שמאל של החנוכיה לפתח, כדי שביום הראשון ידליק ממש טפח הסמוך על הפתח, ובשאר כל הימים לכל הפחות ידליק את הנר האחרון בטפח הסמוך אל הפתח, אך כתב בהדיא שביום הראשון מדליק בנר הרחוק ביותר

המשך בעמ' ג

נורות מהבהבים ליד הנר חנוכה בקומה גבוהה - 'אמלתרא' בנר חנוכה

אצילנו בשכונה, באחד הבנינים, בקומה שישית, מסביב לחלון שמדליקים שם כל החנוכיות, יש נורות צבעוניים המבהבים משך כל זמן הדלקת הנרות. לילה אחד הגר שם לסיבת הדבר, והוא עונה לי בפשיטות זה אמלתרא ומטרתו להכשיר את ההדלקה. מכיוון שלא שמעתי אף פעם על כיוון כזה, התבוננתי בגמרא ובפוסקים לראות האם זה מועיל או לא.

תשובה: בגמרא (עירובין א.) כתוב לגבי קורה למעלה מעשרים שפסולה, שאם יש לה אמלתרא [דבר הכולט שמושך את העין] אפי' גבוהה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט. וכך נפסק בשו"ע (סימן שס"ד).

כידוע בגמרא יש שלשה דברים האסורים למעלה מעשרים משום דלא שטא בה עינא, סוכה, קורה, ונר חנוכה וכמבואר במסכת שבת (כ"ב). עוד בגמ' סוכה דף ב' ע"ב שאם הקירות מגיעות לסכך שלטא בה עינא והסוכה כשירה [לפי הדעה שפסול משום דלא שטא בה עינא]. תוספות שם כתבו שלמרות שמועיל בסוכה לא יועיל לגבי חנוכה וז"ל "וכיון דפנות מגיעות לסכך מיעילט שלטא בה עינא. ולא דמי לנר חנוכה וקורת מבוי דלא חשיב היכר למעלה מעשרים אע"פ שהקורה על גבי תכלים דהתם קורה טפח לא שלטא בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא" עכ"ל.

ובטור (סימן תרע"א) הביא דעת רבינו יואל שדוקא כשמיניה בחוץ, אבל כשמיניה בבית אפילו למעלה מעשרים אמה דומיא דסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך שלטא בה עינא, והטור חולק עליו וע"ע בב"י מה שדן בזה. ובט"ז האריך לבאר טעם האיסור, ובסוף מסיים עם טעם חדש למה לא מועיל כשדפנות מגיעות עד לנר חנוכה וז"ל ותו נלע"ד דלא מסתבר כאן להכשיר בנר ע"י הדפנות כי עיקר מצות הנר חנוכה היא בצאת הכוכבים כמ"ש המרדכי וכל שהוא גבוה למעלה מ"א אמה אין העין הולך שם דרך הדפנות כי גם הדפנות עצמן אינם נראים בלילה ואור הנר ממלא את אפי' שולט שם כנ"ל כיון עכ"ל.

ולגבי אמלתרא יש לדון האם לפי טעם זה של הט"ז יועיל בלילה, די"ל שאפילו אם אור קטן אינו ניכר בלילה אך בנרות המבהבים ודאי ניכר אפילו בלילה ואילו עינור.

ומצאנו שיש כמה אחרונים שדנו בעניין: בהלכות שלמה (פ"ד אות ז) בשם הגרש"א שלא מועיל מעל עשרים אמה אפילו אם מדליק בכותל מצויר, מכיון שכל הנר חניכה הוא בעצם אמלתרא ועם כל זה אמרו ח"ל שאינו יוצא. וכמו כן בשבות יצחק (הלכות חנוכה עמוד יא) מביא מהגר"ש א"א, שלנר חנוכה לא מהני אמלתרא מכיון שנרות חנוכה עצמם הם כמו אמלתרא ואע"כ לא יצא.

ובספר חשוף חמד מהגר"י זילברשטיין כתב ששאל לחמיו הגריש"א למה באמת נרות חנוכה לא מועילות בתור אמלתרא, והשיב הגריש"א שלמא דקיימ"ל שאסור להשתמש לאורה, א"כ פשוט שאם הדליק נר לצורכו ורוצה לצאת בו ג' י"ח שאינו יוצא בזה, וא"כ כשמדליק הנר גם אמלתרא שישמש את העין, הרי צריך את הנר גם לצרכו כדי להכשיר את הנר, ואף שצורך שלו הוא צורך קיום מצוה, מ"מ כבר נחשב בזה צורך אחר מלבד הדלקה לשם מצוה, והרי"ז כלצרכו ולצרכה. ולפי טעם זה כתב הגרי"ז, שיועיל לשים נורות צבעוניות מסביב לחלון בתור אמלתרא מכיון שאין משתמשים עם הנרות לשם זה.

עוד כתבו הפוסקים טעם הדבר שלא יועיל אמלתרא בנר חנוכה, די"ל דשאני מקורה שלא צריך אלא היכר והיכיר יש מעל עשרים. יוש"ע נרות חנוכה שצריך פרסומי ניסא, וכדי לגלות הנס, צריך להניחו במקום שכולם רואים, ולא סגי בלמעלה מעשרים.

בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן ע"ב) פסק, שלמעשה בומננו אם רוצה את הפרסומי ניסא של העוברים ושבים והוא גר בקומה גבוהה יניח בחלון מג' טעמים: 1. שהרי לבני ביתו הוא וודאי יוצא כי הם בתוך העיניים. 2. כ' בפמ"ג (סימן תע"א משב"ז סק"ג) שידליק בחלון אפילו למעלה מכ' שהרי יש קצת היכר עי"ש. 3. השכנים הגרים מולו מכמה צדדים יכולים להסתכל.

העולה לדינא:

מעיקר הדין יכול להדליק ולברך אפילו בחלון גבוהה, ו'אמלתרא', לפי רוב הפוסקים לא מעלה ולא מוריד, אך הרוצה להחמיר ולהשים נורות חזקים לאמלתרא יש לו על מי לסמוך.

ראובן ראה את פניו של שמעון ידידו, והנה אינם כתמול שלשום. מהו העניין שרובץ עליך? שאל ראובן, 'אני חייב שלשים אלף שקלים ללוי וכבר הגיע זמן הפירעון ואין בידי פרוטה לפרוטה. ראובן הושיט ידו לכיס חליפתו ושלף משם כמבטחה קסם חבילת מזומנים והושיט אותה לשמעון, תוך כדי שהוא מציץ בספר את השטרות ויש בהם מלא הסכום. 'כשיהיה לך תחזיר ל"י הפטיר בחיך אדיר. שמעון לא התמהמה ורץ מיד ללוי שלם את חובו, לוי קיבל את חבילת המזומנים בשתיקה לא אמר דבר. ויהי למחרת למקשה לוי לשמעון וטוען בספר את חבילת השטרות והיה חסר בו שטר של 200 ₪, לוי הנוכח לא ידע את נפשו, 'איני יודע מה לאומר לך, יתכן שאתה צודק, אולם מצד שני הרי ראובן שמסר לי את החבילה אמר בספר את הכסף, ואולי הוא ספר כראוי ואתה טעית בספירתך. שמעון פנה לדיין לברר מה דינו, האם חייב לשלם, או שמא מכה הספק הרי הוא פטור:

תשובה: בכל חיוב כשהמלווה טוען ברי שהלוה חייב לו, והלווה טוען איני יודע, יש לחלק מה הם טענות הלוה: אם הלוה טוען איני יודע אם נתחייבתי, האי הוא פטור, ואם טוען איני יודע אם פרעתוך חייב (ח"מ סימן ע"ה ט"ו).

ואף שהלכה קיימא לן דברי ושמא ברי לאו ברי עדיף ואין מוציאים מהמוחזק, מכל מקום, ביאר הפוסקים שכיון שכאן הלוה מודה שהיה חייב בתחילה ויש לו חזקת חיוב, אינו נפטר מחיובו עד שיהיה ברור לו שלם כל חובו, ולכן גם בנידונינו אם היה הלווה סופר את הכסף והיה יכול לטעון בוודאות שלא חסר כלום מסכום החוב, היה נשבע ונפטר מלשלם, אולם כיוון שהלווה לא ספר מראש ואינו יכול לטעון ברי, לכאורה נראה שהוא בגדר איני יודע אם פרעתוך, וחייב לשלם.

אולם כשנעניין בדברי הפוסקים נראה שאין הדברים פשוטים. דהנה הט"ז (סוף סימן ע"ה) כתב תשובה בדבר מעשה שהיה בימיו, שלמחרת הפירעון טען התובע שמצא מטבע אחת מיופת והתובע טען אולי אין המטבע הזאת מאלו שנתתי לך, ונחלקו הדיינים דאו אם להחשיב את טענת הלוה כאיני יודע אם פרעתוך או כאיני יודע אם נתחייבתי. והט"ז הכריע שפטור, ונימק זאת הט"ז דכאן כבר יש חזקת פטור. לאחר ששילם לו ומכחינתם נפרע כבר החוב, ועכשיו כשטוען שהייתה מטבע מיופת הרי זה כאיני יודע אם נתחייבתי, ומשמע מהראיות שהביא הט"ז שגם כשלא בדק המלוה בשעת הפירעון את המעות פטור הלוה מחייב טעמא, והש"ך חולק (סימן רלב סקט"ו).

והנה, התומים הביא ראה הט"ז מדברי הרשב"א (גיטין ד). שכתב שאם הקנה אדם חוב במעמד שלשתן (המלוה הלוה והמקבל) ולאחר מכן כשכבא המקבל לגבות מהלוה, טען הלוה שהייתה טעות בחשבון ואינו חייב כלום, ופסק הרשב"א שהנזון יכול לומר למקבל החוב שקבל אותו כתשלום, שלא יודע לו שיש כאן טעות בחשבון ונפטר משתלום נוסף, הרי לפנינו שלאחר שכבר שילם אף אם יתכן שהיתה טעות, כיון שהוא ספר יודע הרי זה כאיני יודע אם נתחייבתי ופטור.

אך הקצה"ח (סק"ו) דחה את ראיית התומים דלא קרב זה אל זה, דשם בנידון הרשב"א מדובר שעשו חשבון, וחזקה שאדם מדקדק בחשבון, ומטעם זה פסק הרשב"א את דינו, אבל בנידון של ספק מטבע מזומנים, הרי כאינו יודע אם פרעתוך וחייב.

אמנם הנתיה"מ (סי' ק"ה) יצא להגנת התומים שראייתו נכונה. שכשם שאדם מדקדק בחשבון כך גם כן מדקדק לבדוק את המטבע אם היא מזויפת או טובה, ויש חזקה שדיקדק בבדיקתו ואינו נאמן לטעון כעת שמצא אותה מזויפת, אמנם הקצה"ח במשובש השיב לנתיבות, שלבדוק אם המטבע מזויפת צריך לכן בקיאות מיוחדת להבחין ביופיים, ולכן גם אם בדק יכול לטעון שלא הבחין ביופי מנפי שאינו מומחה, ואינו דומה לטעות שבחשבון שאותו יודע אם נתחייבתי ופטור.

עד כאן הבאנו את מחלוקת הפוסקים בעניין מטבע מזויפת, ועתה נחזי אנו בנידון דידן, שכאן שהספק הוא בספירת השטרות אין זה דומה למטבע מזויפת, שהרי בזה כל אדם יכול לדקדק, ולכן גם הקצה"ח יודה בענייננו שאילו היה סופר המלוה במקום את הכסף, שפטור משום שחזקה שדקדק בחשבון ואינו יכול לומר לאחר זמן טעיתי, וכן לדעת הט"ז יהיה פטור מטעמו הוא שכבר הייתה כאן חזקת פירעון, ורק הש"ך שחולק על הט"ז יסבור שחייב משום דהוא בגדר איני יודע אם פרעתוך.

אבל במקרה שלפנינו, כיון שלא ספר המלוה את הכסף מיד, לא שייך לומר חזקה שאדם מדקדק בחשבון, שהרי ראוי שלא דקדק, ולכן הנתיה"מ מודה בזה שחייב, אך לדעת הט"ז הוא פטור בכל גונו כיון, שלחק המלוה את המטבע כשתמא נחשב כבר בפירעון, דנקטינן שהסכים לקבלם אומלל אם חסרים.

העולה לדינא:

אם ספר המלוה את הכסף מיד ולאחר באותו מעמד טען שחסר ממנו חייב הלוה להוסיף. ואם במעמד הפירעון טען שיש בו מילוא הסכים, ולאחר מכן טען שספר שוב בביתו ומצא שחסר, לרוב הפוסקים פטור. ואם לא ספר מיד רק לאחר מכן ספר, נחלקו הפוסקים בכך ויכול לומר קים לי כהט"ז שפטור. ולכ"ע אם טען הלוה ברי שהוא עצמו ספר מוקדם ולא היה חסר פטור.

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

המשך מעמ' ב'

מן הפתח, ורק ביום האחרון מדליק את הנר השמיני בטפח הסמוך לפתח, וניכר שדוקא כך כן, או כדי ללמד שאין מעבך הדליק ממש בטפח הסמוך אל הפתח, והעיקר שכלי החנוכיה יהיה בתוך הטפח הסמוך לפתח, או כדי ללמד שכן ראוי להדליק שרק ביום האחרון יתחיל בטפח הסמוך אל הפתח, ולהדלקה זו יש להניח את החנוכיה בתוך חלל הפתח בצמוד למשקוף השמאלי ולהדליק מחוץ לבית ופניו אל תוך הבית, או להניח את החנוכיה בצמוד לכותל הבית הפנימי כאשר הצד השמאלי של החנוכיה נמשך עד למשקוף השמאלי.

וכיון שהטעם על פי הגולה להדליק בטפח הסמוך אל הפתח כדי שנדע שבעל הבית זה הדליק חנוכיה זו, ובמדליק בתוך הבית שלא שייך טעם זה שהיה ברור שאין אדם חסר שהדליק, בוודאי הטעם אינו על פי גולה ר"ע פי סוד, לכן מסתבר מאוד שהגם שלפי הגולה דעת הפוסקים רבים שאין ידי במה שהחנוכיה צמודה לטפח הסמוך אל הפתח, וצריכים שההדלקה עצמה תהיה בטפח הסמוך אל הפתח, כיון שבהדלקה שבתוך הבית אין טעם דין טפח הסמוך אך הפתח על פי הגולה ר"ע על פי הנסתר, נראה שהדקדוק הוא לעשות תמונה בארז"ל.

מנהג המדליקים בפתח רשות הרבים

נתבאר כי כדי לקיים את מנהג הארז"ל באופן מדויק, יש להדליק או בחלל הפתח כאשר צידה השמאלי של החנוכיה צמוד למשקוף השמאלי, או בפנים הבית כאשר החנוכיה משוכה על הקיר הפנימי כצידה השמאלי צמוד למשקוף השמאלי, אבל המדליקים בפתח רשות הרבים לפרסם את הנס כעיקר הדין, בדרך כלל אינם יכולים להדליק בחלל הכניסה אל הבניין, ובוודאי אינם

יכולים להדליק בתוך הבית, שהרי כל כוונתם לפרסם הנס בחוץ, והמנהג הרווח הוא להצמיד את צידה הימני של החנוכיה למשקוף השמאלי, להוסיף לך יום נר נוסף לצד שמאל ולהדליק ממנו אל עבר הנר הימני הצמוד אל המשקוף, ובהו מדליק כל יום גם בטפח הסמוך אל הפתח.

הזות החנוכיה כדי להדליק בכל יום בטפח הסמוך אל הפתח

נתבאר לעיל דעת תרומת הדשן מהרש"ל מטה משה הב"ח והגר"א שיש להדליק את הנר הראשון בטפח הסמוך אל הפתח, ולעומת זאת נתבאר דעת מהר"ם מרוטנבורג מהר"ל ובני ריינוס והכרעת השו"ע והרמ"א שיש להקפיד להדליק משמאל לימין, אפי' שמחמת זה צריכים להדליק מנר שאינו סמוך אל הפתח.

ולכאורה יש עצה לקיים דברי כל הפוסקים עם יחד, על ידי שיזיז מעט את המנורה בכל יום, וכך כל יום יכוון שהנר החדש שממנו נהוגים להדליק להכרעת השו"ע והרמ"א יהיה נגד טפח הסמוך אל הפתח וכדעת כל הנר אחרונים, ומשם ימשך להדליק אל שאר כל הנרות מצד שמאל לצד ימין ודעת מהר"ם מרוטנבורג, וכמו שפסקו השו"ע והרמ"א.

והגם שזו לכאורה עצה יקרה ונכבדת, מאחר שאנו רואים בפוסקים שהם חזרו אחר עצה כיצד לצאת ידי חובת כל השיטות, וכתבו דרך רחוקה להניח את החנוכיה לאורכה בעובי הפתח, והרי עיצתם מקיימת את אצל מי שיש לו פתח עבה להניח בו חנוכיה לאורכה, ואם בהזות החנוכיה אפשר לקיים שני הדיינים בוודאי היו מורים כן שזה שייך ברוב המקומות, וממה שלא הזכירו עצה פשוטה זו נראה שאין להזיז את החנוכיה.

[שמא טעמם לפי שיש מקום קבוע להניח, וכן נראה ממה שפסקו לברך על הנר החדש שמוסיפים לאותו היום, ואם אין יחס קבוע של מקומות הנרות, כיצד אנו קובעים איהו נר נוסף בהדלקה היום, וכן לשיטות שצריך לברך על הנר הראשון שהוא עיקר החיוב,

כיצד נקבע שמקומו של הנר שהוא עיקר החיוב דווקא במקום בו הוא דלק ביום הראשון, ונראה שיש לכל נר מקום קבוע].

הלכה:

- א. בפתח שיש בו מזווה בימין מדליקים בצד שמאל כדי שיהיה המדליק מסובב במצווה, אבל כשאין מזווה מדליקים בצד ימין. ב. הכרעת השו"ע והרמ"א שיש להדליק מצד שמאל לצד ימין, ושיש להדליק ולברך על הנר החדש המורה על תוספת הנס, וכדי לקיים זאת יש להניח ביום הראשון את הנר בצד ימין ומכאן והלאה להוסיף כל יום נר לשמאלו ולהדליק מהנר החדש לעבר הנר הימני ביותר. אמנם יש שנהגו כדעת מהרש"ל שיש להדליק תמיד את הנר העומד בטפח הסמוך אל הפתח. ודעת הלבוש והט"ז להדליק מצד ימין לצד שמאל. וכתב המשנ"ב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ולכן כל אחד ינהג במנהג אבותיו. ג. הארז"ל נהג כדעת השו"ע והרמ"א והוסיף על כך שהתחיל את הדלקת הנר הראשון מן הצד הרחוק ביותר מהטפח הסמוך אל הפתח, ורק ביום השמיני הדליק בטפח הסמוך אל הפתח, ויש להסתפק האם כוונתו להורות שדי במה שגוף החנוכיה בטפח הסמוך לפתח, או שכן יש להדליק על פי סוד, וכדי להדליק בדרך זו יש להדליק או בכותל הסמוך אל המשקוף השמאלי מצד הפנימי של הבית, או לעמוד מחוץ לפתח הבית ולהדליק את החנוכיה בתוך חלל הפתח. ד. המדליקים בחלל החלון אינם צריכים להקפיד להדליק בטפח הסמוך אל הפתח, ולכן לכולי עלאם יש להדליק משמאל לימין, ונחלקו הפוסקים אע"פ צריכים להדליק בצד ימין של החלון מבפנים, או מצד ימין של כניסת האור והאירי מחלון אל הבית והוא יצד השמאל של החלון מכיון הבית, ויש שכתבו שכלל אין דין ימין ושמאל בחלון, ושלכן יש להדליק במרכז החלון שכן הוא דרך כבוד המצווה, וכל אחד יעשה כמנהג רבותיו.

בנין וסתירה בארון ספרים

לקראת קריאת התורה בשבת הבחין יעקב כי מדף החומשים בארון הספרים אינו עומד כראוי ובולט מעט ממקומו, בעודו מהורהר הוא ניגש למדף כאשר בכונתו לדחפו פנימה כדי שיחזור המדף למקומו בטוב, אלא שלרגע חזר לאחוריו והתעורר לחשוב, האם נכון הדבר לעשות פעולה זו בשבת ואין בה סרך איסור חילול שבת:

תשובה כתב בשולחן ערוך (סימן ש"ד ס"א): אין בניין וסתירה בכלים והני מילי שאינו בניין ממש, וברמ"א שם כתב שזהו בתנאי שאינו מחזקת ארבעים סאה, וביאר במשנה ברורה (סק"ב) דאילו מחזקת ארבעים סאה הוי ליה כאוהל ואית ביה בנין וסתירה אפילו בנין וסתירה כל דהו. ועיין בדברי השולחן ערוך בסימן ש"ג (ס"ג ובמשנ"ב ס"ק כ"ג וס"ק כ"ה) ובדברי הרמ"א סימן ש"ט (סעיף א) לגבי תליית וילון ובמשנ"ב שם (סק"ו). והיוצא מכל הנ"ל הוא שיש שלוש חלוקות כדלהלן:

חלוקה א: דבר המיועד להיות בקביעות ובתמידות כשהוא מחובר או צמוד לקרקע לבנין או לארון גדול שיש בו נפח של ארבעים סאה. "משמש הוא לו ומשלימו והוא כחלק ממנו" - אסור להניחו במקום המיועד לכן. ואפילו אינו עושה שום פעילות הידוק או חיבור כמסמרים או דבק אלא הנחה בעלמא הרי זה בכלל בונה ואם מסלקו משם הרי זה בכלל איסור סותר וכמו כן לחזק ולהדק אחיזתו כשמתרופף הרי זה בכלל בונה, וכשמשחררו ומרפה אחיזתו הרי זה בכלל סותר.

חלוקה ב: דבר המיועד להיות באופן קבוע ובתמידות בקרקע או בבניין וכן בארון גדול "אך אינו משמש לו ואינו משלימו" אלא הוא דבר נפרד שחשיבותו הוא בפני עצמו, אזי אם חיבורו נעשה בהידוק או בחוזק, אסור הדבר בהחלט בין לחברו ובין לפרקו, אבל אם נעשה חיבורו ברפוף, לדברי הרמ"א (סימן ש"ט סעיף א' והמג"א ושאר הפוסקים שם) אין בזה איסור ולדברי החזון איש (סימן ב סק"ג) גם בזה יש איסור בונה וסותר אלא א"כ נעשה לפי שעה או שדרכו לפרקו להחזירו תדיר.

חלוקה ג: דבר שאין עשוי להיות מחובר לקרקע או לבנין או לארון גדול בקביעות ובתמידות אלא עשוי לפרקו ולהחזירו תדיר או שמונח שם רק לפי שעה אזי אין בו איסור בונה או סותר ואם מחברו בחיבור גמור, אזי יש בו איסור בונה "מדרבנן" וע"כ אין להשתמש בו אא"כ ניכר עליו שעשוי להניחו רק לפי שעה או שניכר עליו שדרכו לפרק ולהחזירו תדיר, וכן דווקא כשאינו כרוך במעשה הידוק בכח ובגבורה ובהתקיים התנאים הללו אפילו אם בפועל אינו מפרקו אלא לאחר זמן רב לית לן בה.

ולענין דידן המחזיר מדף בארון הספרים או הנוטלו ממנו יש להבחין אם יש באותו ארון נפח המכיל 40 סאה שבו עובר הוא על בונה או סותר ואפילו רק בהנחה בעלמא, ושיעור מ' סאה מבואר במשנ"ב הנ"ל (סק"ג) שהוא שיעור אמה על אמה ברום ג' אמות עם עובי הדפנות המדפים והדלתות, אך אין להתחשב בעיטורים וכדו' הסובבים את הארון מבחוץ.

ולפי מדות זמנינו הרי הוא נפח של - 576 ממ"ק (ליטר) לחזון איש. ולהגאון ר' חיים נאה הוא - 332 ממ"ק (ליטר) בקירוב. וכל שאינו כשיעור הנ"ל אפ"י הארון גדול מאוד וכן מיטה וכדו' שאינה מכילה כשיעור הנ"ל כל שאינם מחוברים לבנין הרי דינם ככלי ולא כבניין.

העולה לדינא:

מכיוון ובכלים המחזיקים ארבעים סאה יש בהם בנין וסתירה לדעת הרמ"א, וכך יש פוסקים המצדדים שכן גם דעת המחבר, על כן אסור להחזיר מדף ארון ספרים למקומו, וכן אין להתיר להוציאו ממקומו, אפילו אינו מחברו או תוקעו בכוח ובגבורה אלא בהנחה בעלמא.

ברכת 'שהחינו' בימי החנוכה

ברוך הבורא יתברך שמו שהחינו וקיימנו לימי החנוכה הקדושים והמאירים, ובס"ד נכתוב כמה הערות בנידון ברכת שהחינו בימי החנוכה.

כתב המחבר שיש לברך כשמדליק ביום הראשון ג ברכות: להדליק גר, שעשה ניסים, שהחינו. וכתבו בה"ח בשם המהר"ש ועוד, שאם לא ברך בלילה הראשון שוב לא יכול לברך ואינו יכול להשלים כל חנוכה, ובבחיור חיים מביא את רש"י שגם כותב כן (שבת כג). שברכת שהחינו היא רק בלילה הראשון ולא בשאר הימים, כי ה"זמן" הוא רק בלילה הראשון ואם לא בירך לא יכול להשלים השאר הימים. אך המשנה ברורה חולק ואומר שאם לא ברך בלילה הראשון שהחינו בזמן ההדלקה, יברך שהחינו ביום השני או בלילה כשיזכור יברך. ונחלקו הפוסקים לצד שכן יכול להשלים הברכה במשך ימי החנוכה - מתי יכול להשלים בשאר הימים: האם דווקא בשעה שמדליק, או לאו דווקא בזמן ההדלקה.

ויסוד המחלוקת הוא האם ברכת שהחינו מברך על עצם מצוות ההדלקה, שלפ"ז צריך לברך כאשר נזכר דווקא בשעה שמדליק כי ברכתו היא על קיום ההדלקה. אבל יש הסוברים שלא צריך לברך דווקא בשעת ההדלקה, ובהתעוררות תשובה מסביר הטעם שמדייק מזה שכתב המחבר מדליק בלילה השני או "מתי שיזכור" ומדייק מכך שלא אמר "כשידליק הנר" אלא סתם וכתב "מתי שיזכור" הרי שיכול לברך לאו דווקא בשעת ההדלקה (כסברה שהבירה אינה על ההדלקה), וכך בפרי חדש ועוד פוסקים שסברו שברכת שהחינו היא על זמן שהוא עצם הנס ולא ההדלקה, ואז יכול לברך בימי החנוכה אולם לאו דווקא בשעה שמדליק אלא כשיזכור.

ולדעה שיש השלמה אך שצריך להשלים דווקא בשעת ההדלקה אם נזכר עד ליל שמיני, אך יש לדון ולברר בס"ד מה הדין באם שכח ולא ברך שהחינו כל הימים בשעת ההדלקה. ונקדים, שיש ב' דעות, האם אומרים בברכת שעשה ניסים "בימים ההם בזמן הזה" כלומר ההודאה על הניסים שהתרחשו אז, או שיש לומר "בימים ההם ובזמן הזה" דהיינו ההודאה הן על הניסים שהיו אז והן על ניסך שבכל יום עמנו בכל עת גם כיום".

וכענין זה, נשאלה השאלה מדוע לא אומרים ברכת שהחינו בכל ימי החנוכה ורק ביום הראשון, שהרי אינו כיו"ט שמברכין רק ביום הראשון כי הוא יום טוב ובחובה"מ לא מברכים, מה שאין כן בחנוכה אין הבדל בין כל הימים ליום הראשון, ולכאורה למה שלא יברכו שהחינו בכל יום.

ומצאנו בזה רעיון נפלא, דהנה אפשר ללמוד את נס פך השמן בב' אופנים: א. עצם הנס שהשמן עמד בטהרתו במשך שנה אחת מאז שנחתם בחותמו של כהן גדול ולא נטמא עד שעברה שנה והגיע חנוכה והדליקו בו, ולפי זה הנס הוא בבחינת "אחת לשנה". ב. מצד שני הנס היה בזה שכל יום נשאר עבור היום שלמחרת שמונה ימים ולפי זה הנס הוא בבחינת "אחת ליום", והכריעו בזה שלגבי ברכת שהחינו - נלמד שהנס היום "אחת לשנה" כדלעיל, ולכן מברכים כל שנה רק ביום הראשון, ואילו בגלל הנס שהיה שמונה ימים כל יום מברכים כל יום את שני הברכות הראשונות.

עכ"פ לעניינינו בשאלה על אדם ששכח ולא ברך שהחינו בכל שמונת ההדלקות בכל לילה, הביאו שאמנם להשלים בחנוכה כאמור לעיל, ובאמת הדבר צ"ע, אולם כאמור יש צד לומר שיכול לברך גם שלא בשעת ההדלקה ואפילו בשוק (ללא קשר לזמן ההדלקה) וזה משום שיכול וראוי לברך שהחינו על עצם הנס שיה בימים אלו, (ואולי נוסף כמו שאמרנו למעלה לדברי האומרים "ובזמן הזה" שיש גם להודות על הניסים שבזמנינו ויחיים הטיב), וגם במאירי מביא אפשרות שמברך ברכות אף אם אינו מדליק או אינו יכול להדליק דהיינו מברך שלא בזמן ההדלקה, מ"מ נשאר הפוסקים בצ"ע. ולכאורה אם לא השלים כל החנוכה וודאי אין לו מתי לברך יותר.

ונסיים במעשה שיוכל להמחיש לנו על חשיבותם הן של הברכות והן של ההדלקה: יהודי יצא לדרכו דרך היער, באמתחתו לקח חנוכה וכליה כי ידע שלא יחזור לביתו עד חנוכה, בהליכתו ביער תפסוהו שודדים רוצחים ששדדו ממנו את כל כספו ורצו להורגו כדי שלא ילשין עליהם, הבין היהודי היטב את מצבו וביקש "בקשה אחרונה": להדליק נרות חנוכה בטרם ירהגוהו, הוציא היהודי את החנוכה הניחה על אחד העצים, והחל לברך בקול שבור בידועו שאלו הם רגעי האחרונים, אולם משהגיע לברכת שהחינו שכח לרגע ממצבו העגום ובשמחה ובהתרגשות עצומה צעק בקול את הברכה "שהחינו...". "וקיימנו..." "והגענו..."

במרחק משם הסתובבו שני שוטרים שהיו בדרכם למשימה כלשהי, והנה אומר אחד לשני: שומע אני צעקות מרחוק האם שומע?, ענה לו "זה רק נדמה לך". בא נלך מכאן, ואז ראו שבעצם במקום המרוחק אחזה האש, והחליטו לגשת לבדוק מה האש ומה הן הקולות, וכמוכן שכשהגיעו תפסו את השודדים, ושחרו לחיים את היהודי שנפשו הייתה לשלל בזכות ההדלקה וברכת שהחינו שברך במיצר. השי"ת יעזירנו שנוכה לכל האורות וההשפעות של חג החנוכה אמון.

העולה לדינא:

א. מי ששכח ולא ברך שהחינו ביום הראשון נחלקו הפוסקים אם יכול להשלים בשאר הימים. ב. להלכה קיימא לן שיכול להשלים בשאר הימים, ונחלקו הפוסקים אם צריך לברך בשעת ההדלקה או בכל שעה שנזכר ואפילו בשוק. ג. אם לא נזכר רק לאחר שהדליק ביום השמיני, צריך עיון אם יכול למעשה לברך שלא בשעת ההדלקה.

